

La guerra civil i la postguerra a Sant Martí de Torroella i Joncadella.

Vivències d'uns nens i nenes que avui ja són avis.

Autor: Jordi Fíguls i Barnaus.

Tutor del treball : Xavier Vinyals.

2n de Batxillerat – A

Curs 2011-12

Escola Joviat

Agraïments :

En primer lloc vull donar les gràcies al tutor del treball, el professor Xavier Vinyals, pels consells, orientacions i correccions tan acurades, així com pels ànims que m'ha donat al llarg del procés d'elaboració de la recerca.

Vull expressar especialment el meu agraïment a tots els avis entrevistats, per la seva dedicació, acolliment, amabilitat i entusiasme a l'hora de contestar les preguntes i de buscar algunes de les fotografies que surten en el treball.

També vull agrair als meus pares i germans les idees, suggeriments que m'han donat i l'ajuda que m'han prestat a l'hora de coordinar les reunions per poder parlar amb les persones entrevistades.

M'agradaria dedicar aquest treball als meus quatre avis, que un dia van ser nens petits:

- A l'avi Martí, que va néixer al Molinet de Sant Martí de Torroella i va morir quan jo tenia dos anys. Va ser un dels joves de la quinta del biberó, que amb disset anys, la meva edat, va marxar a lluitar al front i va tenir la sort de poder tornar viu a casa. Diuen que era un home bo, valent que no va parar mai de treballar!

- A l'avi Jaume, de Cal Mateu de Joncadella. No el vaig conèixer perquè va morir un any i mig abans que jo nasqués. Quan va començar la guerra, tenia tres anys i diuen que sempre explicava el soroll dels avions quan deixaven anar les bombes sobre Manresa. Va treballar molt durant tota la vida, era molt alegre i li agradava participar en les activitats del poble. Segur que m'hauria explicat moltes històries.

- A l'àvia Maria Antònia, que va néixer a Sabadell i ara viu a Sant Martí de Torroella. Encara és amb nosaltres, però ha perdut la memòria. Li agradaven molt les lletres i ens ha deixat un preciós testimoni escrit, un llibre de memòries, del qual aquí poso la introducció:

12-9-1991

Hola estimats néts:

En una conversa imaginària amb vosaltres, vaig dir-vos que us escriuria unes cartes, explicant records de la meva infantesa, i que penso que potser us agradaran.

Tenia just sis anys quan va començar la malaurada guerra civil de la qual no deveu haver sentit parlar encara.

Us preguntareu com és que enceti aquestes cartes precisament amb els mals records de la guerra, doncs és ben senzill: són probablement els records més vius i indelebles que guardo en la memòria. Així mateix ho hem reconegut amb altres persones en el transcurs de la nostra vida. Tota la resta viscuda pal·lideix davant d'això...

Cartes als meus néts. Maria Antonia Casals.

- A l'àvia Dolors, que va néixer l' 1 d'abril del 1939, el dia que oficialment va acabar la guerra. És molt alegre, no es cansa mai de treballar, d'explicar-nos coses i d'ajudar-nos a tots sense demanar mai res a canvi.

INDEX

	Pàgina
Introducció	1
A. Fonaments històrics	2
1. Sant Martí de Torroella	2
1.1. Situació Territorial	2
1.2. Geografia	2
1.3. Història	2
1.4. Demografia	3
1.5. Les cases	4
2. Context històric català i espanyol	6
2.1. Situació econòmica	6
2.2. Situació social	7
2.3. Situació política	7
2.4. La guerra civil	9
2.5. El desenvolupament de la guerra	11
3. Context històric a la comarca i a St. Martí de Torroella	13
B. Treball pràctic	15
1. Entrevistes als avis i àvies	15
1.1. Objectius de les entrevistes	15
1.2. Criteris a l'hora de seleccionar els avis i àvies	
Entrevistats	15
1.3. Els avis i àvies entrevistats	16
2. Records i vivències dels avis i àvies del meu poble.	
La Guerra I la postguerra amb ulls d'infant	26
2.1. Composició social de Sant Martí de Torroella	26
2.2. L'habitatge	27
2.3. L'inici de la guerra	28
2.4. Els comitès revolucionaris	29
2.5. Les destrosses a les esglésies	32
2.6. Les col·lectivititzacions	34
2.7. Els soldats al front	34
2.8. Els homes que no van anar al front	34
2.9. Els refugiats	35
2.10. Els bombardeigs	35
2.11. La retirada dels republicans	35
2.12. L'entrada de les tropes franquistes. El final de la guerra	37
2.13. La repressió	39

2.14. La postguerra	39
---------------------	----

	Pàgina
2.15. Altres aspectes	39
a. L'alimentació	39
b. El nom del poble	39
c. La relació amb el veïnat	40
d. La moneda	40
e. La sanitat	40
f. L'escola	41
g. Els jocs i les joguines	42
h. La religió	43
i. Mitjans de comunicació	43
j. L'oci i el lleure	44
k. Comunicació entre grans i petits	45
l. Les pors de grans i petits	46
m. La felicitat	46
C. Conclusions	47
D. Bibliografia	50
 ANNEXOS	 51

INTRODUCCIÓ

Sempre m'ha interessat la història, en especial la dels darrers cent anys ja que n'he sentit a parlar a casa, a la televisió, en debats...

La Guerra Civil Espanyola va ser un esdeveniment molt dramàtic que de ben segur va marcar per sempre a tots aquells que la van viure.

S'han fet treballs sobre les qüestions polítiques, econòmiques, el paper dels diferents polítics, etc.

També hi ha treballs que han recollit els testimonis dels homes que van anar a la guerra i com la van viure, de les dones que es van quedar a casa o que van participar activament en el conflicte.

S'ha parlat dels nens i de la seva particular experiència en un esdeveniment tant traumàtic.

Els primers anys de la postguerra també van ser molt durs per a les famílies, por, gana, exili, començar de nou...

Això m'ha fet pensar que aquells nens i nenes són actualment els nostres avis, que ja són molt grans i que és important escoltar la seva experiència.

El meu poble és petit, hi ha pocs habitants i gairebé tots ens coneixem, és per això que m'ha semblat interessant poder escoltar els testimonis d'aquests avis, les seves il·lusions, les seves pors, són memòria viva que de ben segur ens pot enriquir molt.

El treball constarà d'una part teòrica per emmarcar el temps històric a nivell general i en particular al meu poble, Sant Martí de Torroella, i d'una part més pràctica de recollida d'informació oral sobre aquest període històric sobre el qual no hi ha gaire informació.

Per delimitar el treball he pensat entrevistar tantes persones com sigui possible del meu poble que vagin néixer entre els anys 1922 i 1946, d'aquesta manera abastaria un ventall ampli d'edat.

En cap cas vull fer judicis, ni demanar que es defineixin políticament, ni pensar que uns eren bons o dolents, vull conèixer els seus records, les seves vivències, la visió d'aquella època amb la seva mirada de nens, que els va tocar viure una època terrible, però que també tenien per davant tota una vida per viure-la amb la il·lusió que per sort tenen tots els infants.

A. FONAMENTS HISTÒRICS

1. SANT MARTÍ DE TORROELLA

1.1. Situació Territorial

El poble de Sant Martí de Torroella presenta un ajuntament propi, un escut propi, una identitat..., però forma part del municipi de Sant Joan de Vilatorrada. Així doncs, hem de parlar que el terme municipal el constitueixen dos pobles: **Sant Joan de Vilatorrada**, del qual surt el nom del municipi en qüestió, i **Sant Martí de Torroella**, una entitat descentralitzada (EMD) que, ahora, inclou un altre petit nucli: **Joncadella**. Sant Martí és una de les cinquanta-quatre entitats que presenten aquestes característiques a Catalunya, que sense ser municipi, gaudeixen d'una certa autonomia respecte el cap territorial del qual formen part.

1.2. Geografia

Sant Martí està situat a l'extrem nord-oest del pla de Bages –i en forma part a banda i banda del riu Cardener i de la carretera C-55, de Manresa a Bassella. És creuat, també, per la carretera BV-4511 en direcció a Santpedor. La distribució del poble és en forma de cases disperses –una seixantena- situades als marges dret i esquerre del

Escut de Sant Martí de
Torroella

1.3. Història

L'origen del poble l'hem de situar en l'obra repobladora de Guifré el Pelós. I suposem que entre els anys 870 i 886 es va establir l'alou de Torroella. Hem de tenir en compte que el Cardener, en aquella època, era frontera amb terres de l'Emirat de Còrdova.

Sant Martí, com tants d'altres pobles, va créixer al voltant d'una església. La primera notícia escrita del lloc la situem l'any 1022, quan la comtessa Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon van fer donació al monestir de Sant Benet de Bages, en la persona del seu abat Rami, de «l'església, solar, cases i casals del lloc de Torroella».

En aquella època, ni Sant Martí de Torroella ni Santa Maria de Joncadella ni Sant Joan de Vilatorrada no eren el que avui coneixem com a pobles, sinó que s'anomenaven parròquies. La gent vivia en masos aïllats, no hi havia un nucli establert i el punt de reunió era la parròquia. El fet que predominés el terreny agrícola feia que Sant Martí tingués més pes específic i va esdevenir poble abans que Sant Joan. El municipi de Sant Martí de Torroella es va formar l'any 1833 i Sant Martí va ser el cap d'aquest municipi –integrat per Sant Martí, Sant Joan i Joncadella- ja que tenia majoria demogràfica respecte a Sant Joan. Els dos nuclis de població més importants eren Sant Martí i Joncadella, factor que venia propiciat pel fet que per Sant Joan no passava cap via de comunicació important, mentre que per Sant Martí i Joncadella, hi passava el camí que anava de

Manresa a Cardona. Ara bé, aquesta capitalitat es va anar perdent amb la implantació de la indústria fabril a Sant Joan i el gran creixement d'aquesta població a causa del fenomen de la immigració. I així, l'any 1905 la seu del municipi es va traslladar al nucli urbà de Sant Joan de Vilatorrada. Mentrestant, Sant Martí va mantenir l'estructura de cases disperses, i l'any 1982 es va constituir com a Entitat Municipal Descentralitzada (EMD), ateses les diferències que presentava quant a identitat, serveis i gestió envers el cap municipal.

Etimologia de Sant Martí de Torroella: El nom de Torroella, derivat del llatí "turricella", que vol dir torre petita, és probablement degut a la torre que hi havia en aquest lloc. Era una de les moltes torres de defensa, o petites fortaleses, que en segles medievals es van construir arreu de la comarca durant la repoblació.

1.4. Demografia

Població per entitats (any 2009) :

Evolució demogràfica:	Entitat de població	Núm. d'habitants
	Joncadella	28
	Sant Martí de Torroella	214
	Sant Joan de Vilatorrada	10.537
Font: Idescat		

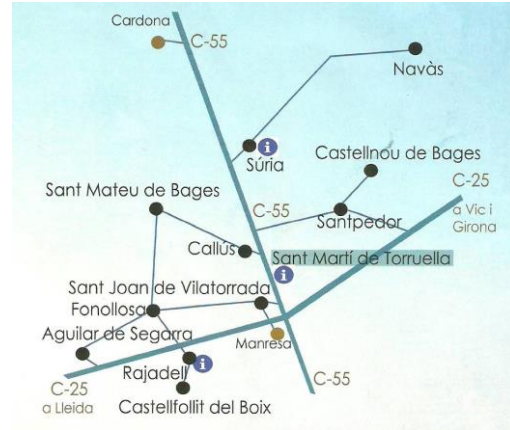
Evolució demogràfica de Sant Martí de Torroella entre 1990 i 2005							
1990	1991	1994	1995	1996	2001	2003	2005
247	232	219	217	204	214	212	224

No hem trobat dades anteriors específiques només de Sant Martí i Joncadella, si que n'hi ha del conjunt de tot el municipi:

Variació de població de St. Joan de Vilatorrada(St.Joan +St Martí+ Joncadella)											
Any	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1965	1970	1975	1980
Habitants	707	1070	1454	1595	1568	1652	2632	3846	5341	6880	7521
Any	1990	1996	2000	2006	2009						
Habitants	7963	8446	9145	10362	10537						

Amb aquestes dades però, si que es pot veure clarament que el nucli de Sant Joan ha crescut molt en els darrers 110 anys i en canvi els nuclis de Sant Martí i Joncadella s'han estancat i, en alguns moments, fins i tot ha disminuït la població.

1.5. Localització

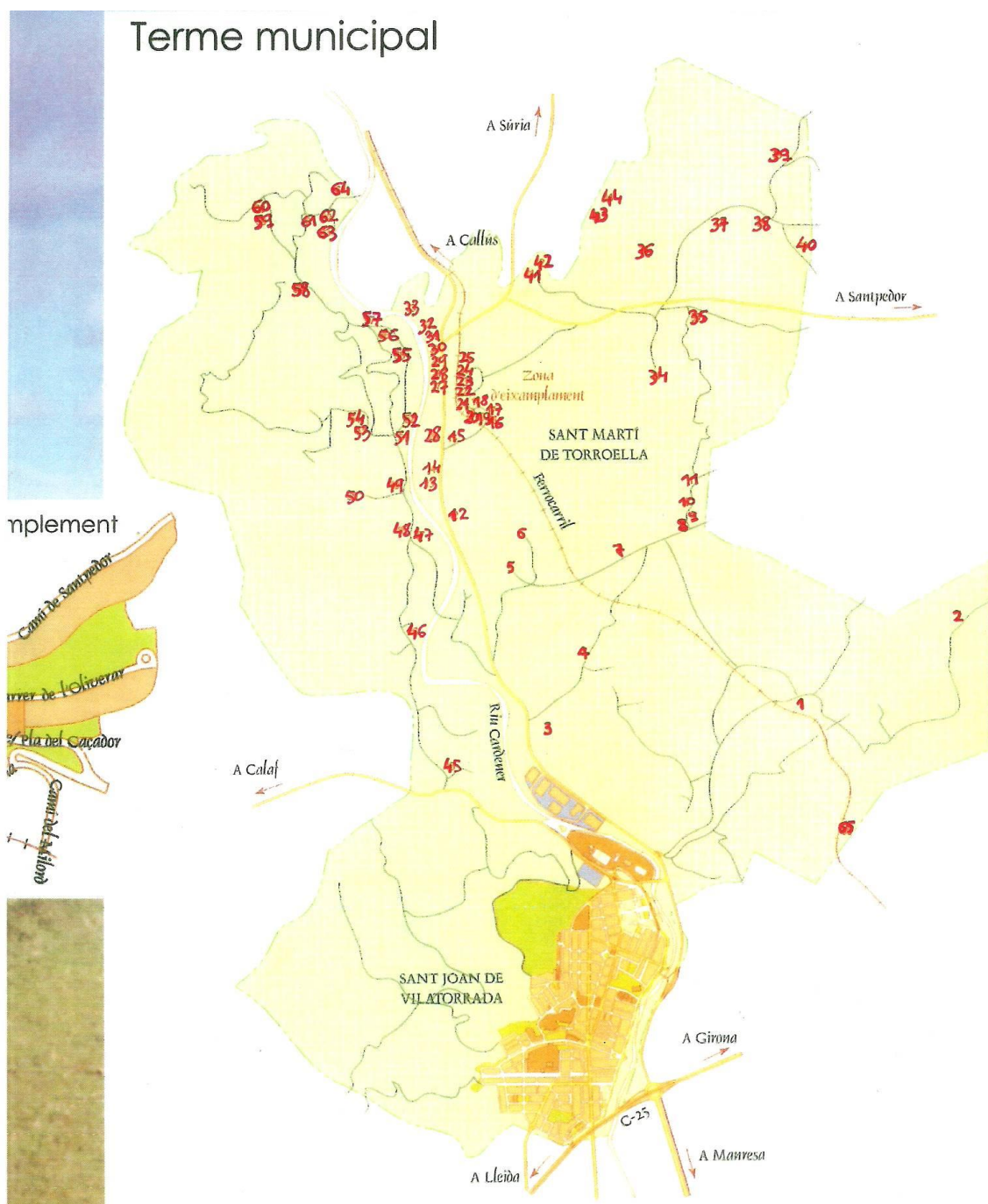

Sant Martí de Torroella i Joncadella presenten una peculiaritat que les diferencia de molts altres pobles, estan formats per un nucli urbà molt petit i la resta són cases de pagès disperses per tot el municipi. Anys enrere hi havia escola, però mai hi ha hagut altres serveis municipals com per exemple el metge, això fa que els veïns de les cases usin els serveis del poble que tenen més a prop, ja sigui Callús, Santpedor o Sant Joan, tot i que oficialment tothom pertany a Sant Joan de Vilatorrada.

Les cases:

EMD de Sant Martí de Torroella	
1. Les Torres	33. Les Feixes
2. Els Casals	34. Cal Jepet
3. Q-Alis	35. El Soler
4. El Mollet	36. Les Cots
5. Mas Basora	37. Cal Piquet
6. Santuari de Joncadella	38. El Gall
7. Tramsa	39. Vilaclara
8. Cal Mateu	40. Cal Pic
9. Cal Riera Nou	41. Cal Tinarro
10. Cal Riera Vell	42. Cal Botifollet
11. Cal Janet	43. Cal Pau de la Riera
12. Macoba	44. Cal Francisquet
13. Cal Botifoll	45. Mafrica
14. Cal Xafino	46. Can Canals
15. Casa Consistorial/ Oficina de Turisme	47. Cal Pere
16. Església	48. Cal Carlot
17. Rectoria	49. Cal Daques
18. La Casa Gran	50. Cal Cap Xic
19. Cal Cintet	51. Cal Victor
20. Cal Ciuró	52. El Molinet
21. Ca la Xorda	53. Can Cornet
22. Cal Silvestre	54. Can Pla Vell
23. Cal Ferris	55. Cal Celdoni
24. Cal Caterino	56. Cal Frare
25. Cal Baltasar	57. Cal Mingó
26. Can Pla Nou	58. Cal Llebrer
27. L'Hostalet	59. La Barraca Vella
28. Cal Ton	60. Cal Miqueló
29. Cal Tino	61. Cal Gasparó
30. Ca l'Agustí	62. La Barraca Nova
31. L'Hostalet Nou	63. Cal Joandó
32. Casa Flores	64. Cal Morales
	65. El Serrat de les Torres

Terme municipal de Sant Joan de Vilatorrada - St. Martí de Torroella – Joncadella.

2.- CONTEXT HISTÒRIC CATALÀ I ESPANYOL.

2.1. Situació econòmica.

La República va néixer en una època de forta crisi econòmica internacional. El món patia una forta depressió econòmica que havia començat amb l'esfondrament de la borsa de Nova York el mes d'octubre de 1929.

Tanmateix, com que l'economia espanyola estava força endarrerida i era poc oberta a l'exterior, els efectes de la crisi internacional es van deixar sentir menys que a d'altres països.

Sí que es va aturar l'emigració a Amèrica que era una solució per a l'atur crònic de Galícia i Andalusia. Van caure les exportacions i es van reduir les inversions estrangeres.

La crisi internacional va agreujar els problemes interns de l'economia espanyola: atur agrícola, repartiment desigual de la terra, poca competitivitat internacional,.. A aquests problemes s'hi van afegir els derivats de l'acció política del nou govern republicà: Augment dels sous dels treballadors i paral·lelament baixada dels beneficis dels empresaris. Això va fer que les empreses no invertissin i que els seus amos desconfiessin dels polítics republicans.

Amb la guerra civil, l'economia encara es va debilitar més. Tant en un bàndol com en un altre van escassejar matèries primeres i queviures i ha haver pobresa i fam. La producció va baixar molt i les exportacions van pràcticament desaparèixer.

L'economia en el bàndol republicà.

En el territori republicà, els empresaris van fugir. Les empreses van quedar sense direcció. Els sindicats van promoure l'autogestió per part dels treballadors. Es creaven comitès d'obres, que eren els qui portaven la direcció de les fàbriques. Era molt difícil obtenir finançament i proveir-se de les primeres matèries. Alhora, faltava mà d'obra perquè molts homes estaven lluitant.

La gran majoria d'indústries van haver de dedicar-se a produir béns per cobrir les necessitats bèl·liques.

L'escassetat de queviures va afectar tot el territori republicà ja que les principals zones de producció agrícoles estaven sota el control de la zona nacional. La falta de productes va afavorir la pujada de preus i la fam. El mercat negre es va estendre i la mala qualitat dels aliments va degenerar en malalties com la tuberculosi o el tifus.

El govern republicà va rebre importants ajudes econòmiques i de materials per part de la URSS. enemiga del feixisme.

L'economia en el bàndol nacional.

Es van retornar les terres als seus antics propietaris que les havien perdut amb la reforma agrària impulsada per la República. Es va exercir un fort control agrari, sobretot pel què fa al blat, ja que era una matèria primera indispensable per l'elaboració del pa.

Es comptava amb l'ajuda d'Alemanya i d'Itàlia, ambdues potències europees feixistes, que proveïen aliments i armament.

L'economia es va basar en importacions que es feien de l'exterior, fent que el deute extern augmentés molt, el pagament del qual es va allargar molts anys després de la guerra.

2.2.- Situació social.

Els poc més de cinc anys de República abans de l'esclat de la guerra civil van ser molt moguts socialment.

Les dificultats econòmiques i les expectatives de canvi social no acomplertes van originar una important conflictivitat obrera des de bon començament del període republicà.

Les classes treballadores estaven impacientes per obtenir millores econòmiques i socials. L'atur era alt i els empresaris estaven molt tancats a negociar.

Una part dels treballadors estava molt radicalitzada, sobretot els agrupats al voltant del sindicat anarquista CNT. Aquest va fomentar la conflictivitat laboral amb vagues generals i la insurrecció pagesa amb ocupacions de terres.

La policia havia d'intervenir constantment per sufocar els conflictes però bona part d'ells acabaven amb morts i ferits en tots dos bàndols.

La conflictivitat social feia augmentar la desconfiança dels empresaris i tot plegat feia que la situació econòmica empitjorés.

Els constants canvis de govern a Madrid, amb les esquerres governant el 1931, les dretes el 1933 i novament les esquerres el 1936, feien que s'aproveïssin reformes i contrareformes, que duïen a més conflictivitat.

La societat estava molt radicalitzada i els partits i sindicats també.

Durant el 1934 hi va haver moltes vagues i conflictes. Dos exemples de conflictes greus van ser:

- La Generalitat de Catalunya va aprovar la Llei de contractes de conreu, que permetia als pagesos rabassaires adquirir les terres que treballaven pagant una indemnització als propietaris. Aquests, amb el suport de la Lliga Catalana, no hi van estar d'acord, van interposar un recurs d'inconstitucionalitat que el Tribunal Constitucional va acceptar anul·lant la llei. Això va posar de manifest un gran enfrontament entre les dretes i les esquerres de Catalunya.

- A Astúries els miners van protagonitzar una revolució social apropiant-se ajuntaments, transports, subministraments d'electricitat i aigua, proveïment d'aliments, etc. El govern espanyol hi va enviar l'exèrcit i es va vèncer la revolta. A Catalunya, la revolta d'Astúries va comptar amb el suport de la Generalitat, que va proclamar la República Catalana. El govern de Madrid va decretar l'Estat de guerra i van ser detinguts la majoria de polítics d'esquerres. La repressió va ser molt gran, tant a Catalunya com a Astúries.

2.3. Situació Política.

En un ambient social i polític molt conflictiu, el novembre del 1933 es van celebrar eleccions legislatives a Espanya. Com a guanyadors van sortir els partits de dretes i la CEDA (Confederación Española de Derechas Autónoma) la qual va representà la força política majoritària al Parlament.

Els sectors d'esquerres i els obrers van veure perillar els seus drets ; el 5 d'octubre de 1934 fou la data d'una vaga general la qual es seguí de forma irregular, tot i que, amb més èxit en les zones obreres i, fins i tot, a Astúries es va desencadenar una autèntica revolució; els partidaris de la revolució van ser

reprimits de forma exemplar amb més de 1.000 morts i dirigents i polítics d'esquerres van ser empresonats.

A Catalunya, en canvi, el govern de Lluís Companys duia a terme una política progressista, però no va estar exempta de greus conflictes. El 5 d'octubre l'Aliança Obrera va declarar la vaga general i el govern català va decidir encapçalar la revolta a Catalunya, confiant en l'èxit del moviment a tot l'Estat.

El president Companys, el dia 6 d'octubre va proclamar l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola.

La reacció del govern espanyol va ser declarar **l'estat de guerra**, el 7 d'octubre Companys es va rendir, es va empresonar el president, gairebé tot el seu govern i molts militants d'esquerres i sindicalistes. La repressió va ser molt àmplia, s'anul·là el govern de la Generalitat, es van derogar les lleis principals i es van prohibir diaris.

. Mesos previs a la Guerra Civil .

Com hem vist, durant el període republicà es van produir importants conflictes polítics i socials.

L'esquerra i la dreta tenien visions molts diferents sobre la manera de resoldre els problemes del país.

A Catalunya també hi van haver molts conflictes socials, protagonitzats especialment pels sectors més radicals de l'anarquisme.

Espanya.

La política repressiva i la falta de solucions als greus problemes socials i econòmics van provocar el progressiu descrèdit del govern conservador.

El Febrer del 1936 hi van haver eleccions generals a Espanya i es van presentar dues coalicions electorals molt diferenciades que a grans trets es podrien definir com una de dretes i una d'esquerres : el Front Popular, integrat per republicans d'esquerra, socialistes i comunistes ; i el Bloque Nacional, formada per republicans de dretes, monàrquics, i tradicionalistes.

A l'estat va vèncer el Front Popular amb el 48 % dels vots; el Bloque Nacional va obtenir un 46,5 %.

El Front Popular va reprendre les reformes interrompudes a l'any 1933 quan havia guanyat i estat al poder la CEDA (Confederación Española de Derechas Autònomes). Recordem que la CEDA estava formada per grans propietaris agraris i eclesiàstics els quals havien suspès l'autonomia catalana i empresonaren tot el govern de la Generalitat perquè havia donat suport a la revolta d'octubre de 1934.

El nou govern presidit per Manuel Azaña va proclamar l'amnistia per als presos polítics, el restabliment de la Generalitat de Catalunya i la reactivació de la llei de la reforma agrària.

Aleshores, les dretes es negaren a acceptar les reformes imposades pel Front Popular i començaren a haver-hi enfrontaments entre falangistes i republicans radicals.

En tot l'estat , com que hi havia un clima de violència, l'exèrcit va començar a conspirar contra la República. Comptava amb el suport de la Itàlia feixista i de l'Alemanya nazi.

L'espurna va ser l'assassinat el dia 14 de juliol de 1936 del polític monàrquic José Calvo Sotelo com a resposta a un anterior assassinat d'un militar d'esquerres

Catalunya. S'havia constituït el Front d'Esquerres que agrupava els partits catalanistes d'esquerres ; i el Front Català d'Ordre, el davant del qual hi havia la Lliga Regionalista. El resultat fou: 59 % per al Front d'Esquerres i el 41 % per al Front Català d'Ordre.

A Catalunya es restablí la Generalitat i es va confirmar Lluís Companys com a president. L'ambient era millor que a la resta de l'estat. ERC i la Lliga s'havien moderat i mantenien un cert consens per consolidar l'autonomia. No hi havia un enfrontament tan fort entre dretes i esquerres com sí que hi havia a la resta de l'estat.

2.4 La Guerra civil.

El sectors conservadors s'oposaven a la democratització política i al reformisme social de la República, mentre que les reformes agràries portades a terme pel govern no van agradar a molts sectors de la població, cosa que va provocar simpaties a favor dels partits de dretes.

L'exèrcit es va aixecar contra el govern espanyol al Marroc el dia 17 de juliol.

Havia començat la guerra civil.

La majoria de les guarnicions militars es van unir al cop d'Estat, així com els falangistes i els carlins.

L'aixecament militar va triomfar a l'Espanya interior, a Galícia i a una part d'Andalusia; per altra banda, fracassà al País Basc, a Catalunya, a Madrid, a València, a Astúries, i a una part de Castella, Extremadura i la resta d'Andalusia. L'estat va quedar fraccionat en dos parts diferenciades. A Catalunya pocs catalans van donar suport a la insurrecció. La Lliga Catalana no hi va participar, però, la situació revolucionària posterior va obligar a fugir molts dels seus integrants. El govern de la Generalitat i la mobilització dels partits i els sindicats d'esquerres, van fer rendir el general Goded, que era l'encarregat a dirigir el cop d'estat a Catalunya.

Els militars comptaven amb el suport de les classes altes i dels sectors més conservadors: monàrquics, grups catòlics, falangistes i carlins ; fora d'Espanya, rebien el suport del nazisme alemany i el feixisme italià, i es feien dir "nacionals" ja que defensaven la unitat d'Espanya.

Els lleials a la República eren les classes populars: obrers, petita burgesia i pagesia sense terra ; despectivament eren qualificats amb el nom de " rojos ". Aquest sector era heterodox, ja que estava integrat tant per sectors reformistes com per grups revolucionaris.

Els partidaris de l'aixecament creien que la lluita era entre els defensors de l'ordre contra el caos i, per tant, era legítim l'intent dels militars d'acabar amb la República. Creien que s'havia de salvar la religió dels anticlericals. En resum, s'havia de vèncer la doctrina anarquista i comunista que havien abraçat els obrers.

Per contra, els seguidors de la República eren del parer que el què passava era una lluita entre la democràcia i el feixisme, el combat d'un poble contra l'exèrcit revoltat contra seu, l'enfrontament dels humils contra els poderosos, que rebien el suport de l'Església allunyada dels més febles.

A Catalunya, un cop dominat l'aixecament militar, la població estava armada. Els poders públics van quedar desbordats i van perdre el control del carrer. Grups radicals, especialment anarquistes de la FAI van perseguir i assassinar les persones que consideraven enemigues (capellans, propietaris, militants de la Lliga i altres partits de dretes). També atacaren les esglésies, bona part de les quals les van cremar. L'exèrcit havia desaparegut: els oficials havien estat detinguts o s'havien amagat.

És la època d'assassinats, detencions il·legals, saqueigs, crema d'esglésies i convents, i també apropiació de béns i propietats privades.

Molts dels perseguits van fugir a l'estranger, es van amagar, o es van passar a la zona franquista. La Generalitat va facilitar la sortida a l'estranger de moltes persones amenaçades.

Es va veure clar que si es volia recuperar l'ordre, era necessari comptar amb la CNT-FAI. Aleshores es creà el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, integrat per totes les organitzacions d'esquerres. Estava presidit pel president Companys i s'ocupava de l'ordre públic i organitzava columnes de milicians per lluitar al front d'Aragó. S'hi varen allistar idealistes, lluitadors antifeixistes juntament amb exaltats i oportunistes.

Alguns amos de fàbriques varen ser assassinats o bé es van haver d'amagar. Els treballadors se'n van fer càrrec. Passaren a explotar les empreses amb règim d'autogestió. La Generalitat per poder legalitzar aquesta situació promulgà el decret de col·lectivitzacions, que va afectar a les empreses de més de cent treballadors.

Al camp, les col·lectivitzacions agràries foren poc importants, ja que s'hi oposaven la Unió de Rabassaires, la UGT, el PSUC i ERC, perquè predominava la propietat petita i mitjana ; per altra banda, la CNT tenia poca implantació.

Un dels elements que va caracteritzar els ajuntaments de l'època va ser l'emissió de paper moneda i es van canviar els noms dels pobles que feien referència a sants.

Els Fets de Maig de 1937.

Com que les forces franquistes havien guanyat terreny, les forces republicanes van dividir-se i van patir enfrontaments entre elles. Per una banda, un sector format per republicans, comunistes i socialistes era partidari de posar ordre a la rereguarda i organitzar un exèrcit fort. Per l'altra, els anarquistes i els comunistes del POUM, insistien en portar a terme la revolució en la societat.

El 3 de Maig de 1937 les tensions van esclatar ferotgement a Barcelona. S'enfrontaren la CNT i el POUM contra PSUC, ERC i UGT. La lluita durà una setmana, hi va haver moltes víctimes i van caure derrotats la CNT i POUM.

Aquests fets van treure a la llum dos grans problemes del bàndol republicà: les forces antifeixistes no estaven totes d'acord en com s'havia de dirigir la guerra ; i, alhora, el govern madrileny considerava a la Generalitat incapaç de governar, acusant-la de no col·laborar prou en la lluita contra l'exèrcit franquista.

A partir de les hores els anarquistes van perdre força i, com a conseqüència, l'enfortiment dels comunistes, gràcies a la ajuda de la URSS. El POUM va ser il·legalitzat.

El novembre de 1937 el govern de Madrid es traslladà a Barcelona, aquest fet provocà enfrontaments constants amb el govern de la Generalitat, ja que li havien retirat competències: ordre públic, indústria de guerra, comerç,...

El 1938 la situació era molt difícil a la zona republicana. Manca d'aliments, es retrocedia militarment i la població estava cansada de la guerra.

2.5. El Desenvolupament de la Guerra.

Es poden establir tres grans etapes. La primera el control de Madrid (juliol del 1936 a Març del 1937); en segon lloc, l'ocupació del nord (abril a octubre del 1937); i, finalment, la zona Mediterrània (Novembre del 1937 a Abril del 1939).

La lluita per Madrid (juliol 1936-març 1937)

La primera finalitat del exèrcit franquista era conquerir la capital: Madrid. Des del sud, Francisco Franco ocupà Toledo. El general Mola, des del nord, l'ajudava. La conquesta de la capital semblava imminent. El govern de la república va decretar la mobilització general per defensar-la. El novembre del 1936 aquest govern es traslladà a València, bàsicament, per por a caure en mans de l'enemic. Madrid va resistir gràcies a l'ajut de les Brigades Internacionals, els tancs russos i les columnes de voluntaris catalans.

Paral·lelament, es combatia al front d'Aragó, amb uns trenta mil milicians voluntaris catalans.

L'ocupació del nord (abril – octubre 1937)

Com que Madrid no cedia, Franco va decidir canviar d'objectiu. Es va dirigir a conquerir la zona nord que es mantenia lleial a la República: Astúries, Cantàbria i Biscaia.

El 26 de Abril del 1937 l'aviació nazi per ordre del general Franco va arrasar la ciutat basca de Guernika. Aquest bombardeig va ser immortalitzat pel pintor Pau Picasso en l'obra Guernika.

En pocs mesos, les tropes franquistes van ocupar tot el nord de la Península. Milers de persones van fugir a zones republicanes.

L'arribada a la Mediterrània (Novembre 1937 – Abril 1939)

A partir d'aquesta fita la guerra es desplaçà cap al Mediterrani.

Una primera batalla molt important fou la de Terol, primerament conquerida pels republicans i, el febrer del 1938, tornava a ser ocupada pels franquistes.

Seguidament, el front de guerra es va desplaçar a Catalunya. El 3 de Abril del 1938 els nacionals ocuparen Lleida.

Catalunya sota les bombes. Durant la Guerra Civil, diverses ciutats catalanes van patir intensos bombardejos sobre la població civil. Els seus habitants van aprendre que després del toc d'alerta de les sirenes, arribaven els avions que deixaven anar les seves bombes i darrera seu quedava la destrucció i la mort. Els bombardejos van ser especialment intensos a partir del gener de 1938, quan l'aviació italiana amb base a Mallorca augmentà el nombre d'efectius destinats als atacs aeris i el front de guerra s'apropava a Catalunya.

Alguns atacs van ser molt tràgics, la ciutat de Barcelona va ser la més castigada, també Lleida i moltes altres entre les quals Manresa.

Els habitants de les ciutats estaven terroritzats per l'efecte de les bombes que no tenien cap objectiu militar ni estratègic, l'única finalitat era atemorir la població civil i desmoralitzar els soldats que estaven al front.

La batalla de l'Ebre. És un dels episodis més importants i sagnants de la guerra. Durà de juliol a novembre del 1938 amb nombroses baixes en ambdós bàndols, molts nois joves van perdre la vida en aquesta terrible batalla. Els republicans foren els vençuts i es va veure a venir que la guerra estava perduda.

El final de la guerra. Franco passà a ocupar la resta de Catalunya (gener del 1939), causant l'èxode cap a França de milers de persones, entre elles, el govern de la Generalitat i el govern de la república.

Quedava com a zona de la república Madrid, la Manxa i València.

El mes de Març el responsable militar del govern republicà a Madrid es va rendir, intentant una pau honorable que Franco rebutjà.

Seguidament, les tropes franquistes van passar a controlar el territori que li faltava (Albacete, Alacant i Valencia), i el dia 1 de Abril, Franco va donar per acabada la guerra.

2.6.- La postguerra.

Tant bon punt va acabar la guerra civil, Franco va abolir l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

El nou règim va desfermar una forta persecució de totes aquells acusats de ser "rojos" o "separatistes". Milers de catalans van ser empresonats, entre ells el president Lluís Companys, que va ser afusellat al castell de Montjuïc de Barcelona el 15 d'octubre de 1940. Executant-lo amb ell, el franquisme volia eliminar el catalanisme polític i la Generalitat republicana.

A Catalunya, a part de la repressió política que hi va haver a la resta de l'estat, s'hi afegí una duríssima repressió cultural. Es va perseguir tot el que eren els símbols i les manifestacions col·lectives de la nació catalana. La llengua catalana va ser objecte d'una especial persecució. Se'n va prohibir l'ús oficial i va ser foragitada de l'escola, dels mitjans de comunicació, de l'Església, de la publicitat, etc. Només es permetia l'ús familiar.

La postguerra va implicar un greu empitjorament de les condicions de vida per a la majoria de la població.

Els aliments es van racionar. Això va durar fins el 1951. Per aconseguir els aliments, cada família havia de tenir una **cartilla de racionament** que els assignava una quantitat d'aliments determinada. Els aliments es podien adquirir al mercat oficial al preu fixat pel govern. Les racions eren molt petites i la gent no tenia més remei que comprar més coses al mercat negre, anomenat **estraperlo**. El mercat negre es va generalitzar degut als rígids controls, les restriccions imposades, així com les pràctiques arbitràries i autoritàries, que portaren a l'abús i a la corrupció.

Els sous no donaven per comprar els aliments i productes de primera necessitat. Hi va haver desnutrició, fam i malalties com el tifus i la tuberculosi, fins a l'arribada de l'ajuda americana a principis dels anys 50.

També hi va haver greus restriccions elèctriques, que afectaven el dia a dia de les famílies i de les indústries.

D'altra banda, la població es va haver d'adaptar a l'estricta moral nacional catòlica imposada per la dictadura franquista. Els espectacles públics, el teatre i el cinema es censuraven. Es prohibien o es retallaven obres. La religió catòlica va imposar-se a tota la població. Tothom havia de ser batejat i l'assistència a les cerimònies religioses era quasi obligatòria.

3- CONTEXT HISTÒRIC A LA COMARCA I A SANT MARTÍ DE TORROELLA.

Com hem dit abans, a l'estat espanyol hi havia una forta tensió acumulada des de feia molts anys i a la nostra comarca també. Les classes populars, pagesos i treballadors havien estat marginats i les classes dominants tenien la riquesa i el poder.

Durant la República encara es va accentuar molt més la divisió entre les dretes i les esquerres i després del cop militar del general Franco va esclatar un gran conflicte ple d'odi a banda i banda, que es va traduir en aldarulls i assassinats.

Més de 8000 persones van estar assassinades a Catalunya entre 1936-1939 víctimes de les brutals repressions dels comitès revolucionaris que es van acarnissar contra l'església, els militants i simpatitzants dels partits de dretes, militars i forces d'ordre públic, propietaris, empresaris i gent acusada de col·laborar amb ells (majordoms, encarregats de fàbrica, masovers fidels), o bé persones perseguides pel simple fet de ser catòlics.

L'estament eclesiàstic en va sortir molt perjudicat, amb molt capellans i monges brutalment assassinats, també es van destruir i cremar esglésies i nombroses obres d'art. Hi va haver morts a causa d'enveges i revenges personals i els assassins van aprofitar el clima de desordre i violència general.

Moltes d'aquestes víctimes van ser executades sense cap mena de judici. Entre Manresa i comarca unes 158 persones van ser assassinades en aquest període. Altres víctimes de la guerra van ser els soldats morts al front durant les diferents batalles, especialment en les de Lleida i l'Ebre.

Els bombardeigs també van fer víctimes a la nostra comarca, concretament a la ciutat de Manresa.

Finalment la repressió franquista va ser brutal, s'exercí contra militants i simpatitzants dels partits polítics republicans i d'esquerres, organitzacions obreres o sindicals, mestres i qualsevol persona que s'hagués significat clarament a favor del règim republicà.

Acabada la guerra moltes persones van ser executades després de judicis ràpids i sense massa proves (35.000 execucions a Catalunya, unes 70 a la nostra comarca) i altres van estar empresonades durant anys.

Molts ciutadans es van haver d'exiliar i altres van perdre la feina. Hi havia un control continu i implacable en tots els àmbits de la vida pública.

LA GUERRA CIVIL i LA POSTGUERRA A SANT JOAN I SANT MARTÍ (Extret del llibre "Sant Joan de Vilatorrada, Història en imatges. 1880-1979" Toni Solanelles.)

La guerra civil va començar el dia 18 de juliol de 1936. L'endemà a Sant Joan de Vilatorrada un grup d'esquerres va cremar l'església.

El següent dia, el 20 de juliol, es va constituir el comitè revolucionari, que es va fer càrrec de la situació política fins el mes d'octubre. En formaven part membres

dels sindicats i partits polítics majoritaris al municipi i que donaven suport a la República: La Unió de Rabassaires, la CNT, ERC i PSUC.

En tot el municipi hi va haver 10 assassinats comesos pel comitè.

Un dels fets que es recorden més dels que van passar durant la guerra és la mort d'El Pipero. Era un anarquista convençut. Va ser un dels activistes més violents. Amb un parell de camions, plens de milicians, anaven a buscar gent que consideraven rivals i els assassinaven. Un dia, però, qui va resultar mort va ser ell. Anaven a assassinar un veí del poble de Fals i els seus mateixos el van liquidar. Un cop mort, ja no es va vessar més sang al municipi.

El mes d'octubre de 1936 es va constituir el nou Ajuntament, formant-ne part els mateixos sindicats i partits que en el comitè. Aleshores, el control de la situació política va passar a mans de l'Ajuntament.

Durant la guerra, el municipi va tenir dos alcaldes diferents, ambdós pertanyien a ERC. L'un, n'Agustí Soler i Fosas, que en va ser fins el 15 de maig de 1938, que va ser cridat per anar al front. El va rellevar en Josep Vilalta, de cal Botifoll, de Sant Martí de Torroella.

El Jutge de Pau era en Domènec Torras i Portella, de Cal Pere, també de Sant Martí de Torroella.

El juliol de 1937 el nom del municipi va canviar pel de Vilatorrada del Cardener. Molts municipis van emetre moneda pròpia, però Sant Joan no ho va fer. Es va fer servir la de Callús.

En el municipi hi va haver tot sovint grups de refugiats.

Acabada la guerra, un centenar de veïns del municipi va exiliar-se, sobretot a França.

L'entrada de les tropes franquistes va ser el 24 de gener de 1939. Van arribar per Collbaix i van continuar cap a Manresa. No van trobar resistència. Els republicans havien marxat dos dies abans i van volar el pont petit de davant de les fàbriques de Sant Joan, únic existent aleshores que unia les dues bandes del riu.

De seguida es va nomenar un cap local de la Falange i just una setmana després de l'entrada es va constituir un nou Ajuntament.

Acabada la guerra, va venir la repressió. Al municipi, n'hi va haver força. Gent afí al nou règim van denunciar membres del comitè revolucionari i partidaris de la república. Es van fer moltes detencions, que van acabar amb empresonaments i, fins i tot, afusellaments. D'aquests últims, se'n tenen set de comptabilitzats. Un exemplar clar, és el d'Agustí Soler Fosas, que va ser afusellat el 8 de novembre de 1939, després d'haver-lo condemnat pel delicte d'haver estat alcalde.

B. TREBALL PRÀCTIC

1. ENTREVISTES ALS AVIS I ÀVIES.

1.1 Objectius de les entrevistes.

S'ha escrit molt sobre la guerra i la postguerra, a nivell general, comarcal i fins i tot algun capítol en un llibre d'àmbit municipal, però sobre Sant Martí i Joncadella en particular no hi ha pràcticament res sobre aquest període històric.

Vaig elaborar unes entrevistes per realitzar als avis i àvies del poble amb la intenció de recopilar el màxim d'informació sobre aspectes polítics, socials, econòmics i de la vida quotidiana en aquest període de la història.

(Veure annex 1)

1.2. Criteris a l'hora de seleccionar els avis i àvies entrevistats

He entrevistat un total de 10 avis, 6 homes i quatre dones, tants com m'ha estat possible. El criteri a l'hora de seleccionar-los ha estat que haguessin nascut o viscut a Sant Martí o Joncadella en el període entre 1922-1946 per tal d'abraçar un període ampli d'edat, alguns tenen més el record de l'inici de la guerra i els nascuts més tard tenen molt clares les vivències de l'escola de la postguerra, de les festes,... i també del que van sentir explicar als de casa.

Més o menys és la meitat dels avis que queden vius al poble, altres no ha estat possible o bé per falta de temps, o perquè no estan bé de salut.

En cap cas no m'he trobat amb ningú que no hagi volgut fer l'entrevista, tothom s'ha mostrat interessat i obert en col·laborar.

1.3. Els avis i les àvies entrevistats:

- **MARIA BARNAUS GARRIGA**, va néixer a El Mollet de Joncadella d'on eren masovers el dia 21 de desembre del 1923, aviat farà 88 anys. En el moment d'esclatar la guerra tenia 12 anys i 7 mesos. Eren 5 germans i vivia amb els pares i l'avi, en total eren 8 persones a casa. El pare no va haver d'anar a la guerra perquè ja era massa gran i no va morir ningú de la seva família. No conserva cap foto de quan era petita.

La Sra. Maria actualment a casa seva a Manresa, és vídua i viu amb la seva cunyada.

- **ANTÒNIA PRAT TORRES**, va néixer el 14 de juliol del 1925 a la casa de Cal Xatino de Sant Martí de Torroella que era de la seva propietat, quan va esclatar la guerra feia quatre dies que havia fet onze anys. El seu pare havia mort feia dos anys i vivia amb l'avi, la mare i la seva germana. Durant el conflicte no va morir ningú de la seva família.

La petita Antònia Prat ben mudada per fer la foto a Cal retratista

La Sra Antònia a casa seva, actualment necessita els caminadors per moure's però no ha perdut pas la memòria, l'alegria i les ganes d'explicar les seves vivències!

- **AGUSTÍ PERALBA SERRA**, va néixer el 3 d'abril del 1928, quan va començar la guerra tenia 6 anys. Vivia en una casa de propietat anomenada Cal Baltasar a Sant Martí de Torroella amb els pares i la seva germana. No tenien terres. El seu pare no va haver d'anar a la guerra perquè treballava a la mina i es considerava que això era prioritari. També es llogava a fer de pagès per altres propietaris perquè ells no tenien terres. No va morir ningú de la seva família.

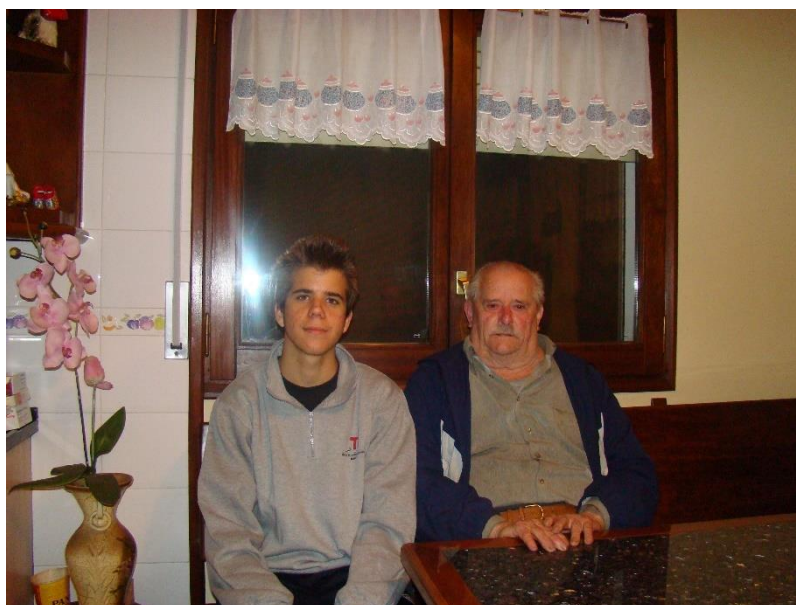
El Sr. Agustí Peralba de petit i en l'actualitat

- **JOSEP BOTIFOLL VILANOVA**, va néixer el 7 d'agost del 1929 a Cal Pic de Sant Martí de Torroella que era propietat de la família. Eren 4 germans i ell era el petit. Quan va esclatar la guerra li faltava un mes per fer 7 anys, a casa hi vivien els pares, ell i una germana, perquè la gran ja s'havia casat i el seu germà va haver d'anar al front amb només 18 anys i diu que s'ho va passar molt malament. De la família no va morir ningú a la guerra però la seva dona (evidentment llavors no la coneixia) va perdre el pare a la Batalla de l'Ebre.

Aquesta és la fotografia de més jove que conserva el Sr. Josep Botifoll, tenia uns 11 anys

El Sr. Josep Botifoll actualment a la cuina de casa seva.

- **ANTÒNIA BARNAUS TORRAS**, va néixer el 31 d'octubre del 1931 a Cal Mateu de Joncadella, eren amos de la casa on en aquell moment hi vivien 11 persones, el seu besavi, els avis, un oncle solter germà de l'avi, els pares, dues ties i ella amb el seus dos germans. En esclatar la guerra tenia 4 anys i 9 mesos. El comitè revolucionari va matar un germà del seu avi que era de Cardona i el seu pare va haver d'anar a la guerra.

La Sra. Antònia Barnaus just un mes abans de començar la guerra amb el seu germà Jaume (el meu avi)

La Sra. Antònia Barnaus en l'actualitat.

- **RAMON CAMPRUBÍ CORNET**, va néixer el 5 de març del 1933 a cal Janet de Joncadella, la casa era de la seva família i tenien una mica de terra. A casa hi vivien 6 persones, l'àvia, un oncle germà de l'avi, els pares, la seva germana i ell. El seu pare es va fer voluntari per fer fortificacions per no haver d'anar al front. Durant la guerra no va morir ningú de la seva família.

El Sr. Ramon Camprubí amb la seva germana Antònia.

El Sr. Ramon Camprubí actualment a la cuina de casa seva.

- **RAFEL PEÑA CRUZ**, va néixer el 13 d'abril del 1934 a Baza, província de Granada. Quan va començar la guerra tenia dos anys. Vivia amb els pares i una germana, però durant la guerra el pare va anar al front. Va arribar a Catalunya quan tenia 8 anys perquè els seus pares necessitaven feina per poder viure, diu que havien passat moltíssima gana. Van anar a viure a Cal Silvestre de Sant Martí de Torroella de Llogaters juntament amb una altra família. Els seus pares van trobar feina i de mica en mica va millorar la seva situació.

El Sr. Rafael Peña de jove i en l'actualitat. Està casat amb la Sra. Maria Arnau.

- **JOSEP BARNAUS TORRAS**, va néixer el 25 de desembre del 1935 a Cal Mateu de Joncadella, és germà de l'Antònia Barnaus i a casa en el temps de la guerra eren 11 persones. El seu pare va anar al front i el comitè revolucionari va matar un germà del seu avi que en aquell moment vivia a Cardona.

El Sr. Josep Barnaus el dia que va fer la Primera Comunió.

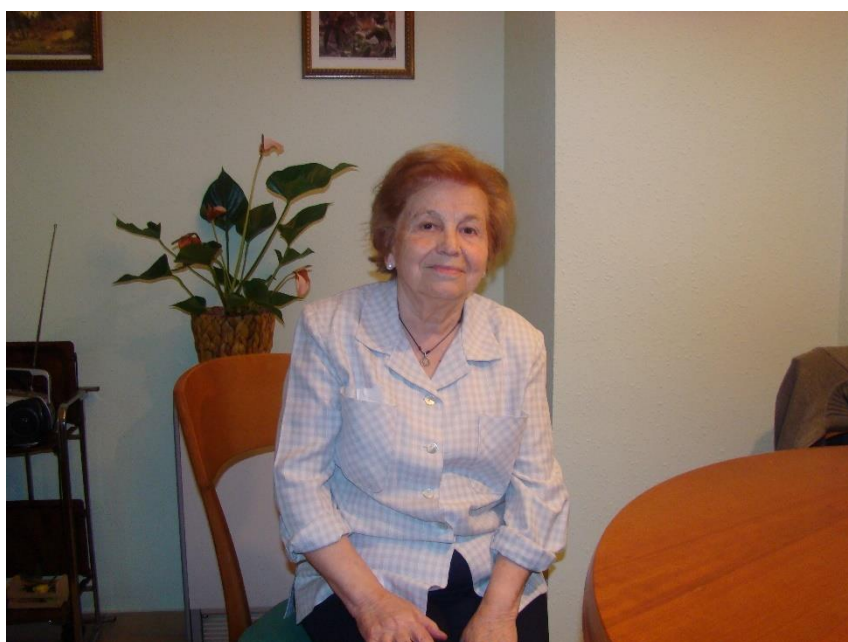

El Sr. Josep Barnaus actualment viu a Callús. En la foto surt amb la seva senyora, l'Anna Herms.

- **MARIA ARNAU ROS**, va néixer el 15 de març del 1936 a Sant Martí de Torroella. És filla única i vivia amb els seus pares que eren llogaters d'un pis de la finca de Can Pla. Durant la guerra el seu pare es va amagar a Castelltallat d'on era fill per no anar-hi, la Maria no sap si es va refugiar a la casa dels pares o al bosc. Ella i la seva mare van anar a viure a casa de l'àvia que eren els masovers de la Casa Gran. Durant la guerra no va morir ningú de la seva família.

La Sra. Maria Arnau de jove i en l'actualitat. Ara viu a Manresa amb el seu marit Rafael Peña.

- **JOAN ROVIRA BARALDÉS**, va néixer el 16 de febrer del 1945, sis anys després d'acabar la guerra. De totes maneres, a casa seva l'impacte de la guerra va ser tan gran que en té molt present la història. La seva família eren els masovers de la finca de Les Cots. En el moment d'esclatar la guerra vivien a la casa la seva àvia, l'avi i els seus quatre fills, el més gran era el pare del Joan que tenia 21 anys.

El 20 d'agost del 1936 el seu avi va morir assassinat pel comitè revolucionari. El seu pare en principi no va haver d'anar a la guerra perquè tenia mal a la cama, però al final va haver de fugir a França, va estar al camp d'Argelers, i més tard a Burgos i Vitòria.

També va morir un germà de la seva mare a la Batalla de l'Ebre que era de Santpedor.

El Sr. Joan Rovira en una foto a l'escola amb els germans de la Salle de Santpedor i en l'actualitat.

2. RECORDS I VIVÈNCIES DELS AVIS I ÀVIES DEL MEU POBLE. LA GUERRA I LA POSTGUERRA AMB ULLS D'INFANT.

Després de parlar amb els avis i àvies esmentats hem pogut treure tot un seguit de punts en comú a partir de les seves explicacions, a continuació en presentem el resum. La transcripció literal de les entrevistes es pot veure en l'annex 2.

2.1 Composició social de Sant Martí de Torroella.

La dècada de 1930 la majoria de famílies del poble eren petits propietaris que tenien la casa i una mica de terra, tot i que no eren grans extensions en aquell temps ser propietari ja era un fet molt important.

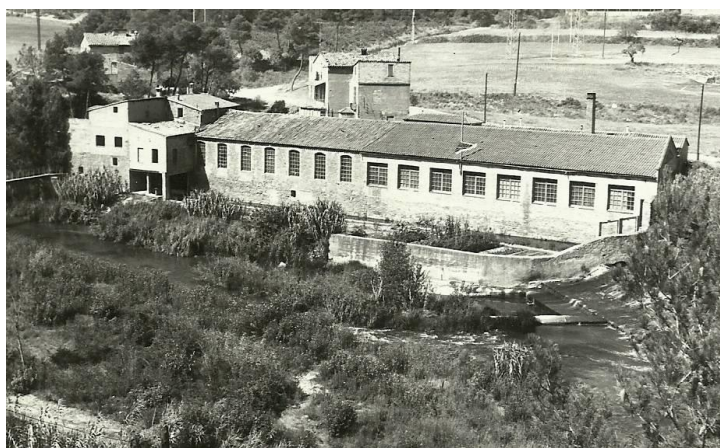
Hi havia famílies que tenien casa pròpia però no tenien terres com és el cas de Cal Baltasar, i altres que vivien en pisos de lloguer.

Hi havia unes quantes propietats grans que en la majoria dels casos eren d'amos que només hi venien a passar l'estiu i en tenien cura els masovers. Aquestes propietats eren : El Mollet, Les Torres, La Casa Gran, Les Cots, Can Canals.

També hi havia grans propietaris que vivien en la seva finca i a més a més de vegades tenien altres cases amb masovers, és el cas de Can Pla Nou on hi vivia l'amo i Can Pla Vell i la Barraca on hi vivien i en tenien cura els masovers.

Cal Basora també era una gran propietat agrícola on hi vivia la mateixa família Basora i a més a més eren els amos de Can Cornet. Les Feixes també era una casa important.

Els anys anteriors i posteriors de la guerra hi havia una única fàbrica tèxtil al poble, "El Molinet" que ha funcionat fins fa pocs anys. Abans i després de la guerra va donar feina a unes 80 persones, algunes del poble i altres de Callús i Sant Joan.

El Molinet a mitjans dels anys 40. (Font: arxiu familiar de la família Fíguls-Casals)

Durant la guerra les famílies es van haver d'organitzar sense els homes, alguns eren a la guerra, altres estaven amagats, les cases van quedar al càrrec de les dones i els avis. Van ser ells qui van haver d'espavilar-se per tirar les cases endavant i tenir cura dels nens petits que hi quedaven

2.2. L'habitatge

La majoria de cases, exceptuant les més importants esmentades, eren molt senzilles, però amb les condicions mínimes per a viure-hi tenint en compte el context de l'època.

En algunes ocasions a les cases hi vivia un nombre important de persones, això és degut a que en el domicili sovint hi convivia diferents generacions, besavis, avis, pares, fills i algun oncle o tia que havia quedat solter i restava a la casa familiar. Les famílies també solien tenir més fills que no pas ara. Un cas molt clar és el de Cal Mateu on en començar la guerra hi vivien 11 persones, el Mollet eren 8, en altres casos però el nucli familiar era de 5 o 6 membres.

Al començament de la guerra gairebé totes les cases tenien llum, va arribar a Sant Martí i Joncadella l'any 1933. Després de la guerra hi havia constants talls de llum a la zona de Sant Martí, en canvi a Joncadella no van tenir aquest problema perquè la línia era la mateixa que abastia les mines de Sallent i el govern considerava que era important que no haguessin de parar la producció.

El tema de l'aigua ja era més complicat, sobretot per a les famílies que vivien lluny del riu. La majoria de cases tenien cisterna, pou i, a vegades, alguna bassa. El problema venia els anys de sequera que s'esgotaven les reserves, llavors s'havia de anar a buscar l'aigua al riu i les dones hi havien d'anar a rentar.

Tot i així al poble hi ha moltes fonts que els anys de pluja rajaven de manera abundosa, ara algunes s'han perdut però tots els avis coincideixen que s'haurien de conservar; algunes de les fonts són les següents: la de Cal Cap Xic, la de Cal Xatino, la de Cal Tinarro, la de Can Pla Vell, la de Jaume Andreu, la de les Feixes, la de Cal Jepet i encara potser alguna altra.

Mas Basora l'any 1914, era una gran propietat on hi vivia la mateixa família Basora (Font: Llibre "El Santuari de la Mare de Déu de Joncadella- F .Villegas)

Mas El Mollet, de la família Soler i Marc, en tenien cura els masovers, la família de la Maria Barnaus (Font: Llibre “El Santuari de la Mare de Déu de Joncadella- F .Villegas)

Cal Mateu, casa de pagès propietat de la família Torras- Pujol. Tenien la casa i una mica de terres. (Font: arxiu familiar de la família Barnaus-Sunyer)

2.3. L'inici de la guerra.

Els avis que van néixer a partir del 1933 no tenen un record especial de l'inici de la guerra perquè eren molt petits. Els que van néixer abans sí que se'n recorden, La Maria Barnaus Garriga explica que va sentir per la radio que havia esclatat la guerra, la seva família era de les poques que en tenia, els primers dies estaven a l'expectativa, tenien por i no sabien què passaria.

L'Antònia Prat diu que en té un record molt clar, en aquell moment ja tenia onze anys. El 19 de juliol era diumenge i la seva mare havia anat a Manresa a vendre, es veu que tothom estava molt esverat i deia “*ha començat la guerra*”, va arribar a casa i va voler anar a comprar pa a Callús, però ja s'havia acabat.

Les famílies volien proveir-se de menjar perquè no sabien com anirien les coses ni el temps que duraria el conflicte.

Exemplar del diari El Dia, diari de la República editat a Manresa el dimecres 22 de juliol de 1936.

2.4. Els comitès revolucionaris.

Gairebé tots els avis entrevistats es recorden de les actuacions realitzades pels comitè revolucionari de sant Joan, ja sigui perquè per l'edat se'n recorden o bé perquè ho van sentir a explicar a casa anys més tard.

Els avis no recorden si de Sant Martí algú formava part del comitè o no ho volen dir per prudència i per no crear ara, després de tants anys, mal ambient al poble (algú em demana que pari la gravadora en parlar d'aquest tema).

Tots coincideixen que el comitè va ser molt destructiu i violent i que va cometre assassinats d'homes que no havien fet mal a ningú, aquests fets són recriminats per tots els entrevistats ja fossin de tendència més de dretes o d'esquerres.

També els avis recorden que hi havia un membre del comitè molt sanguinari a qui tothom tenia por, li deien el "Pipero" perquè havia nascut a la casa de "La Pipa". Aquest home va sembrar el terror al poble, les seves actuacions eren inhumanes i si els seus companys no l'obeïen també corrien el perill que els matés d'un tret. El Pipero va morir d'un tret en una casa de Fals quan anaven a buscar algú, els avis coincideixen que la gent deia que l'havien matat els seus mateixos companys en veure la seva violència desfermada.

Algun avi també parla d'un tal "Set-Rencs" com a membre important del comitè però no n'hem trobat documentació.

Grup de milicians el 1936.(Font: "Sant Joan de Vilatorrada, Història en imatges. 1880-1979" Toni Solanelles)

Després de la mort del Pipero el poble va viure amb més tranquil·litat, però les actuacions del comitè van deixar diverses víctimes que van marcar per sempre les seves famílies i a la resta dels veïns. Tots els avis censuren obertament aquestes morts i coincideixen que les víctimes eren bona gent que no havia fet mal a ningú.

Tal com diu l'Antònia Prat, que es declara obertament d'esquerres, les guerres fan perdre la raó a la gent i llavors rep tothom, els d'un cantó i els de l'altre.

Víctimes de Sant Martí :

- Antoni Aloy Costa, el Ton de cal Soler, va ser martiritzat i posteriorment assassinat el dia 11 d'agost del 1936, sembla ser perquè era propietari i molt religiós. La seva neta explica que la dona i els fills no es van refer mai de la tragèdia.

L'Àntoni vivia en aquesta casa, El Soler. El van matar molt a prop d'on està tirada aquesta foto. Al costat hi ha la fotografia de la creu que recorda el lloc i els fets (Veure detall en l'annex 3)

- Jaume Rovira Fàbregas, el masover de les Cots, mort el dia 20 d'agost del 1936. Tal com explica el seu nét Joan Rovira, veure entrevista, havia estat citat per pagar la part de la collita i en tornar el van matar davant la casa del Mollet. Com que no tornava a casa el seu fill Mariano el va anar a buscar i el va trobar mort al camí. Ningú no va entendre aquest assassinat.

Masia de Les Cots, actualment no hi viu ningú. Abans era una propietat important d'on el Sr. Jaume Rovira n'era el masover.

L'Antònia Barnaus explica que en el poble es deia que després de matar l'Antoni Aloy els del comitè van manifestar que volien matar el seu avi, el Jaume Torras de Cal Mateu perquè era de "missa", però que es va salvar perquè abans va morir el Pipero.

Altres víctimes relacionades amb el poble:

- Josep Puigbó Canelles, anys abans havia estat mossèn de Callús i en va fer construir l'actual temple, va estar tancat a la presó i finalment els del comitè el van portar a Callús i el van assassinar molt a prop d'on comença el terme de Sant Martí. Els veïns van sentir molt aquesta mort. Tots els avis ens conviden que anem a veure un monument que encara ara hi ha al lloc dels fets.

Creu en memòria de Mossèn Puigbó.

- Joan Torras Pujol, tal com explica la seva neboda Antònia Prat havia nascut a Cal Mateu, era membre de la Lliga i havia estat alcalde de Cardona. Els veïns li recomanaven que s'amagués però ell creia que en no "haver fet mal a ningú" no el matarien. Fou mort el 31 de juliol del 1936 a la carretera de Solsona.

Veient com anaven les coses, les persones que van pensar que podien estar en perill es van amagar o bé van fugir. Com a exemple, el Sr. Agustí Peralba ens diu que l'amo de la fàbrica d'El Molinet, n'Eudald Fíguls, va estar amagat, la seva dona la Sra. Vicenta Iglésies va estar tancada a la presó a Barcelona i així hi van haver altres casos.

2.5. Les destrosses a les esglésies.

Els avis expliquen l'impacte que els va produir a ells i a molts veïns les destrosses que van patir les esglésies de Sant Martí i de Joncadella. Alguns ho recorden clarament i altres ho han sentit a explicar.

L'església de Sant Martí no va rebre desperfectes però sí que en van cremar els sants a la plaça que hi ha just al davant .

L'església de Sant Martí de Torroella actualment.

L'església de Joncadella la van cremar i es va fer malbé especialment l'altar major. L'Agustí Peralba recorda clarament el dia que la van encendre, era a la tarda i des de lluny es veia el foc i com queia la teulada, tothom en parlava.

Amb l'incendi es va cremar la Mare de Déu de Joncadella que estava a l'altar major i era de tradició romànic-gòtica.

La resta de sants es van poder salvar, perquè "algú" els havia amagat. Després de pensar-s'ho una bona estona, la Sra. Maria Barnaus ens explica que van ser el seu pare i el seu avi. En veure el perill van agafar tots els sants i objectes de valor que van poder, van fer unes caixes de fusta i les van amagar enterrades no sap si a prop o dins de la barraca de vinya anomenada "Els pinyarets" i que actualment encara es conserva.

Amb la mare de Déu no hi van ser a temps. La Maria ens diu que això no ho va saber fins molts anys més tard, els pares no havien dit res a la canalla per què no ho "xerressin".

Panoràmica de Joncadella el 1914 des de la vinya de Mas Basora

Fotografia de l'altar major tal com era el 1935 i al costat l'estat en què va quedar després que la cremessin. (Font: Llibre "El Santuari de la Mare de Déu de Joncadella- F .Villegas)

La barraca dels "Pinyerets", actualment, on es van amagar els sants de Joncadella. Abans aquests camps eren vinyes.

2.6. Les col·lectivitzacions.

El Joan Rovira de Les Cots i la Maria Barnaus d'El Mollet, ens expliquen que les masies de les que eren masovers van ser col·lectivitzades, això vol dir que van passar a mans del govern de la República i el seus amos en perdien la propietat. Els masovers hi van seguir vivint però altres dependències eren ocupades per militars republicans i les seves famílies.

En cap cas, ni el Joan ni la Maria tenen un mal record d'aquestes persones, ans al contrari, es van ajudar i en el cas de la família Rovira van establir una bona amistat que va durar anys.

Altres finques col·lectivitzades van ser la Casa Gran, Can Pla, Les Torres, El Molinet. En aquest darrer cas, en tractar-se d'una fàbrica, el Sr. Agustí Peralba explica que van voler fer funcionar els telers però no ho van aconseguir a causa del seu mal estat. Part de l'habitatge d'aquesta finca el van fer servir com a impremta on hi editaven una revista.

L'Antònia Prat de Cal Xatino explica que en un cobert de casa seva s'hi va instal·lar un soldat que era l'encarregat de fer les transmissions dels republicans a l'exèrcit.

2.7. Els soldats al front

Alguns dels homes de Sant Martí i Joncadella van ser cridats per anar a lluitar al front. Els anaven cridant per "quintes" que eren els nois que en l'any de la quinta els correspondria anar a fer el servei militar.

A mesura que passava el temps van haver de cridar soldats més grans i soldats més joves, fins a arribar als de la famosa "quinta del biberó" que en aquell moment tenien disset anys.

Els homes joves de les diferents cases van haver d'anar al front, per exemple el pare de l'Antònia Barnaus, el germà del Josep Botifoll, els xicots de Cal Cintet, de Cal Jepet i molts d'altres, els avis en recorden alguns però no de tots perquè en aquell moment eren petits.

Als homes més grans no els feien anar a lluitar, eren els encarregats de fer fortificacions, com el pare del Ramon Camprubí.

Alguns van tornar després d'anys de peripècies, la lluita al front, els camps de concentració i els nois de la quinta del biberó encara els quedava per fer el servei militar, en total van estar set anys fora de casa.

Altres no van tenir tanta sort i van morir al front o bé es van donar per desapareguts. Les batalles més cruentes van ser la de Lleida i la de l'Ebre.

Els avis ens han explicat que van morir al front els següents soldats, però també tenen clar que no se'n recorden pas de tots:

Dos nois de Cal Cintet, un va morir al front i l'altre va tornar tan malalt que va morir poc temps després, un noi de Cal Napolità, un altre de Cal Jepet que es deia Hilari, un oncle del Joan Rovira que era de Santpedor.

2.8. Els homes que no van anar al front.

Alguns homes a qui els tocava anar al front, van decidir amagar-se i no anar a lluitar a la guerra. Aquests homes eren anomenats desertors o emboscats (amagats al bosc), els comitès els buscaven i els obligaven a anar a la guerra o bé els mataven.

No va anar al front el pare de la Maria Arnau que va estar amagat durant tota la guerra a Castelltallat. També va fer aquesta opció el sogre de l'Antònia Barnaus, que era de Callús i va estar a Sant Mateu, en el seu refugi fins i tot tenien radio i això els va permetre estar informats.

El pare del Joan Rovira, en haver estat mort el seu pare pel comitè, va al·legar que tenia mal a la cama per poder estar a casa i ajudar la família. Un altre germà, el Mariano, va passar tota la guerra amagat dins unes botes de les golfes. Al final un dels comandaments republicans que ocupaven la casa el va descobrir, però en veure el drama familiar no els va delatar.

Els desertors eren considerats uns covards i traïdors:

"Un emboscat o és un feixista o és un covard; sempre un traïdor"

UGT, 9-7-

1937

Els seus fills expliquen ara que en realitat van haver de prendre aquesta decisió que també va ser difícil i per tant, de covards no en tenien res!

2.9. El refugiats.

Algunes famílies republicanes i soldats de la resta de l'estat espanyol fugien de les zones ocupades pels nacionals perquè tenien por de la repressió. Aquí a Sant Martí n'hi va haver a L'Hostalet Vell, Can Pla Nou, La Casa Gran, Can Canals, la rectoria i Cal Xatino.

L'Agustí Peralva diu que de refugiats n'hi havia de tota mena, de bona gent i altres que tenien molt males maneres. L'Antònia Prat diu que alguns fills d'aquestes famílies anaven a escola amb ells.

2.10. Els bombardeigs.

La majoria d'avis se'n recorden amb molta claredat dels bombardeigs a Manresa. Just abans d'arribar a la ciutat passaven per la zona de Joncadella.

Primer passava un avió anomenat "La pava", era molt gran i feia molt soroll, se sentien les sirenes de Manresa, al cap d'una estona passaven els altres avions que eren els que tiraven les bombes.

En passar per Joncadella ja volaven molt baix, els avis expliquen que els semblava que passaven a ran de les teulades de Cal Mateu i Cal Janet.

Com que tenien molta por s'amagaven en unes rases que ja tenien preparades de manera que des dels avions no veiessin a ningú i es posaven un tronc a la boca per tal que si queia una bomba a prop no es mosseguessin la llengua ni es rebentessin.

2.11. La retirada dels republicans

Els avis que en acabar la guerra eren més grans se'n recorden perfectament de la retirada dels soldats republicans.

El Josep Botifoll explica que *"els pobres soldats rojos estaven morts de fred i de gana, demanaven menjar i feien molta llàstima, sense espartenyas, ensangonats, plens de mal..."* Les cases primer els donaven menjar, després ja no en tenien, de vegades robaven el que trobaven per menjar ja que estaven

desesperats. Es veu que n'hi havia de molt joves, el va impactar especialment un que estava mort de por i plorava.

El Ramon Camprubí, que tenia sis anys diu que de la retirada és de les coses que se'n recorda més. Els últims soldats republicans es van posar en un petit turó ple d'alzines que hi ha a Joncadella a punt de disparar als nacionals que entraven per Collbaix, però hi van estar poc, els nacionals anaven ben equipats, avançaven ràpid i aquells pobres soldats es van escapar cames ajudeu-me.

Des d'aquest indret, on abans hi havia més alzines, els soldats republicans preparaven les metralleres per atacar els nacionals que baixaven per les muntanyes de Collbaix i Montcunill, que es veuen al fons.

Precisament a casa del Ramon es van trobar cara a cara un soldat republicà i un dels nacionals, ja estaven a punt de començar a disparar quan la seva padrina tota decidida va sortir a descompartir-los, va tenir sort i va evitar que es matessin a trets!

El Ramon també explica que durant la retirada hi havia un grup d'uns 15 soldats republicans que fugien i els nacionals els van atrapar molt a prop de la casa de Les Torres, els van matar a tots ! Una noia de Cal Viudet un cop morts va ser molt valenta i va anar a buscar-los la documentació per tal de poder avisar les seves famílies. Els van enterrar allà mateix en una fosa comuna.

“Un testimoni i un document permeten situar de forma exacta una fossa de la guerra a Sant Joan”

El 28 de gener del 1939, portalliteres de Creu Roja van enterrar els cossos de 15 soldats al peu del camí de les Torres, en terme de Sant Joan. La història es coneixia, però el punt concret, no. Un veí de la zona n'ha donat ara la referència exacta.

Dijous, 8 de juny del 2006 | Regió7

(Veure Annex 4)

Al cementiri de Joncadella també hi ha un soldat republicà enterrat, ningú va saber qui era i la seva família el devien buscar durant anys.

A mesura que els soldats republicans es retiraven bombardejaven els ponts per tallar els accessos i que els nacionals tinguessin dificultats per travessar el riu

Cardener, van enfonsar els ponts de Callús, els de sant Joan i a palanca de Sant Martí .

Palanca d'El Molinet. Era l'únic accés que permetia travessar el riu Cardener per Sant Martí. El van fer volar els republicans abans de fugir. Més tard es va reconstruir. (Font: arxiu particular de la família Fíguls-Casals)

2.12. L'entrada de les tropes franquistes. El final de la guerra.

L'Antònia Prat explica que la nit que van entrar els nacionals es veien unes fortes llanternades de llum a les muntanyes de Collbaix i Montcunill.

El primers que entraven eren uns soldats que en deien el "tercio", després passaven a obrir pas la guàrdia mora coneguts popularment pels "moros", eren soldats mercenaris que treballaven pel Franco i entraven a obrir pas, no tenien miraments i en alguns casos van cometre greus atrocitats, robatoris, violacions,...

L'Antònia Barnaus, recorda que els "moros" es van instal·lar a casa seva a Cal Mateu, portaven mules i unes capes llargues, dormien a l'entrada, tots estesos amb mantes i entraven a la cuina. Ella tenia 7 anys i estava amb la seva àvia, l'agafaven i se l'asseien a la falda. Li feien festes, li tocaven els cabells rinxolats, les arracades, però no li van fer res de mal, només li deien "*eres muy bonita, donde está tu mamá?*" Ella estava ben alliçonada i deia que no ho sabia. La seva mare i les seves tietes estaven ben amagades a les golfes, mortes de por per tot el que havien sentit dir. Van tenir sort que no voler pujar-hi.

Aquests mercenaris es feien coure menjar, agafaven el bestiar i se'l menjaven o bé se l'enduïen. Les cases primer van donar menjar als soldats republicans que es retiraven, després als que entraven, moltes es van quedar sense provisions.

L'Antònia Prat ens explica que a Callús unes dones es van anar a amagar a una barraca de Viladelleba, els moros les van trobar, les van torturar, violar i assassinar brutalment.

El pas de les tropes marroquines pels carrers de Manresa (Font: "La guerra civil, (1936-1939)" Història gràfica de Manresa, Volum II. J. Aloy, R. Fons, P. Gasol)

Finalment entraven les tropes nacionals, per Sant Martí hi van passar el dia 24 de gener, també van arribar a Manresa.

Entrada de les tropes franquistes a Manresa per la carretera de Cardona (Font: "La guerra civil, (1936-1939)" Història gràfica de Manresa, Volum II. J. Aloy, R. Fons, P. Gasol)

La gent del poble, en general volia que la guerra s'acabés, que tot aquell disbarat arribés a la seva fi, fossin de la ideologia que fossin volien pau i que tothom pogués tornar a casa seva. Alguns van tardar a arribar-hi, altres no van tornar mai.

2.13. La repressió

Pels records explicats pels avis i per la tranquil·litat entre veïns que hi va haver, no recorden gaires denúncies ni que la repressió franquista posterior fos molt dura, a diferència de Sant Joan.

Alguna detenció però hi va haver. Es recorden les següents: El Sr. Marcel·lí de Vilaclara havia estat detingut pels republicans després pel règim franquista.

El Domènec Torres, Minguet, de Cal Pere va estar detingut perquè durant la guerra havia estat jutge de pau.

Un senyor de Cal Piquet (no recorden el nom), va estar empresonat després de la guerra, els avis no saben de què el van acusar però diuen que era un bon home, poc després de sortir de la presó va morir.

2.14. La postguerra.

Tots els avis coincideixen que si l'època de la guerra va ser dura, la que va venir després també ho va ser molt. Control total de les activitats que es feien, no es podia parlar català, les cartilles de racionament, l'estraperlo, els talls de llum, la dura disciplina a l'escola... Tothom havia de treballar de valent per poder sobreviure. Els nois i noies s'havien de posar a treballar de ben joves...

Alguns d'aquests aspectes els detallaré en els punt que venen a continuació.

2.15. Altres aspectes

a.- L'alimentació

Tots els avis del poble coincideixen a explicar que durant la guerra i la postguerra no van passar gana. Pel fet de viure a pagès podien plantar i collir el mínim imprescindible per poder menjar, també tenien bestiar, porcs, gallines, conills...

L'únic que diu haver passat veritablement gana es el Sr. Rafael Peña, mentre va viure a Baza la família ho va passar malament i recorda haver tingut mal de panxa per no poder menjar. Quan va arribar a Sant Martí ja no en va passar més.

Tothom té molt present que en acabar la guerra es van establir les cartilles de racionament, cada família tenia la seva i li permetia poder comprar productes de primera necessitat a un preu mòdic i segons la quantitat que li corresponia segons els membres de la unitat familiar. Podien anar a buscar pa negre, oli, sucre, i fins i tot tabac. Als de Joncadella i Sant Martí els tocava anar a Sant Joan.

Acabada la guerra hi va haver persones que tenien productes també de primera necessitat i els venien ben a cars a aquells que podien comprar-los, alguns es van enriquir molt d'aquesta manera.

b.- El nom del poble

Durant la guerra, el municipi de Sant Martí de Torroella va passar a dir-se Vilatorrada de Cardener, els avis entrevistats no se'n recorden massa ni que els seus pares n'haguessin parlat com un fet important.

c.- La relació amb el veïnat

Els avis amb els que jo he parlat expliquen que en general recorden que hi havia bona relació entre els veïns, tant durant la guerra com després. S'ajudaven i fins i tot alguns s'havien anat a amagar a casa dels veïns en moments delicats, com el cas de l'avi de Cal Mateu que va anar a Cal Janet.

El Joan Rovira, però, també explica que abans de la guerra se sabia de manera molt clara qui era de dretes i d'esquerres, i que de vegades en el moment d'anar a votar fins i tot s'insultaven.

Malgrat les morts tan traumàtiques perpetrades pel comitè revolucionari, obertament no se sabia que hi hagués ningú que en formés part de Sant Martí, tot i que hi havia alguna sospita.

Moltes cases de Sant Martí i Joncadella estan emparentades entre elles, això va fer que la relació entre veïns fos bona.

De diferències entre veïnat que hi haguessin hagut en anys anteriors no en tenim constància perquè les persones afectades ja estan mortes.

d.- La moneda

En temps de la República alguns municipis van emetre moneda pròpia, Sant Joan no ho va fer però sí que en va emetre Callús.

Els avis entrevistats recorden que en acabar la guerra molta d'aquesta moneda no va valer per a res, només tenien valor unes monedes d'unes sèries determinades. Expliquen que algunes persones ben informades que ja ho sabien, canviaven monedes de les que no valdrien per les bones a gent que no ho sabia. Algunes famílies es van quedar sense diners i van haver de començar de nou.

e.- La sanitat

Tots els avis entrevistats tenen ben present què passava quan es posaven malalts. Abans no s'anava pas tan al metge com ara, primer s'intentava resoldre la malaltia amb remeis casolans, pomades fetes amb greix de serp, amb herbes de Sant Joan. També prenien infusions d'herbes com farigola, maria llúïsa,...

Si el mal no marxava anaven al metge. Els qui tenien la casa més a prop de Callús els tocava anar amb el Dr. Vers, els qui estaven més a prop de Sant Joan anaven amb el Dr. Papaceit.

En tots els casos recorden aquests dos doctors com a grans professionals i excel·lents persones, havien ajudat a molta gent del poble i feien "totes les especialitats". Si algú es posava malalt el visitaven a casa seva. Els metges estaven "aconductats", això volia dir que cada família pagava un tant i el metge t'atenia.

A Callús el metge Vers era tota una institució i actualment se li ha dedicat un parc.

Casa on vivia el Dr. Vers a la Ctra. de Cardona .

A Sant Joan el metge Papaceit també era considerat una eminència, sobretot perquè va aconseguir curar a molta gent d'una epidèmia de tifus que durant força anys va castigar el poble. Més tard van veure que això era degut a la procedència de les aigües que estaven infectades i en canviar-la es va acabar aquest mal .

f.- L'escola.

Els avis més grans expliquen que abans de la guerra van anar a l'escola a Sant Martí, a Can Pla, diu l'Antònia Prat que en algun moment hi va haver 80 alumnes per a una sola mestra. Es veu que l'escola tenia bona fama i venien nens i nens de Callús. Els més grans ajudaven els més petits.

Alumnes de l'escola de Sant Martí, davant de Can Pla, el 1930 (Font: "Sant Joan de Vilatorrada, Història en imatges. 1880-1979" Toni Solanelles)

Durant la guerra l'escola va continuar funcionant, però només hi anaven els nens que vivien més a prop.

Després de la guerra l'escola va continuar a Can Pla. En ser un poble petit és de les poques escoles que va ser mixta i hi havia una única mestra. El Rafael i la Maria recorden que les mestres sovint canviaven o hi havia substitutes perquè no els devia agradar aquesta destinació.

El fills de les cases que estaven més a prop de Callús anaven a aquest poble, estaven separats nens i nenes i recorden especialment un mestre molt dur anomenat Sr. Guasc que sovint imposava càstigs importants als alumnes. La disciplina era molt severa.

Els nens i nenes que vivien més a prop de Santpedor anaven a aquest poble. Les nenes amb les monges i els nens amb els "Hermanos" de la Salle. No recorden que la disciplina fos terriblement dura. S'havien de portar el dinar i els l'escalfaven.

En tots els casos les classes es feien en castellà i quan et dirigies al mestre també ho havies de fer en aquesta llengua.

Cada dia es cantava "El cara el sol" i l'himne d'Espanya.

En general entre els 13 i 14 anys els nois i noies deixaven d'anar a l'escola per anar a treballar.

Nens i nenes a l'escola de Can Pla els anys 40 (Font: arxiu particular de la família Peña-Arnau).

g.- Els joc i les joguines

Durant la guerra poques activitats de lleure es van realitzar.

Tant abans de la guerra com després tots els avis coincideixen que a casa feien cagar el tió, que solia portar coses de menjar, i celebraven els reis, de totes maneres sempre es tractava de regals senzills que en moltes ocasions havien fabricat els pares, mares o avis: un carro, una nina, una pilota feta de roba, un

tren fet amb llaunes de sardina, peces de vestir que poguessin necessitar... Només hi solia haver un regal per criatura.

Com tots els nens, ells també jugaven, els jocs eren bàsicament de carrer, amb els seus germans o veïns, a saltar a corda, jugar a futbol, el palet, el narro, a fones, a cavall fort, l'Antònia Prat encara recorda la cançó que es cantava:

“cavall fort, tent-te fort, i si et canses digues faves de burot”

El Josep Botifoll explica que acabada la guerra s'entretenia anant a buscar unes bales anomenades de màuser que havien quedat pels camps, els treia la bala, tornava a posar la pólvora i les feia explotar, diu que feien un bon pet i li feia molta gràcia!

El Josep Barnaus explica que acabada la guerra en una ocasió van trobar un tros de ferro negre, cilíndric i força gran, els nens hi jugaven, es veu que era un obús. Sort d'un pagès que ho va veure, els va fer apartar i el va fer explotar, dins del forat que es va fer hi hagués cabut un carro sencer .

h.- La religió

Segons expliquen els avis abans de la guerra cadascú seguia voluntàriament les pràctiques religioses segons si era creient o no. La majoria de famílies dels avis entrevistats eren molt religioses, excepte Cal Xatino que no, *“l'avi era d'esquerreres no “era de missa” però no va tenir mai problemes amb ningú, ni abans ni després de la guerra”*, explica l'Antònia Prat.

Durant la guerra, evidentment, van quedar suspesos tots els oficis religiosos.

De totes maneres, també expliquen que durant la postguerra si algú no anava mai a missa era un mica mal vist pels altres.

El mossèn que hi va haver a Sant Martí i Joncadella abans i després de la guerra va ser mossèn Joan Espadaler.

Des de Santpedor i Callús quan els nens anaven a l'escola se'ls coaccionava perquè anessin cada diumenge a missa, de totes maneres els avis entrevistats no tenen cap record traumàtic per aquest fet.

Es van celebrar processons que eren tot un acte institucional. Veïns de manera voluntària van ajudar a reconstruir l'església de Joncadella.

i.- Mitjans de comunicació.

En el cas dels avis entrevistats només tenia ràdio abans de la guerra la família de la Maria Barnaus, diu que al seu pare li agradava molt estar informat i, malgrat ser masovers i no tenir gaire diners, el primer que va fer quan van tenir electricitat va ser comprar una ràdio i una planxa. Durant la guerra seguien les notícies i els esdeveniments que anaven passant.

Les altres famílies van anar comprant les ràdios en els anys posteriors a la guerra, bàsicament podien escoltar Radio Nacional i a vegades al vespre “Radio Pirinaica”, era una ràdio que estava a l'estranger i era contrària al règim franquista, es veu que es podia escoltar amb dificultat i moltes interferències.

Les famílies dels avis entrevistats no solien llegir el diari gairebé mai.

j.- L'oci i el lleure.

D'abans de la guerra els avis no en tenen un record gaire clar. Durant la guerra ningú estava per festes i els primers anys tampoc. De mica en mica, però, la gent va tornar a tenir ganes de divertir-se.

Tots els avis recorden l'aplec de Joncadella que, com ara, es celebrava el dilluns de pasqua i venia gent de tota la comarca, es portaven el dinar i es feia molta festa i xerinola.

També se celebrava la Festa Major de Sant Martí i la de Joncadella.

De tant en tant es feia ball a l'Hostalet Nou.

Per Pasqua es passava a cantar les caramelles per les cases, aquesta és una tradició molt arrelada al poble que encara actualment se celebra.

La plaça del santuari en un dia d'aplec (Font: Llibre "El Santuari de la Mare de Déu de Joncadella- F. Villegas)

Grup de caramellaires a finals dels anys 40 (Font: Arxiu particular de la família Botifoll).

Els avis (homes) entrevistats recorden emocionats que van fer un equip de futbol que durant una bona temporada jugava contra l'equip de Sant Iscle, es veu que s'ho van arribar a passar molt bé.

L'equip a punt de començar a jugar (Font: Arxiu particular de la família Botifoll).

A part d'aquestes festes hi havia les oficials imposades després de la guerra, eren el 18 de juliol, dia del Alzamiento Nacional, l'1 d'abril dia de La Victòria (és el dia que oficialment es va acabar la guerra) i cada poble celebrava el dia que havien entrat les tropes nacionals, era el dia de la Liberación que a sant Martí era el 24 de gener.

k.- Comunicació entre grans i petits.

Tots els avis coincideixen que, en general, abans no es donaven tantes explicacions als nens i nens com ara, als petits sovint els tocava escoltar i no demanar.

De totes maners, durant la guerra es tenia molta cura de no parlar davant dels petits per por que "xerressin" més del compte i poguessin comprometre la família. Els integrants del comitè a vegades demanaven el que volien saber als petits de la casa a veure si, amb la seva innocència, deien el que els convenia saber.

Després de la guerra també va continuar el silenci i la discreció, les famílies no volien parlar més del que tocava per evitar problemes.

Algunes de les anècdotes que ens han explicat aquests dies els avis, reconeixen que les van saber anys més tard, quan a casa seva van pensar que ja eren prou grans per saber què podien dir.

l.- Les pors de grans i petits.

Durant la guerra els grans tenien por, sobretot que no passés res a ningú de la família, tothom volia protegir els de casa seva.

Pel que fa als avis entrevistats que llavors eren petits, alguns no recorden haver tingut por, ni durant la guerra ni després.

L'Antònia Barnaus explica que va tenir molta por quan els la guàrdia mora va estar a casa seva, després tenia por de les caravanes de gitanos nòmades que passaven i acampaven prop de casa seva, ara de gran reconeix que en general no feien mal a ningú. També tenia por dels maquis, que de vegades anaven per les cases i la guàrdia civil deia que eren persones molt dolentes.

m.- La felicitat

L'Antònia Prat explica que ella va viure una infantesa trista quan el seu pare va morir l'any 1934, aquesta pèrdua la va marcar més que tota la guerra.

En els altres casos, després de parlar amb els avis, d'estar més d'una hora explicant les seves vivències, gairebé tots reconeixen que malgrat les vicissituds passades van se feliços, estaven contents i es conformaven amb el que tenien.

C- CONCLUSIONS

Després de fer aquest treball i entrevistar deu avis del meu poble, he arribat a les següents conclusions:

Quan els vaig proposar d'entrevistar-los, en un primer moment van expressar la seva inquietud perquè tenien por de no saber contestar prou bé allò que els demanaria. Ara bé, en tots els casos, a mesura que anàvem parlant, es van anar animant i van gaudir molt explicant les seves vivències, records, poder parlar dels seus pares i avis. Realment van col·laborat de manera molt activa i entusiasta, vol dir doncs, que passats els anys tenen ganes de parlar dels seus anys d'infantesa.

Els anys previs a la guerra civil van ser molt complexos. Hi havia moltes diferències socials a nivell general, una situació econòmica i política complicada i per això cal un estudi important de tot aquell context per poder entendre una mica la situació que es va viure.

Tant pel que diuen els llibres d'història com pels comentaris que han fet els avis entrevistats, en moltes ocasions les idees polítiques estaven molt radicalitzades i sovint no hi havia un terme mig en la manera de pensar o actuar, o eres "dels uns o dels altres".

El meu poble, i concretament Sant Martí de Torroella i Joncadella, són dos nuclis petits amb pocs habitants i, tot i no ser zona de lluita directa al front, s'hi van viure les diferents etapes de la guerra civil i de la postguerra.

Abans de la guerra i els anys posteriors, el nostre poble estava format bàsicament per petits propietaris, amb una mica de terra. De vegades, vivien del que tenien, altres havien d'anar a treballar a compte d'altri. També hi havia una petita proporció de masovers, i uns quants grans propietaris. Si parlem en xifres serien aproximadament les següents (algunes cases han desaparegut o han canviat d'amo): de les 65 cases, vuit eren grans propietats de les quals quatre, en tenien cura els masovers i els amos hi passaven petits períodes de temps. Els altres quatre grans propietaris vivien ells mateixos a la casa i en algunes ocasions tenien altres petites masies que eren ocupades per masovers. Hi havia una fàbrica que donava feina a la gent del poble i dels municipis veïns. Tot i que les diferències socials eren evidents, tampoc hi havia ningú en aquells moments que passés una veritable precarietat per viure. Possiblement per això no hi va haver grans enfrontaments entre els veïns del poble, tot i que tothom sabia qui era de dretes i d'esquerreres, recordem que els actes violents van ser protagonitzats pel comitè de Sant Joan. Tot i així els grans propietaris es van haver d'amagar per salvar la vida.

Molts dels entrevistats expliquen que a casa seva eren de conviccions religioses. Tothom recorda la crueltat del comitè revolucionari de Sant Joan durant els primers dies de la guerra, en especial de l'anomenat "Pipero". Sembla que a nivell de poble la gent va quedar esgarriada de la mort dels dos veïns, "que no havien fet mal a ningú". Les persones de dretes o amb conviccions religioses va passar por, segurament, totes aquestes raons van fer que el comitè no rebés un suport obert al poble.

Ni en els llibres consultats, ni en les entrevistes fetes, consta que ningú de Sant Martí i Joncadella pertanyés al comitè. En parlar d'aquest tema, els avis i àvies es mostren cautelosos i a part del "Pipero" i un tal "Set-rencs" diuen que no se'n recorden de ningú més. En algun moment, demanen de tancar la gravadora, per

això dedueixo que, malgrat tot, és una qüestió delicada, que fa por obrir velles ferides i fer alguna declaració que pugui perjudicar algú.

La gent del poble desaprova totalment els assassinats realitzats pel comitè revolucionari, en canvi parla bé del oficials i soldats de la república que van viure en les finques col·lectivitzades. Això pot significar que tenien consignes clares de no perjudicar els veïns del poble.

A diferència d'altres llocs, a Sant Martí i Joncadella, en tractar-se d'un àmbit rural, no es va passar gana. Tots els avis consideren que això va ser molt important i recorden gent de ciutat que realment s'ho passava malament i anava a demanar que li venguessin alguna cosa per poder menjar.

Els nois i noies del poble entrevistats no van poder estudiar, molts es van haver de posar a treballar per tal d'ajudar a la subsistència de l'economia familiar.

Els avis entrevistats que no van tenir víctimes a la família tenen ben presents les escenes viscudes i les penúries passades, tot i així no recorden aquells dies com a tremendament traumàtics. Diuen que ells eren nens i que si tenien els de casa bé ja se sentien segurs.

Molt diferent va ser la situació de les famílies on van morir alguns dels seus membres. En parlar amb els néts de les dues víctimes del comitè, admeten que els seus pares van quedar marcats per aquests assassinats durant tota la vida i que possiblement no ho van arribar a superar mai, en públic no volien parlar-ne i la seva tristor va ser immensa. Han hagut de passar dues generacions per poder-ne parlar amb serenitat.

Les famílies que van perdre algun fill o germà al front també els va canviar la vida per sempre. Actualment ja no queden testimonis vius per poder-ne parlar.

A les cases evitaven parlar de la guerra, tant durant aquells anys com els següents, tampoc es parlava de política per por de tenir problemes. Moltes vegades es feien preguntes als més xics per obtenir informació. Molts avis han explicat que les informacions més compromeses les van saber al cap de molts anys, quan ja eren grans, com és el cas de la Maria Barnaus, que fins molts anys després no va saber que la seva família havia amagat els sants del Santuari de Joncadella. Sembla clar que es vivia amb temor de parlar i es van silenciar moltes coses.

Tothom al poble es coneixia i encara ara és així. Se sentien aquell entorn com a propi, se l'estimaven i van fer el possible per preservar-lo.

He vist que a Sant Martí i Joncadella moltes cases estan emparentades entre elles. Abans els matrimonis es feien amb la gent de l'entorn proper. Aquest embrancament familiar entre les cases possiblement també va fer que no hi haguessin masses enfrontaments en els primers dies de la guerra ni tampoc moltes denúncies en la postguerra.

Malgrat possibles diferències i saber més coses de les que durant aquells anys es podien dir, en les entrevistes tothom coincideix que el que es volia és que arribés la pau, girar full, mirar endavant i viure amb concòrdia, i és per això que en general al poble no hi ha hagut massa conflictes els anys posteriors a la guerra.

Per a mi ha estat molt important sentir com en les entrevistes m'explicaven amb molta tendresa vivències compartides amb els meus avis, Martí i Jaume, que jo no vaig conèixer. Jocs de nens, aventures i inquietuds de joves, ha estat com revivre amb ells part de la meva història familiar.

He intentat que els avis entrevistats tinguessin diferents maneres de pensar. He vist que darrere de cada persona hi ha una història, una família, unes vivències

i unes experiències que han fet que el meu poble sigui tal com és avui. Aquests avis moltes vegades han passat desapercebuts, molts ja han mort, altres no estan bé de salut i alguns han perdut la memòria. És per això que és tant important conservar el seu testimoni. Per aquest motiu he pensat escriure una instància a l'ajuntament de Sant Martí per veure si fos possible fer una exposició de fotografies dels avis quan eren petits, d'ara que ja són grans, de les seves cases, de les festes, o de qualsevol aspecte que pugui ser significatiu, de manera que hi pogués participar tothom qui ho volgués i així tenir una mica d'arxiu de la nostra petita història local. (Annex 5)

Sant Martí i Joncadella va ser una zona de pas de la retirada de les tropes republicanes i de l'entrada de les franquistes, i aquells nens i nenes que avui són els nostres avis van ser espectadors de tots aquells esdeveniments. Ho expliquen amb tanta emoció que et pot semblar que ho estàs vivint. Tots senten que el pitjor que pot passar és una guerra i, sobretot, entre germans. És per això que és important mantenir viu el seu record i que la seva experiència i els sacrificis que van fer ells, els seus pares i els seus avis serveixin per no repetir mai més els mateixos errors.

D. BIBLIOGRAFIA

SOLANELLES, T. (1999) **Sant Joan de Vilatorrada. Història en imatges. 1880-1979**. Manresa: Angle Editorial.

COMAS, F., CASAS, A., MARTÍNEZ, E., MATAMALA,LL., PORTA,F., RIBERA, M.,RIBERA, M., ROJAS,R., RUBIRALTA, C. i TORRES,P. (1984) **Recopilació de la història del municipi de Sant Joan de Vilatorrada**. Manresa: Bausili Indústria Gràfica, S.A.

ALOY, J., GASOL,P. i SARDANS, J. (1992) **La guerra civil (1936-1939), Història gràfica de Manresa**, Volum I. Manresa: Parcir Edicions Selectes.

ALOY, J., FONS, R. i GASOL,P. (1993) **La guerra civil (1936-1939), Història gràfica de Manresa**, Volum II. Manresa: Parcir Edicions Selectes.

VILLEGAS, f. (2003) **El santuari de la Mare de Déu de Joncadella**. Manresa: Llibreria Sobrerroca, S.A.

ALCOBERRO, A., LLORENS, J., CASTILLO, J. CORTADA, J. i FERRERES, E. (2009). **Crònica**, Història de Batxillerat. Barcelona: Teide.

GARCIA, M., GATELL, C., PALAFOX, J. i RISQUES, M. (2010) **Història de batxillerat**. Barcelona: Vicens Vives

Full informatiu **Sant Martí de Torroella, un poble del pla de Bages**. Editat per l'Entitat Municipal Descentralitzada de Sant Martí de Torroella

BRICOLLÉ, D. **“Un testimoni i un document permeten situar de forma exacta una fossa de la guerra a Sant Joan”**. *Regió 7*, 8 de juny de 2006, p.14.

La guerra civil i la postguerra a Sant Martí de Torroella i Joncadella.

Vivències d'uns nens i nenes que avui ja són avis.

ANNEXOS

Autor: Jordi Fíguls i Barnaus.

Tutor del treball : Xavier Vinyals.

2n de Batxillerat – A

Curs 2011-12

Escola Joviat

ÍNDEX ANNEXOS

	Pàgina
ANNEX 1. GUIÓ PER A LES ENTREVISTES	53
ANNEX 2. TRANSCRIPCIÓ DE LES ENTREVISTES REALITZADES	59
- MARIA BARNAUS GARRIGA	60
- ANTÒNIA PRAT TORRES	67
- AGUSTÍ PERALBA SERRA	75
- JOSEP BOTIFOLL VILANOVA	82
- ANTÒNIA BARNAUS TORRAS	90
- RAMON CAMPRUBÍ CORNET	98
- RAFAEL PEÑA CRUZ	106
- JOSEP BARNAUS TORRAS	114
- MARIA ARNAU ROS	122
- JOAN ROVIRA BARALDÈS	129
ANNEX 3. DETALL DE LA CREU EN RECORD DEL SENYOR ANTONI ALOY	138
ANNEX 4. NOTÍCIA APAREGUDA AL REGIÓ SOBRE UNA FOSSA COMÚ LOCALITZADA A JONCADELLA	140

ANNEX 1. GUIÓ PER A LES ENTREVISTES

GUIÓ PER A L'ENTREVISTA

- Nom:
- Data de naixement:
- Lloc de naixement:
- En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?
- En cas que no vagi néixer a Sant Martí de Torroella:
 - On va néixer?
 - A quina edat va venir a viure al poble?
 - Per quin motiu ? (Immigració, casament amb una persona del poble ...)
- Quants germans eren ?

DURANT LA GUERRA

- Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?
- Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?
- Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?
- Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?
- En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?
- La seva família eren religiosos ? En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?
- Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?
- Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?
- Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?
- La seva família en va rebre les conseqüències ?

- Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?
- Recorda que es va anul·lar la moneda ?
- Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?
- Algú de la seva família va haver d'anar al front ?
- Qui va quedar a casa seva ?
- Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?
- Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?
- Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?
- A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?
- De què creu que tenien por els grans ?
- I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?
- A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?
- Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?
- Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?
- Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?

- Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?
- I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?
- A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?
- Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?
- A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...
- Hi havia ràdio? L'escoltaven?
- Hi havia diaris ? En llegien?
- Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?
- Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?
- A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?
- Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?
- Com recorda l'escola d'aquella època ?

- Anaven junts nens i nenes ?
- Quina edat es començava a anar a escola ?
- Podien parlar català?
- Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?
- Com era la disciplina ?
- Fins a quina edat va anar a escola ?
- A casa seva eren religiosos ?
- La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?
- Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?
- La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?
- Van poder treballar un cop acabada la guerra ?
- Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?
- Algun membre de la seva família va estar empresonat ?
- Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?
- Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?
- De què treballaven ?
- Qui tenia cura dels nens i les nenes ?

- A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?
- Creu que els grans tenien por ? De què ?
- I vostè, tenia por, de què ?
- Van tenir gent amagada a casa?
- Com s'entretienien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?
- A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?
- Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?
- Hi havia diaris, els llegien, com eren ?
- Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?
- Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç ?

Vol explicar algun fet, anècdota o qualsevol altra cosa que no haguem dit ?

ANNEX 2. TRANSCRIPCIÓ DE LES ENTREVISTES REALITZADES

MARIA BARNAUS GARRIGA

- **Nom:** MARIA BARNAUS GARRIGA
- **Data de naixement:** 21 de desembre del 1923, aviat faré 88 anys !
- **Lloc de naixement:** Joncadella, Sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** Al Mollet
- **Quants germans eren ?** Nosaltres érem 5 germans, La “Dolores” que era la gran, jo que sóc la Maria, la Teresa, la Francisca i el Josep que era el petit. Ara només en quedem dues de vives !

Durant la guerra

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?** Els amos normalment no hi eren, només venien l'estiu. Els amos eren la família Soler i Marc, els van matar el fill gran a la guerra.
De la meua família que érem els masovers érem 8, el meu avi que encara era viu, el pare i la mare i els cinc fills.
- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?** Com he dit abans, nosaltres érem els masovers del Mollet, era una gran finca, bé, encara ara ho és ! Ara els amos són uns altres, la família Agut.
- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?** Gana no en vam passar gens, sempre vam menjar, no com ara que pots triar, però no recordo haver tingut mai gana!
- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?** Nosaltres anàvem al metge a Sant Joan, amb el Dr. Papasseit, si et posaves malalt et venia a visitar a casa, quan va arribar al poble venia a peu, després es va comprar una bicicleta i ja hi podia arribar més ràpid. Era un gran metge que sempre el veies estudiar i volia aprendre coses noves.
Quan ja estava a punt d'acabar-se la guerra els meus germans i jo vam agafar el tifus i ell ens va venir a visitar, sort en vam tenir.
A Sant Joan tothom n'estava molt content perquè era molt bon metge i molt bona persona !
- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**
Abans de la guerra jo anava a l'escola de sant Martí de Torroella, que era a Can Pla. Vaig començar anar-hi als sis anys. Hi havia unes mestres que sempre eren interines, si estaven molt poc temps, de seguida demanaven per canviar de lloc !
Durant la guerra no hi vaig anar i després, només acabar la guerra ja em van fer anar a treballar a la fàbrica.

▪ **La seva família eren religiosos ?** Sí, molt, el meu avi ja tenia un germà que era capellà. **En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?** Durant la guerra no ! Però a casa l'avi ens feia resar el rosari cada dia.

▪ **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?** Nosaltres vam tenir bona relació amb tothom, amb els veïns de Cal Mateu érem de família, era a casa del teu besavi ! No vam tenir mai problemes per raons polítiques.

▪ **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?** Jo era joveneta, però me'n recordo perquè teníem radio ! Quan ens van posar el llum al Mollet el pare el primer que va fer va ser comparar una radio per estar informats i una planxa per anar ben planxats (així la meva mare no va protestar).

▪ **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ? La seva família en va rebre les conseqüències ?**

A nosaltres no ens va passar res, però uns homes molt dolents del comitè de Sant Joan van matar el masover de les Cots davant de casa nostra, el Mollet, venia de sant Joan i el van matar a un camp de casa.

D'altra banda, el pis dels amos el van col·lectivitzar, hi havia uns militars de la República, un sergent i un tinent amb les seves famílies. Eren bona gent i amables, mai ens van molestar, al contrari, les seves dones fins hi tot ens van fer classe i si ho haguessin fet més em penso que hauríem après molt !

▪ **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

I tant que van cremar l'església de Joncadella, però per sort ja havien tret tots els sants ! Si vols que et digui un secret els van treure i amagar el meu avi i el meu pare. Quan van veure que les coses anaven malament van agafar tots el que van poder i ho van amagar prop d'una barraca davant de casa teva que en deien els "pinyerets". Van fer unes caixes de fusta i ho van enterrar dins d'un forat ben fondo, no sé si dins o fora de la barraca. Van guardar els sants, la custòdia, els calzes, la Mare de Déu no hi van ser a temps i la van cremar. Si ho haguessin sabut ens haurien ben arrissat, però no ho van saber ,ai. A la canalla no ens en van pas dir res fins que vam ser molt grans.

A l'altar que encara ara hi ha una Verge Puríssima que la van poder amagar, la meva germana que era modista anys més tard li va fer un vestit de roba !

▪ **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Hi havia moneda de la República, quan van entrar els nacionals aquesta moneda no va valer per res, només n'hi havia unes que tenien uns números especials que aquells si que valien, els altres no servien per a res. Jo tenia una moneda d'aquestes bones ala guardiola i els de casa la van agafar per anar a comprar.

▪ **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

Després de la guerra es deia Sant Joan de Torroella perquè tothom estès content. Quan jo era més petita era més important Sant Martí de Torroella que a Sant Joan, la gent havia d'anar a pagar les contribucions a Can Pla.

▪ **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

De casa meva no, hi va haver d'anar el germà del meu pare que era el teu besavi ! Els altres oncles meus que eren més joves es van amagar perquè no hi volien anar.

▪ **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

El Molinet que era la fàbrica del poble no va pas treballar. En canvi els meus sogres que eren de Manresa em van explicar que ells durant la guerra van treballar sempre, el meu sogre a La Fàbrica Nova i la meva sogra en una fàbrica de teixits prop de la plaça Mallorca.

▪ **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

▪ **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

Ui, davant de la canalla no ens explicaven aquestes coses, se les quedaven perquè no ho xerréssim !, Però en general tampoc ens donaven les explicacions que ara es dona als nens, aviat t'havien enllestit, et deien tu a callar i prou !

▪ **De què creu que tenien por els grans ? I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

A casa no parlaven de res perquè nosaltres no tinguéssim por, per això jo sempre havia estat tranquil·la i no tinc record de tenir por .

▪ **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No

▪ **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

No

▪ **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

Jo no me'n recordo.

▪ **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

▪ **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

Quan es va acabar la guerra el meu germà i jo teníem el tifus, perquè no ens passés res i no tinguéssim fred ens van baixar a baix al celler. Amb nosaltres hi van posar un fill del tinent de la República que vivia al pis de l'amo que tenia tuberculosi. Imagineu-vos tots tres allà, ben tancats, no ens vam morir perquè no era l'hora !

Quan van entrar les tropes franquistes i ens van trobar allà malalts i tancats, van quedar esgarriats, van dir als pares que ens traguessin que el que ens convenia era que ens toqués l'aire. Mai li van dir que aquell nen era un fill d'un tinent republicà.

Llavors ja van fer venir el metge i ens vam anar posant bé.

- **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

A casa no ens van molestar, deixaven algun sac i agafaven coses que a ells els feien gràcia.

Uns parents nostres sí que van rebre, van agafar la noia de la casa i el seu sogre la va voler defendre i els van matar a tots dos. La guerra sempre és terrible !

- **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Per sort no.

- **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

Jugàvem a córrer, a saltar a corda, a palet.

Fèiem cagar el tió que portava coses de menjar, torrons, fruita...

Els Reis també passaven, però només portaven una coseta senzilla per cada un, alguna joguina, roba, coses pràctiques !

- **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

Jo no ho recordo pas !

- **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

Com he dit abans, a casa sí que teníem radio i el pare i l'avi sempre l'escoltaven. Ho feien fluixet perquè no ho sentissin els militars del pis de l'amo. Al final van veure que teníem radio i ens el van demanar per poder sentir ells també les notícies de com evolucionava la guerra.

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

No el diari no el llegien

- **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Jo sí, com que els grans ja es cuidaven de tot nosaltres no passàvem pena, teníem el pare, la mare, els germans i no ens van matar a ningú, jo em sentia ben feliç.

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?** Com he dit abans de gana no en vam tenir mai. De les cartilles de racionament jo no les recordo, el que sí que fèiem era que anàvem a la cooperativa de Callús a portar la farina i ens feien el pa ! A vegades ens en faltava, altres en sobrava, depenia dels anys.
- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

De llum sí que en teníem però moltes vegades la treien. D'aigua si plovia en teníem, els anys de sequera n'havíem d'anar a buscar al riu.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Després de la guerra també hi teníem el metge Papaceit que ens agradava tant. En aquell temps els metges es tenien "conductats", això vol dir que pagaves uns diners a l'any, que no eren gaires i si convenia et venia a visitar a casa o el que convingués, el tracte dels metges era molt diferent que no pas ara.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Quan va acabar la guerra jo tenia setze anys, ja no hi vaig tornar més a l'escola, just un mes després ja vaig començar a treballar a Cal Borràs de Sant Joan de Vilatorrada.

- **A casa seva eren religiosos ?**

Ja he explicat que sí

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

A casa anaven a missa però ho feien de cor, no perquè els hi obliguessin.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Després de la guerra vam seguir tenint bona relació amb totes les cases de pagès veïnes.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

No

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

El pare va seguir fent de pagès i nosaltres de seguida a treballar a les fàbriques, de feina no ens en va faltar.

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

Em penso que el meu pare sí que hi va participar alguna vegada, els feien d'ajuntament però més aviat era per fer número, no decidien pas res ells !

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra? De què treballaven ?**

El meu pare va continuar fent de pagès conreant les terres del 'amo, la meva germana i jo ens vam posar a treballar de seguida a la fàbrica, primer a Cal

Borràs i després a la Pirelli. Havíem de marxar cada dia a $\frac{3}{4}$ de 4 del matí, fes calor o fred, i ara la gent es queixa !

La fàbrica de la Pirelli al començament tenia el costum de no agafar dos membres de la mateixa família, quan la meva germana es va casar hi vaig entrar jo.

▪ **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

Dels meus germans petits en tenia cura la meva mare.

▪ **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

Davant nostre no !

▪ **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

Es feia l'aplec de Joncadella, alguna processó, alguna vegada ball, les caramelles més tard !

▪ **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Érem joves, teníem salut, ens semblava que ens havíem de menjar el món, jo si que era feliç.

Ara hi ha gent que s'ho està passant molt malament, però trobo que altres estan molt ben acostumats i es queixen per vici, els sembla que els ho han de donar tot, jo m'esgarrijo, trobo que hem d'aprendre a espavilar-nos amb el que tenim.

La Sra. Maria Barnaus en l'actualitat, no conserva cap foto de quan era petita.

La Maria és vídua, actualment viu amb la seva cunyada Emília.

ANTÒNIA PRAT TORRES

- **Nom:** **ANTÒNIA PRAT TORRES** (per servir-te)
- **Data de naixement:** 14 de juliol del 1925, quan va esclatar la guerra feia quatre dies que havia fet onze anys.
- **Lloc de naixement:** Aquí a Sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** Aquí a Cal Xatino , llavors tothom naixia a casa
- **Quants germans eren ?** Érem dues germanes, jo sóc la gran.

Durant la guerra

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**

L'avi, la meva mare, una tieta soltera, la meva germana i jo, perquè el meu pare s'havia mort el 1934.

- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?**

Érem propietaris de la casa i una mica de terra, a part menàvem(treballàvem) terres de Can Pla.

- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?**

De gana no en vaig passar mai, no vam estalviar mai res dels aliments principals, el que no teníem era res de luxe.

- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?**

Nosaltres anàvem al metge Vers de Callús.

- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**

Abans de la guerra aquesta escola de Sant Martí tenia molt bona fama, fins i tot venien nens i nenes de Callús i entre tots hi havia 80 criatures per a una mestra sola entre matí, tarda i nit ! Imagina't pobra dona. Es deia senyora Maria. Si ens quedàvem una hora més havíem de pagar dues pessetes i ens donaven un paperet com a rebut.

Els més grans ensenyaven a llegir als més petits, a la meva germana es veu que l'ensenyava a llegir el teu tiet-avi Agustí que era una mica més gran. A final del curs es feien exposicions dels treballs que havíem fet!

Hi havia una quietud, no se sentia ningú, a aquella mestra fins i tot li tenia respecte la seva mare.

Nosaltres durant la guerra hi vam anar a l'escola, me'n recordo que jugàvem a pilota. Fins i tot venien els fills de les famílies refugiades de Madrid, un nen d'aquells a vegades s'agafava algun poll del cap i l'esclafava, llavors deia "*un catalán menos*", eren coses de canalla però això a mi em feia enfadar.

- **La seva família eren religiosos ?**

A casa meua de religiosos no ho érem, el meu avi no anava a missa. Però era molt bona persona, tenia un gran sentit de la justícia, quan havia de portar el raïm als de Can Pla tenia molta cura de portar el pes exacte i el Sr. Pla deia que tothom hauria de ser com ell, ni li pesava les portadores perquè sabia que mai no l'estafaria.

Tot i que no anava a missa, quan va veure que cremaven els sants d'aquí Torroella, es va disgustar i va dir “ això no és el que buscàvem, nosaltres demanàvem més justícia però no volíem això !” i no s'ho va voler ni mirar.

Ell devia ser rabassaire i d'Esquerra Republicana.

- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?**

Aquí hi devia haver molts pensaments però una altra cosa és les persones, no vam tenir mai problemes amb els veïns.

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**

Me'n recordo molt bé, era diumenge i la meua mare havia anat a vendre perquè llavors es venia els diumenges. Estava molt esverada perquè deia que havia esclatat una guerra. L'endemà ens va fer anar a comprar pa a la cooperativa de Callús i ja no n'hi havia, ens va fer un arròs a la cassola.

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**

D'aquí el poble jo no me'n recordo gaire, sé que van matar el masover de les Cots, que no tornava a casa i el van trobar mort a prop de la casa del Mollet. Ben bé es veu que mai van arribar a saber qui ho havia fet.

La seva família en va rebre les conseqüències ?

Aquí a casa nostra a Cal Xatino no, però a Cardona van matar el germà de la meua mare, l'oncle Joan que havia nascut a casa teua Jordi, a Cal Mateu. Resulta que l'oncle havia estat alcalde, es veu que era molt bona persona i més aviat havia ajudat a molta gent. Quan va esclatar el conflicte li deien que marxés i molta gent es va oferir per amagar-lo, ell no va voler marxar perquè deia que no havia fet mal a ningú i per això ningú no li faria res, un dia van anar a casa seva i el van matar ! No se sap ni qui el va matar, perquè es veu que no era ningú de Cardona. Aquella guerra civil no sé ni qui la va portar, no en vam tenir culpa ni els uns ni els altres però vam rebre tots. En van matar de cada cantó, en temps de guerra la gent s'esvera i llavors es perd la raó.

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

Des d'aquí no vaig veure com cremaven l'església de Joncadella. Els sants de Sant Martí sí que me'n recordo perquè es veia el resplendor de la plaça, ja t'he dit abans que el meu avi, tot i ser d'esquerres i no anar a missa això no li va agradar gens!

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Al temps de la República hi havia una moneda, quan es va acabar la guerra aquesta no valia, només unes sèries determinades. La meua iaia va anar a

comprar i es veu que sense voler es va equivocar i va pagar amb una moneda de la República que ja no valia, ui com es van posar, la van fer anar fins i tot a Sant Joan ! Va haver de sortir fins i tot el Francisco de Can Pla a dir que era una bona dona, que segur que no ho havia fet amb mala intenció.

També et trobaves que venia gent a comprar després de la guerra i et pagava amb el diner que no valia, havies d'estar molt al cas !

▪ **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

Primer es deia Sant Martí de Torroella, durant la guerra li van posar Vilatorrada de Cardener. Acabada la guerra van tornar a posar sant Martí de Torroella i els de Sant Joan havien de venir a pagar la contribució aquí a Can Pla. Més tard van posar Sant Joan de Torroella i amb la democràcia Sant Joan de Vilatorrada.

▪ **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

No, perquè el meu pare ja s'havia mort i nosaltres érem dues germanes.

▪ **Qui va quedar a casa seva ?**

El meu avi feia de pagès i el meu pare també havia fet de pagès, nosaltres no anàvem a treballar per altres cases, el que es feia era que a vegades quan hi havia feina s'ajudaven , sobretot per la verema. A vegades feien venir colles de veremadors de Gargallà, Montmajor o altres llocs. Alguna vegada ens venia a ajudar un jove de cal Baltasar i o de Cal Caterino. La meva mare va treballar sempre al Molinet fins que es va casar (va ser de les primeres que va cobrar la jubilació) i la meva tieta va treballar al Molinet i després al Cortès.

▪ **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

A casa, com que ja s'havia mort el pare, vam continuar bastant igual, l'avi treballant de pagès .

▪ **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

Em penso que al Molinet no van pas treballar, però hi havia uns soldats.

▪ **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

Es va silenciar molt tot, no se'n parlava, hi havia fills que ni sabien que el seu pare s'havia mort a la guerra o després de la guerra, tant d'un cantó com de l'altre. A tothom li va semblar que això era el més prudent.

Costa molt d'entendre tot el que va passar en aquell temps, hi havia denúncies, enveges,...

▪ **De què creu que tenien por els grans ?I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

Més por que goig teníem !, primer quan hi havia desordres i després amb els nacionals també teníem por i basarda, sempre pensaves, a veure si ens faran alguna cosa ? Tot i així no ens va molestar mai ningú, ni d'un cantó ni de l'altre.

▪ **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No perquè el pare ja s'havia mort, l'avi era gran i només quedàvem la meva mare, la tieta i les dues nenes.

▪ **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

Aquí al cobert de casa nostra hi van posar "les transmissions", hi havia un soldat que tenia cura de transmetre les informacions de la guerra als de l'exèrcit republicà.

Aquell soldat es quedava a dormir allà al cobert.

Quan els nacionals anaven avançant per la península ens van fer tenir a casa dues famílies de refugiats republicans que eren de Madrid, els seus fills venien a l'escola amb nosaltres. Me'n recordo que hi eren però no sé ben bé on dormien.

▪ **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

I tant que me'n recordo, primer passava un avió que li deien la pava, llavors a casa ens feien anar a amagar sota un noguer, després ja passaven els altres avions que eren els que tiraven les bombes a Manresa.

▪ **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

Aquí en aquesta zona hi va haver bastant moviment, van passar els soldats republicans quan ja es retiraven, van entrar els nacionals, però no hi va haver grans batalles per sort de tots nosaltres com va passar a Lleida i a l'Ebre.

Oficialment va acabar l'1 d'abril del 1939, però per aquí van passar el 24 de gener, a Manresa el dia 26, deien que aquí ja hagueren arribat abans però els va frenar el riu i els va costar travessar-lo perquè els soldats republicans en la retirada bombardejaven els ponts i aquí només hi havia una palanca.

• **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

Quan van entrar els nacionals, a la muntanya de Montcunill i Collbaix es veien unes llanternades i deien que eren els nacionals que ja s'acostaven. D'aquella nit si que me'n recordo.

Nosaltres vam tenir por i ens vam anar a amagar uns quants dies a Cal Mateu, a casa teva Jordi, perquè la meva mare n'era filla .

La meva mare va tornar a casa i després l'empaitaven i un avió es veu que l'ametrallava.

• **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Acabada la guerra, van venir uns homes que no se si eren moros i els havíem de fer el dinar. Portaven unes capes llargues i potser si que feien cara de no ser d'aquí. Un dia van venir uns comandaments i els van fer marxar com uns fuets i ens van dir que truqués el qui truqués que no obríssim la porta a ningú.

De Callús però, es veu que unes dones de dues famílies espantades es van anar amagar a una barraca de Viladelleba i quan als seus homes els va semblar que ja havia passat el perill les van anar a buscar, i les van trobar totes mortes, el metge Vers de Callús va quedar esgarriat de la manera que havien mort aquelles pobres dones.

▪ **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Aquí a Cal Xatino no, però ja t'he dit que a la meua mare li van matar un germà que vivia a Cardona, l'oncle Joan .

Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?

Jugàvem amb una pilota feta de roba, a la setmana (el palet a peu coix), l'any abans que es morís el meu pare els reis ens van portar una nina molt maca i el "rei" ens va escriure una carta que deia que l'havíem de compartir entre totes dues i no ens podíem barallar. Vaig conèixer que la lletra era del meu pare!

Quan fèiem el caga tió hi posaven un drap al voltant i ens feien sortir a fora i hi posaven els regals. També jugàvem a cavall fort, ens posàvem aplanats i havíem de saltar per sobre, cantàvem la cançó següent :

" cavall fort, ten-te fort, i si et canses digues faves de burot"

Els burots era una casella que hi havia a l'entrada de Manresa i quan entraves havies de pagar uns diners segons el que portaves. Tothom intentava dir que portaves menys del que portaves en realitat.

- **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

Abans de la guerra aquí a Torroella hi havia dues sales de ball, l'Hostalet Nou i l'Hostalet Vell i estaven ben plenes, venia molta gent de Callús.

Durant la guerra no s'estava pas per festes.

- **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

A casa nostra no

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

Abans que es morís el meu pare a casa si que llegien el diari, em penso que es deia "La Humanitat" però no me'n recordo ben bé. Quan es va morir el pare ja no el vam llegir més

- **Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?**

El setembre del 1938 ens van dir que passarien i ens prendrien el menjar, la meua iaia ens va omplir un cistell amb mongetes del veremar i altres coses i ho vam anar a amagar entre mig d'unes plantes.

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

De gana com que érem de pagès no en vam tenir mai, però després de la guerra vam passar més tibats, hi havia pa de blat de moro. Teníem la cartilla i et donaven el pa negre, l'oli, el sucre.

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

Aquí a Sant Martí van posar el llum a les cases el 1933, me'n recordo molt que va portar la llum a les cases un electricista de Sant Joan i va dir: a les quatre de la tarda tindreu llum, la meva mare estava malalta i des del llit va prémer aquelles peres que hi havia i es va encendre el llum ! Només teníem un pàmpol i una bombeta per habitació, però allò semblava la glòria!

Després de la guerra de llum en teníem però sovint la treien, hi havia restriccions, deien que a Catalunya hi va haver restriccions de llum durant 10 anys més que a Madrid.

A nosaltres d'aigua no ens en faltava perquè aquí a prop hi ha una font, al nostre poble n'hi ha moltes de fonts: de Cal Cap Xic, la de Cal Xatino, la de Cal Tinarro, la de Can Pla vell, la de Jaume Andreu, la de les Feixes, la de Cal Jepet i encara potser alguna altra.

Gairebé totes les cases tenen pous, això vol dir que hi passa una beta d'aigua, però quan hi ha sequera és un problema.

Molta gent del poble havia de baixar a rentar la roba aquí baix al riu, a la resclosa.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Nosaltres anàvem al metge Vers de Callús.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Jo després de la guerra ja no hi vaig anar més a l'escola perquè ja era gran.

Aquí a Torroella anaven junts nens i nenes. Alguns anaven a Callús i allà anaven separats. Els nens tenien un mestre que es deia Sr. Guasc i es veu que era tan estricte i de tant en tant rebien, això tampoc no està bé!

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Nosaltres sempre ens vam fer amb tothom. Després de la guerra no es va parlar gaire dels conflictes passats i a nivell de poble es va mirar de tirar endavant sense buscar problemes, no recordo que hi haguessin denúncies comen altres pobles.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

No vam tenir cap problema, ni amb els uns ni amb els altres.

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Després de la guerra jo ja era bastant gran.

- **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

A casa vam tardar molt abans no vam tenir ràdio.

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

No, després de la guerra no el compràvem.

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Per ser feliç t'has de conformar amb el que tens ! A casa però, quan es va morir pare ens va canviar molt la vida, hi havia molta tristesa com és normal i això a mi em va marcar bastant, potser més que tota la guerra ! però bé, s'ha de tirar endavant perquè a tothom li passen coses!

La Sra. Antònia quan era petita .

La Sra. Antònia Prat en l'actualitat.

AGUSTÍ PERALBA SERRA

- **Nom:** AGUSTÍ PERALBA SERRA
- **Data de naixement:** 3-4-1928, quan va començar la guerra jo tenia 6 anys
- **Lloc de naixement :** Aquí a sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer? :** Vaig néixer en aquesta mateixa casa, cal Baltasar i per això tothom em diu el Baltasar.
- **Quants germans eren ?** Dos, la meua germana i jo

DURANT LA GUERRA

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**

El meu pare, la meua mare ,la meua tia, jo i la meua germana Montserrat que va néixer l'any 1933.

- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?** Érem propietaris de la casa , però no teníem terres pròpies, manàvem terres dels altres que tenien propietats més grans, érem parcers. També portàvem vinyes, oliveres- Portàvem terres de Cal Cots, l'amo era l'Alabern, com que tenien propietats molt grans necessitaven ajuda i anàvem a parts, a quarts, de cada quatre parts una era per l'amo.
El meu pare també treballava a la mina de Súria,

- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?**

Passar gana no perquè fèiem de pagesos però ens havíem d'estrènyer el cinturó. Sempre vaig menjar pa, molta gent no ho podia fer. Pujava molta gent de Manresa a demanar caritat, a veure que els donàvem, una patata, una tomaca. Nosaltres teníem hort i un dia a la nit de tanta gana que tenia els ho van prendre tot.

La gent les passava negres, tant una part com l'altra, durant la guerra i després de la guerra.

- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?** El metge sempre ens havia atès, el metge Vers de Callús era el de capçalera i si convenia venia a casa, estàvem molt ben atesos.

- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**

Jo sempre havia anat a col·legi a Can Pla, fins i tot durant la guerra funcionava igual.

L'any 39 acabada la guerra vaig anar a Callús amb un mestre que feia classe als nois, hi havia una mestra per a les noies. També hi havia una mestra per al petits, els pàrvuls.

- **La seva família eren religiosos ?** Nosaltres no hem posat mai importància a res ni de cap partit, però sempre hem anat a missa **En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**

Durant la guerra no es podia pas anar a missa, no hi havia ni capellà.

- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?** Sí, sempre ens hem fet amb tothom nosaltres, el meu pare no havia destacat per cap banda.

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**

No en tinc un record especial del començament

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**

- **La seva família en va rebre les conseqüències ?**

A nosaltres no ens van molestar mai.

Però sé que feien molts disbarats terribles, mataven gent que els semblava que eren de dretes, també mataven capellans i monges.

El teu besavi Eudald, com que tenia la fàbrica del Molinet es va haver d'amagar, la teva besàvia va estar a la presó i al teu avi li va tocar anar a la guerra amb disset anys, era de la quinta del biberó.

El seu germà, era un nen de dotze o tretze anys i anava cada dia a dinar amb un parents a Callús però baixava a dormir sol a casa seva on hi havia soldats, us ho podeu imaginar ?

Durant la guerra la fàbrica estava parada, els del Comitè volien fer funcionar els telers però es van trobar que els telers eren dolents i no valien per a res.

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?** Aquí Sant Martí van cremar els sants.

A Joncadella si que la van cremar, jo des d'aquí veia el foc i com cremava la teulada i queia , va quedar ben cremada. Ho van encendre un dia a la tarda, tothom ho deia !

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Els cèntims pintaven malament, no hi havia diners. No recordo que es fes servir els bitllets de Callús, fèiem servir la moneda de la República.

Quan es va acabar la guerra unes van ser bones i altres no van servir.

Hi havia gent que tenia cèntims i altres no, nosaltres no en teníem.

Abans de la guerra el pare treballava a la mina i cada setmana guanyava 50 pessetes amb 40 cèntims cada setmana.

- **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

No

- **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

No, la quinta del meu pare no hi va anar perquè treballava a la mina i treballaven per l'exèrcit. Els altres que com ell eren de la quinta del 24 si que hi van haver d'anar.

- **Qui va quedar a casa seva ?**

Per sort tots.

- **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

Del treball del pare a la mina i de pagès.

- **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

Ja he explicat abans que a la fàbrica del Molinet, de la teva família, els del comitè no van poder engegar els telers perquè no eren prou bons i la fàbrica no va funcionar.

- **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

La mare, la tieta....

El cas del teu tiet avi va quedar ben sol, sort dels parents que li donaven menjar !

- **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

A casa mai es van voler significar políticament.

- **De què creu que tenien por els grans ?**

Tothom tenia por que no els passés res !

- **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

Jo no vaig tenir especialment por, veia coses estranyes però por no en vaig arribar a tenir.

- **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No, ningú.

- **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

No

- **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

Sí que m'enrecordo.

- **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

La gent volia tranquil·litat.

- **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

- **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Dels soldats franquistes sí que m'encordo, de la guàrdia mora no.

Hi havia molts refugiats, a l'Hostalet, a Can Pla, a la Casa Gran i a la rectoria. Eren els soldats rojos de províncies i altres de catalans de l'Aragó que s'escapaven perquè veien que perdien la guerra i tenien por del què els passaria.

Els amos de les grans propietats havien fugit per por durant la guerra i el comitè havia col·lectivitzat les cases.

A casa dels teus besavis, al Molinet, hi havia soldats refugiats, la teva besàvia la van fotre a la presó i li van prendre tot el que tenia !

El teu besavi estava amagat.

De refugiats n'hi havia de tota mena, bona gent i gent de "mala llet".

- **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Per sort no !

- **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

Jo tenia una joguina molt bonica, tenia un tren que era fet de llaunes de sardina i la llauna més gran era la màquina.

- **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball..**

.NO, no es feia res

- **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

No, a casa no en teníem.

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

No, teníem feina a viure

- **Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?**

- **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Jo recordo que estava content, a casa hi érem tots i jo ja en tenia prou

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament, "l'estraperlo" ...?**

Com he dit, de gana no en vam passar, però després de la guerra es venia el pa d'estraperlo, costava de 25 30 peles per Kg, que era molt.

Durant la guerra, tot era estraperlo, l'anàvem a comprar a Callús.

Amb el racionament donaven uns tiquets per anar a buscar el pa que et tocava i pagaves el preu que et deien, també racionaven l'oli, de sucre.

Nosaltres havíem d'anar a buscar el racionament a Sant Joan a unes botigues que et tocava i et tenien fitxat pels tiquets, va durar molts anys, durant la guerra i després de la guerra també, va durar molts anys.

Després de la guerra els 43-44 encara hi havia racionament.

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, llum ?**

Aquesta casa van posar el llum l'any 1933, però durant la guerra et quedaves sense llum i després hi havia restriccions.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Anàvem al metge Vers de Callús, en això no teníem problema.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

- **Anaven junts nens i nenes ?**

No anàvem separats.

- **Podien parlar català?**

A dins de la classe no

- **Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?**

Cantàvem el "cara al Sol"

- **Com era la disciplina ?**

Era molt recte, passàvem tibats !

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

Fins als 13 anys

- **A casa seva eren religiosos ?**

Sempre hem anat a missa

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

A casa no vam tenir problema.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Sempre ens hem fet amb tothom, abans i ara

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

No vam tenir cap problema.

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Sí, el meu pare vanar treballant.

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

No

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

Treballàvem tant com podíem per fer cèntims i poder menjar !

- **De què treballaven ?**

El pare a la mina i el temps que li sobrava feia de pagès.

La mare havia treballat fins l'any 1933 a Cal Cavaller, que era una fàbrica tèxtil. Després ja es va quedar a casa.

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Com que ja era una mica gran anava a escola ajudava i aviat vaig anar a treballar.

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

Al cap d'uns anys es va començar a fer Festa Major. Llavors la Festa Major de Sant Martí es feia sardanes, missa, orquestra i una mica de ball. Els músics es repartien a dinar a casa dels propietaris. El ball es feia a l'Hostalet i després ja es va fer al Cafè.

Cada any es cuidava d'organitzar la festa un propietari, i si faltaven cèntims els afegia el propietari.

Del Molinet, a casa de la teva família qui ho organitzava era el teu avi, el seu germà i jo que ja m'apuntava a vendre números per a la rifa, com ara vaja !

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Jo estava sempre content, si podia menjar una botifarra estava content, si tocava una sardina també estava content. Crec que era feliç amb poca cosa, no com ara que necessitem moltes coses i encara no estem bé !

Vol explicar algun fet, anècdota o qualsevol altra cosa que no haguem dit?

El teu besavi sempre deia al meu pare, "si pots has de deixar venir a treballar aquest teu xicot a casa".

El pare deia que no perquè em volia fer anar un any més a col·legi. Jo tenia uns 12 anys i anava al col·legi de Callús, pagava cada més 8 pessetes amb una hora de repàs. El mestre cobrava dels nens. El meu pare volia que anés a repàs.

Al final em va semblar que em feia gràcia anar a treballar i vaig anar al Molinet, a la fàbrica del teu besavi el 20 d'agost de l'any 1941.

Em van dir que anés a treballar el dimecres perquè el dilluns i el dimarts anava a Barcelona.

Jo vaig dinar molts anys al Molinet i **he d'agraciar als teus besavis** que no va fer mai cap diferència entre jo i els seus fills. Em pagava el dissabte, el meu primer sou va ser 4 duros i el dinar de cada dia.

Quan em va donar els diners jo corria tant com podia per portar els cèntims a la meva mare, ella plorava d'alegria de veure que el seu fill portava diners a casa. Quina diferència amb ara, la il·lusió dels nois i noies de llavors era treballar per poder ajudar als de casa i no passar gana!

El Sr. Agustí Peralba de petit i en l'actualitat

JOSEP BOTIFOLL VILANOVA

- **Nom:** JOSEP BOTIFOLL VILANOVA
- **Data de naixement:** 7-8-1929
- **Lloc de naixement:** Sant Martí de Torroella.
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** En aquesta casa que s'anomena Cal Pic.
- **Quants germans eren ?** Que jo els hagi conegut érem 4 germans, dues noies i dos nois, jo sóc el més petit. Havien nascut altres germans però van morir de petits i jo no els vaig conèixer.

DURANT LA GUERRA

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**

Els meus pares i tres germans, jo tenia 7 anys, el meu germà gran va haver d'anar a la guerra, tenia 18 anys i s'ho va passar molt malament ! L'altra germana era casada a Rocafort.

- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?**

Nosaltres érem propietaris, teníem poca cosa però érem propietaris.

- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?**

Nosaltres aquí a pagès no en vam passar de gana.

- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?**

No n'estàvem de malalts ! Intentàvem arreglar-nos nosaltres mateixos perquè era complicat anar al metge.

Una vegada, però, la mare es va posar molt malalta i vam anar al metge de Santpedor.

- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**

Hi havia temporades de tot ! Abans de la guerra, als 6 anys anava a Santpedor amb un "hermano", però només començar la guerra el van matar a ell i al rector. Llavors durant la guerra no hi vaig anar, el meu pare era gran, el meu germà era a la guerra i jo el que havia de fer era llaurar els camps i ajudar a casa !

- **La seva família eren religiosos ? Sí, el meu pare era molt religiós. En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**

No, s'havia d'anar en compte, no estava ben vist ser de missa.

- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?**

El pare deia que en aquell temps hi havia alguns que tenien enveges, però ell mai no es va renyir amb ningú i es feia amb tothom!

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**

El dia que va esclatar la guerra, el 18 de juliol del 1936, que nosaltres encara no sabíem res, la meva germana i jo vam anar a Santpedor, quan vam ser al mig del poble va sortir una dona a un balcó i ens va dir on anàvem, quan vam dir que a buscar pa, ens va demanar que anéssim corrents cap a casa, que havia esclatat la guerra. Vam caminar una mica i a la plaça de l'església vam veure que havien cremat els sants i ja havien matat el rector.

Nosaltres érem petits, vam marxar corrents cap a casa a explicar-ho tot al pare !

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**

Els comitès van matar el veí de Cal Soler, perquè era de missa, a nosaltres ens va saber molt greu. El van matar prop de casa seva, a tocar de Cal Jepet. Si no l'han tret, encara hi deu haver una creu que van posar els nacionals.

També van matar el masover de Les Cots venint de Sant Joan, pobre home, només perquè era amic de l'amo !

En aquella època no podies ni ser de missa ni amic dels amos, això és una ruqueria, tothom ha de poder tenir els seus ideals i deixar viure els altres en pau !

Després de tot això va venir la guerra forta !

Jo de petit vaig sentir a dir que a Sant Joan hi havia un home del comitè que eren molt sanguinari i que els seus mateixos el van matar !

La gent no podia entendre que es matés gent del mateix poble perquè anaven a missa o eren una mica rics, això va ser terrible i incomprensible !

- **La seva família en va rebre les conseqüències ?**

Nosaltres érem uns petits propietaris. S'havia d'anar en compte perquè això no "agradava". No ens van dir mai res, tot i així havíem d'anar alerta perquè el meu pare tenia un germà que era "hermano" i una germana que era en un convent. Ja sabeu què passava, hi havia partits i "disputes" i tot allò va ser un gran disbarat.

El pare explicava que hi havia dretes i esquerres, si votaves uns malament i si votaves els altres també!

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

No.

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Es va canviar la moneda durant la república, després es va anul·lar i ens vam quedar sense res! La vam portar a l'ajuntament i no ens van donar res.

La primera moneda bona que vam tornar a fer va ser amb el vi que veníem amb els nacionals.

Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?

No

▪ **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

El meu germà gran, que tan jove va haver d'anar a la guerra i en acabat li va tocar d'anar a un camp de concentració i després fer la mili.

▪ **Qui va quedar a casa seva ?**

El pare, la mare, la meua germana i jo. L'altra germana ja estava casada i el meu germà va haver d'anar a la guerra.

▪ **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

Nosaltres fèiem de pagesos, a mi em va tocar treballar i ajudar el pare que ja era gran !

▪ **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

El Molinet estava tancat

▪ **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

La mare, però com que jo ja era una mica gran m'havia d'espavilar sol i ajudar als de casa.

▪ **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

▪ **De què creu que tenien por els grans ?**

Que no passés res a ningú de casa.

▪ **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

Veies als grans amb tribulacions, però ells ja ens cuidaven

▪ **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No

▪ **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

Al començament de la guerra va venir un home de Santpedor a amagar-se a casa, va ser-hi uns quants dies però el pare tenia por que el trobessin i ens matessin a tots. Després es va anar a amagar a uns camps que hi ha un tros més avall de casa i cada dia a la nit li anaven a portar menjar !

De soldats refugiats de la República n'hi va haver a La Casa Gran que l'havien col·lectivitzat !

▪ **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

I tant que me'n recordo !

El primer dia que van bombardejar Manresa era el dia de Sant Tomàs. Primer van venir aquí gent de Manresa que tenia gana i ens van "fotre" un porc molt gros que teníem, cebes, patates, farina...

Un dia vaig anar a portar el dinar al pare a un camp camí de Manresa i vam veure venir els avions que volaven baixos, amb una altra gent em vaig amagar dins d'unes trinxeres i ens vam haver de posar un tronc a la boca, vam sentir el soroll esgarrafós de les bombes i quan va parar, vaig marxar cames ajudeu-me cap a casa, tan petit com era!

▪ **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

Ara els pobres soldats rojos quan era la retirada si que estaven morts de gana i venien a demanar menjar, primer donàvem el que podíem, després ja no ens quedava menjar ! Vam estar de sort perquè només ens van agafar una conilla! Feien molta llàstima, morts de gana, de fred, sense espardenyes, ensangonats i plens de mal...

Ni havia de molts joves, hi havia un noiet molt jove que estava mort de por i plorava...

Quan es retiraven els republicans volien volar els ponts de Callús. La gent tenia por !

▪ **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

Quan van entrar els nacionals van venir aquí a dormir, van agafar palla i dormien a la pallissa. Aquí es va quedar a dormir un oficial.

Nosaltres teníem una barraca i allà hi van posar una metralladora i de tant en tant fotien alguna rajada de " tiros"

▪ **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Els moros sí que eren perillosos ! Anaven davant de les tropes del Franco perquè els fos més fàcil entrar, els moros tenien carta blanca, si t'hi posaves en contra, malament. Diu que violaven les dones, aquí a casa les dones van tenir por i es van anar a amagar a Vilaclara, van fer un forat al paller i allà es van quedar fins que van arribar els nacionals.

▪ **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

A la meua família d'aquí a Cal Pic no, però van matar el pare de la meua dona que era d'Avià.

(La senyora és allà i m'ho explica) : "El meu pare va haver d'anar a la guerra, ell anava escrivint cartes però no posava remitent perquè anaven canviant de lloc. En una carta deia: *"L'Ebre tan gran com és i molts dies baixa ben tacat de sang !"*.

Allà hi va haver la desfeta de la República. La meua mare sempre va mirar molt de saber on havia mort i només trobava que li deien *"desaparecido"*.

Ara ens han enviat una carta de la Generalitat que a la Fatarella han fet un mural amb el nom de tots els desapareguts com a homenatge, ens han enviat una carta en la qual ens conviden a la inauguració i estem molt il·lusionats d'anar-hi ! El nom del meu pare era Enric Freixa Puig.

▪ **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

Durant la guerra teníem feina a viure.

- **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

No, la gent no estava per comèdies !

- **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

A casa meva no

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

A casa meva no

- **Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?**

Jo xerro jo ja ! Va ser molt trist quan van matar el Ton del Soler, pobre home, l'altre gent el que feia era callar perquè tenia por.

- **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Nosaltres com que podíem menjar, tenia els de casa i no hi va haver grans enfrontaments, tampoc tinc un record molt dolent !

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

Com he dit abans, gana no en vam passar, però sí que me'n recordo de les cartilles de racionament! Un dia et tocava arròs, l'altre sucre, algun dia xocolata, quan arribàvem a casa ja ens l'havíem menjat !

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

Si necessitàvem coses les havíem d'intercanviar per altres, els diners no valien! A Santpedor i a tot arreu hi havia molt estraperlo i contraban.

Si anaves al molí havies de declarar el gra i només podies moldre el que ells et deien, anaven per "cupos". Nosaltres havíem de moldre a Sùria, només arribar la guàrdia civil et demanava la guia per controlar el que tenies. Tot era a base d'intercanvis i estraperlo.

Molíem l'oli i el vi d'amagat de nit, si ens haguessin trobat ens l'hagueren fotut. Si declaraves el que tenies et deixaven quedar el que et tocava i la resta l'havies d'entregar!

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

A nosaltres ens tocava anar a Santpedor, el metge que hi havia durant la República va haver de marxar, després en va venir un altre.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Acabada la guerra vaig tornar a anar als "hermanos" de la Salle de Santpedor.

- **Anaven junts nens i nenes ?**

No, només hi anàvem nens

- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Jo vaig començar als 6 anys

- **Podien parlar català?**

Després de la guerra no

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

A l'any 1944 ja vaig haver d'anar a treballar a Les Cots, a fer de pagès i el que em deien per poder portar diners a casa !

- **A casa seva eren religiosos ?**

El meu pare ho era molt

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

A casa anàvem a missa perquè a nosaltres ja ens agradava.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Nosaltres sempre ens vam fer amb tothom

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

Per sort no vam tenir cap problema.

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Ens en vam fer un tip de treballar de pagesos, i contents que estàvem de poder fer-ho !

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

Jo vaig haver de deixar l'escola de molt jove i ajudar a casa i anar a treballar a casa dels altres per fer-me un jornal !

- **De què treballaven ?**

Ja he dit que érem pagesos

- **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

A casa ja érem grans.

- **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

En parlàvem poc, la gent no volia conflictes !

- **Creu que els grans tenien por ?** **De què ?**

A casa no ho van dir mai

- **I vostè, tenia por, de què ?**

Jo estava tranquil , no tenia pas por !

- **Van tenir gent amagada a casa?**

Després de la guerra no.

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Un cop acabada la guerra, encara de petit m'entretenia anant a buscar bales, bales de màuser, els treia la bala, tornava a posar la pólvora i les feia explotar, feien un bon pet i a mi em feia molta gràcia!

També feia explotar el pistó, amb un filferro els feia petar, posàvem una bandereta, tiràvem el pistó i explotava, era el nostra entreteniment!

Dins d'una barraca vaig veure un pal llarg, sort que no el vaig tocar perquè era una bomba.

També sabia que hi havia una bomba de mà i no la vaig tocar mai, fins ara de gran que ho vaig dir amb un senyor que la va recollir per posar-la en un museu.

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

A la primeria poques festes es feien, no hi havia gaires llocs.

Una vegada vaig jugar un partit de futbol a Sant Iscle, amb el Ramon de Cal Janet, el Rafael Peña, el Ragués gran, però el futbol no era el meu fort !

- **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

La primera ràdio que vaig comprar va ser a Cal Tinarro que en feia, jo ja tenia uns disset anys !

Hi havia tres emissores, la normal, la llarga i la curta. Hi havia la ràdio pirinàica i no l'entenies de res !

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

Nosaltres no en compràvem , no ens agradava llegir-lo ni teníem gaires diners per comprar-ne !

- **Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?**

Ara no me'n recordo pas !

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Jo tinc el record de treballar molt, conformar-me amb poc i encara estava content

Josep Botifoll a l'edat d'onze anys i en l'actualitat

ANTÒNIA BARNAUS TORRAS

- **Nom:** ANTÒNIA BARNAUS TORRAS
- **Data de naixement:** 31 d'octubre del 1931
- **Lloc de naixement:** Joncadella, sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** A Cal Mateu
- **Quants germans eren ?** Nosaltres érem quatre germans, però durant la guerra només érem tres, la meva germana petita encara havia de néixer. Jo sóc la gran

DURANT LA GUERRA

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?** Érem onze, el meu besavi, els meus avis, l'oncle solter, el pare i la mare, dues tietes meves solteres i els tres nens petits !
- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?** La casa era nostra
- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,...?** Gana, allò que es diu gana no, perquè érem de pagès, però passàvem justets, no podíem pas triar el menú, havies de menjar el que hi havia i encara gràcies, una mica de patates, cols, un trosset de cansalada i contents que estàvem !
Teníem un hort a Cal Mateu, un altre al regadiu de prop de Manresa i un de Can Canals .
Hi havia gent que pujava de les ciutats i et demanaven si els volies canviar un tros de roba o alguna altra cosa a canvi de menjar.
- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?** Durant la guerra no hi vam pas anar al metge, la meva mare feia pomades i ungüents amb greix de serp i llangardaix, amb una herba que es deia de Sant Joan i beviem aigües fetes amb Maria Lluïsa, farigola i unes herbes molt amargants que creixien prop de la bassa.
- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**
Durant la guerra era petita i no hi vaig pas anar.
- **La seva família eren religiosos ? Sí, molt En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**
Durant la guerra era impossible anar a missa, però el meu avi era molt religiós!
- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?** Sí, sempre hem tingut molt bona relació amb els veïns, ens hem ajudat sempre !

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**
Dels primers dies no recordo res d'especial, després sí !

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**
- **La seva família en va rebre les conseqüències ?**

Al meu avi li agradava molt anar a missa, per això els del comitè revolucionari volien matar-lo i es va haver d'amagar! Me'n recordo ben bé que es veu que deien, "qui matarem primer, el de Cal Solé, o el de Cal Mateu?". Van matar al pobre home del Solé, el Julià Aloy, com que van matar el Pipero que era un home del comitè molt terrible no van arribar a matar al meu avi, però ell tenia molta por i va passar tota la guerra amagat.

A Sant Joan hi havia un home anomenat el "Set Rencs" que era un comandament del comitè revolucionari i era qui dirigia a la gent.

També van matar al capellà de Callús, era el mossèn Puigbó, havia fet construir l'església que ara hi ha. Allà on el van assassinar hi ha un petit monument i el carrer principal de Callús porta el seu nom.

Els del comitè també anaven a les cases on hi havia algú que no havia anat a la guerra o bé que el volien "liquidar" amb un pare que es deia "ordre de registre", llavors escorcollaven tota la casa i si hi havia alguna cosa de valor ja fos material o animals (mules, cavalls,...), se l'enduïen requisada.

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

I tant ! van cremar l'església de Joncadella tan a prop com és de casa nostra !
Es veu que a sant Martí van cremar els sants.

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Durant la República es va emetre moneda, quan ja es va acabar la guerra la Radio Nacional deia que hi hauria unes sèries de monedes que es podrien bescanviar i altres no tindrien valor.

Hi va haver gent que tenia ràdio i estava informada i es va aprofitar d'aquesta circumstància, canviaven a altres veïns les sèries que no tindrien valor per les que si que en tindrien i els pagaven una mica més perquè acceptessin el canvi, el que no sabien els pobres innocents és que després no valdrien res !

Hi va haver gent que es va enriquir molt amb aquest canvi.

- **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

Sí el meu pare, tot i que era gran al final al van cridar, va estar a la rereguarda i després va haver d'estar en un camp de concentració a Burgos.

Quan va tornar, els seus fills no el coneixíem, me'n recordo com si fos ara que va arribar pel camí de casa un home molt prim, pelut, amb un farcell i una manta i vam anar a cridar de seguida espantats a la mare i ...era el meu pare !

- **Qui va quedar a casa seva ?**

Tots els altres! érem tota una colla.

- **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

Treballàvem al camp i feïnes a viure !

- **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

El Molinet va estar tancat.

- **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

Les mares i els avis de les cases.

- **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

Davant nostre no parlaven de res d'això ! I a nosaltres ens havien ensenyat molt a callar.

- **De què creu que tenien por els grans ?**

Que no matessin a ningú de la família !

- **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

A mi em van fer molt por els moros !

- **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

A casa meua com ja he dit, el meu avi va haver d'estar amagat durant tota la guerra, si sortia ho feia de nit, perquè tenia por !

El meu sogre, que era de sant Mateu, va desertar i es va amagar al bosc durant tota la guerra en deien els emboscats. Es veu que ell i el seu germà tenien un amagatall molt ben fet, a la nit baixaven a casa a buscar menjar. Dins de l'amagatall hi tenien fins i tot ràdio i estaven molt ben informats de com evolucionava la guerra i avançaven els nacionals !

- **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

Jo no ho vaig veure, però de més gran vaig saber que hi va haver uns quants dies un familiar anomenat Quim que era fuster. Quan veia que tanta gent menjava en una taula petita els va prometre que si sortia viu els faria una taula ben gran, encara ara la tenen!

També va demanar ajuda un altre noi ferit però la casa estava rodejada, es veu que el van curar , li van donar menjar i per por que no els matessin a tots a la matinada va fugir, al final el van trobar i el van matar pobre home !

Lavors als nens i nenes no ens explicaven res d'això perquè no ho xerréssim, es veu que els del comitè i més tard la guàrdia franquista feien moltes preguntes als nens per veure si amb la seva innocència donaven alguna informació que delatés la família !

- **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

I tant ! A casa havien fet com una mina a l'hort i els grans quan sentien que s'acostaven els avions ja cridaven tota la canalla, ens feien posar a tots un pal a la boca perquè no ens mosseguéssim la llengua i no ens rebentéssim i ens feien amagar ben quiets !

Primer passava un avió més gran que li deien la "pava"

- **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

Deien que quan estava a punt d'acabar-se la guerra els republicans van fer volar els ponts de Callús perquè no poguessin entrar les tropes franquistes

▪ **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

Els primers que entraven eren uns soldats amb molt poques entranyes que en deien "el tercio" i obrien pas a les tropes que vindria després.

▪ **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Ui! Després van arribar els moros que treballaven pel Franco, jo me'n recordo molt, perfectament! A casa meva n'hi van haver molts, es van quedar uns quants dies a menjar i dormien estirats a l'entrada de casa amb mantes. La meva mare i les meves tietes joves estaven amagades a les golfes. Jo estava a la cuina amb la iaia i alguns moros seien a la vora del foc i em posaven a la seva falda, em deien que era molt maca i em tocaven els cabells, jo tenia por que no em tibessin les arracades !

Els contínuament demanaven a la meva iaia on era la meva mare, que si hi havia una nena tan maca hi havia d'haver una dona jove. La iaia deia que no n'hi havia de dones joves allà.

Sort que no van trobar la mare i les tietes perquè es veu que moltes vegades cometien violacions.

▪ **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?** Per sort no va morir ningú !

▪ **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

No vam fer gaire celebracions, però jugàvem a palet, a cuc i amagar, ...

▪ **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

La gent no estava pas per festes !

▪ **Hi havia ràdio? L'escoltaven ? Hi havia diaris ? En llegien ?**

A casa meva no. Les famílies més humils no en tenien pas.

Més tard, com ja he dit, he sabut que el meu sogre que estava amagat al bosc de sant Mateu sí que tenia ràdio i per això estava molt ben informat. De tant en tan, d'amagat també els feien arribar algun diari.

▪ **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Malgrat totes les penúries, jo recordo que estava contenta, jugava amb els meus germans, i en general vaig ser feliç. Com que érem petits no teníem consciència de la desgràcia tan terrible que estava passant.

Al final quan va tornar el pare , i el vam reconèixer, ja érem tots a casa i estàvem contents !

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

Gana no en vam tenir, teníem els horts, algun porc que matàvem, el meu pare era caçador i anava a caçar conills i perdius !

I tant que me'n recordo, tenies una cartilla i et donaven el que et tocava, mig litre d'oli, pa, ...

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

A casa jo de llum n'hi vaig veure sempre, el que passa és que moltes vegades la tallaven.

D'aigua sovint ens en faltava, teníem cisterna, un pou, la bassa i els anys de sequera havíem d'anar a rentar al riu i mira que és lluny ! Més tard vam fer un dipòsit per tenir més reserves. D'aigua corrent vam tardar anys a tenir-ne.

Per escalfar-nos teníem un foc a terra a la cuina, la cuina econòmica i un braser. A les altres habitacions hi feia un fred terrible ! <els llençols semblaven humits i ens els escalfàvem el llit amb una bossa d'aigua calenta que havíem de compartir.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Com que el poble nostre és tan dispers alguns veïns anaven a Callús amb el metge Vers, es veu que era molt bon metge i feia "totes" les especialitats !

A Callús s'ha posat el seu nom a un parc del poble.

Nosaltres anàvem a Sant Joan amb el metge Papaceit, també era molt bon metge i bona persona, tota la família li teníem molta confiança .

De totes maneres no anàvem al metge tant com ara !

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Jo vaig anar un any a l'escola de Sant Martí de Torroella i anàvem nens i nenes junts. Després vaig anar a Santpedor, jo anava a les monges i els meus germans als "hermanos" de la Salle.

- **Anaven junts nens i nenes ?**

Anàvem separats a l'escola. Com que nosaltres érem de pagès ens portàvem el dinar i ens l'escalfaven, primer deixaven venir els nens a dinar allà a les monges, després ja els escalfaven el dinar a la seva escola.

- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Jo vaig començar als set anys

- **Podien parlar català?**

Entre nosaltres sí, però a la classe i amb les monges no

- **Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?**

I tant, cantàvem "El cara el Sol" i havíem de dir "Viva Franco" i "Viva España"

- **Com era la disciplina ?**

Ui! Ens feien passar molt rectes, havies de creure i fer tot el que et deien i sense queixar-te.

Si trobaves el mestre pel carrer l'havies d'anar a saludar i pobre que no ho fessis.

Jo anava a Santpedor però alguns nens del poble anaven a Callús amb un mestre que es deia Sr. Guasch, es veu que era terriblement estricte i fins i tot si algú no creia el diumenge sortint de missa el feia estar a l'aplaça castigat per tal que tothom el veiés.

Ens feien netejar a nosaltres la classe, fèiem tornos. Jo ho trobo la mar de bé, aprenies a netejar i el col·legi s'estalviava molts diners. Ara es podria a tornar a fer !

El dissabte al matí també havíem d'anar a l'escola.

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

Fins als catorze anys

- **A casa seva eren religiosos ?**

Ja he dit abans que a casa nostra sí, l'avi molt, els altres potser no tant !

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

Jo quan anava a l'escola ens obligaven a anar el diumenge a missa a Santpedor, les monges passaven llista de qui hi havia anat.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Sempre hem estat bé amb els veïns.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

Com que no ens havíem significat durant la República, no vam tenir mai cap problema.

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Sí, no vam tenir problemes

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

El meu pare, el Lluís Barnaus Torras sí que va participar amb algun Ajuntament, es veu que si t'ho demanaven gairebé et veies obligat, ell era com una mena de "concejal" però no manaven en res, era una cosa simbòlica i qui manava era l'alcalde i els seus col·laboradors més propers. Ells no s'enteraven de res, era més aviat per dir que a l'Ajuntament hi participava la gent del poble.

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

A treballar tant com podien

- **De què treballaven ?**

El pare de pagès, les tietes a la fàbrica i quan vam ser una mica grans tots els meus germans i jo en vam posar a treballar, to i així hi havia pocs diners.

▪ **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

La meva mare i l'àvia

▪ **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

Jo no en sentia pas a parlar ! De les coses importants no en parlaven davant nostre, no ens explicaven gaire res i tampoc ens demanaven i l'opinió a nosaltres, ara ha canviat molt tot !

▪ **Creu que els grans tenien por ? De què ?**

La gent volia pau i tranquil·litat, tenien por de no fer res que els pogués complicar la vida.

▪ **I vostè, tenia por, de què ?**

Ui! Jo sí que tenia por, tenia por dels "maquis" perquè la gent en parlava i dels "gitanos", hi havia grups de gitanos que anaven en carros i tartanes d'un lloc a l'altre. De tant en tan s'instal·laven amb tot el campament prop de casa, venien a vendre coses i potser robaven algun conill, gallina, però no feien res de més greu, de totes maneres a mi em feien molta por. Al cap d'un temps marxaven a un altre lloc fins que tornaven !

▪ **Van tenir gent amagada a casa?**

No

▪ **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Jugàvem molt a corda, a palet, al narro (tres en ratlla). Els meus germans jugaven a futbol amb una mitja plena de serradures, a vegades quan mataven el porc omplien la "bufeta" de serradures i també la feien servir de pilota.

Fèiem cagar el tió que solia portar coses senzilles de menjar. Els reis també ens passaven alguna cosa senzilla, alguna pilota, alguna nina i el meu pare ens va fer una bicicleta molt bonica de tres rodets que havíem de compartir entre tots els germans.

▪ **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

No se'n feien gaires de festes. Les processons, el Dilluns de Pasqua es feia l'aplec de Joncadella que era molt important a nivell de tota la comarca, més tard es van fer caramelles, a vegades es feia ball a l'Hostalet i també es celebrava el 18 de juliol (Dia del Alzamiento), l'1 d'abril (dia de l'acabament de la guerra que es deia "el día de la Victòria") i cada poble celebrava el dia que allà havien entrat les tropes franquistes, en deien el "día de la liberación".

▪ **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

Després de la guerra sí que vam tenir ràdio, hi havia Radio nacional i poca cosa més !

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

A casa no el llegíem pas el diari !

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Jo trobo que sí, treballàvem gaudíem del que teníem, amb poca cosa en teníem prou, a casa no va morir ningú, primer era petita, després jove, estava a la flor de la vida !

Vol explicar algun fet, anècdota o qualsevol altra cosa que no haguem dit?

La gent quan volia fer alguna festa anava a la font i es portava el menjar, en deien fer una fontada, allà feien festa i xerinola i era molt divertit, com t'he dit amb poca cosa en teníem prou !

La Sra. Antònia Barnaus quan era petita amb el seu germà Jaume (el meu avi)

La Sra. Antònia en l'actualitat.

RAMON CAMPRUBÍ CORNET

- **Nom:** RAMON CAMPRUBÍ CORNET
- **Data de naixement:** Vaig néixer el 5-3-1933, el teu avi Jaume tenia un mes i mig més que jo, a part de veïns érem molt amics. Ara al gener ja farà dinou anys que es va morir, me'n recordo molt bé perquè encara ara el trobo a faltar !
- **Lloc de naixement:** A Joncadella, Sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** A Cal Janet
- **Quants germans eren ?** Dos, la meva germana Antònia que era la gran i jo.

Durant la guerra

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**
A casa hi vivíem 6 persones, la meva àvia, l'oncle Joan que no estava gaire bé (de petit havia agafat meningitis), el meu pare, la meva mare, la meva germana i jo.
- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?**
Nosaltres sempre hem estat propietaris.
- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,...?**
De gana no en vam passar mai, sempre vam tenir menjar !
- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?**
Nosaltres sempre hem anat al metge a Sant Joan, hi havia el Dr. Papaceit . Durant la guerra però no recordo haver-hi anat, pots comptar que ens les devíem arreglar com podíem
- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**
Durant la guerra jo era molt petit i no hi vaig anar fins més tard.
- **La seva família eren religiosos ? Sí En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**
De cap manera, els capellans estaven amagats i cadascú resava a casa seva.
- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?** Al temps de la guerra els veïns més propers teníem molt bona relació, com ara, i ens vam ajudar sempre que vam poder, ja he dit que el teu besavi es va venir a amagar a casa nostra.
El teu avi i jo havíem estat grans amics, com germans !

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**
Jo era molt petit, no me'n recordo especialment.

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?
La seva família en va rebre les conseqüències ?**

Els del comitè de sant Joan n'hi havia algun de molt dolent, es veu que hi havia el Pipero que anava al davant i era terrible. Es veu que algun dels seus que no el volia creure també el va matar. Van matar l'amo del Solé i es veu que fins i tot el van martiritzar, li van arrancar els ulls, diuen que va ser terrible. La seva família li van fer una creu per homenatjar-lo. Tothom va quedar esgarriat perquè era un bon home.

A casa nostre no ens van molestar mai, per sort.

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

Joncadella la van ben cremar, va baixar la volta i tota la teulada. Després de la guerra la van anar arreglant, els homes hi anaven a treballar de manera voluntària.

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Durant la guerra no me'n recordo de res. Es veu que a l'acabar la guerra hi va haver moneda que valia i d'altra que no. Alguns van quedar ben fotuts !

La gent guardava els diners a casa ben amagats.

La gent de les ciutats passava molta gana i passava per les cases a demanar menjar a canvi de diners.

- **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

A Sant Joan han canviat dos o tres cops de nom, primer es deia Sant Martí de Torroella, durant la guerra li van posar Vilatorrada de Cardener, després altre cop Sant Martí, després Sant Joan de Torroella i ara altre cop Sant Joan de Vilatorrada.

- **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

El meu pare era bastant gran, però com que la guerra s'allargava, cada vegada anaven demanant quintes homes més grans (persones que havien nascut un any determinat). Quan va veure que ja demanarien els de la seva quinta es va oferir voluntari per anar a fer carreteres, va preferir treballar a pic i pala que haver d'anar al front. Va estar a la zona de Lleida, li feien fer fortificacions. Una vegada ens va venir a veure i ens va portar una cabra perquè tinguéssim llet.

- **Qui va quedar a casa seva ?**

L'àvia, la mare, l'oncle malalt i la meua germana i jo

- **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

Nosaltres treballàvem de pagesos a la nostra terra, donava per viure però justets. Teníem algun animal gallines, conills, algun porc per consum propi, llavors no teníem pas granges.

- **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

Al Molinet no treballaven pas, estava tancada.

- **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

Les dones i els avis

- **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

Davant nostre no massa, però es clar, a vegades veies la seva preocupació dels grans. Hem de tenir en compte que a les cases només hi quedaven les dones, els nens i els avis perquè els homes joves eren a la guerra, altres eren a fer fortificacions i molts estaven amagats.

Les cases només amb dones, canalla i vells, ja pots pensar com anaven !

- **De què creu que tenien por els grans ?**

Que no passés res a ningú de la família.

- **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

No recordo pas tenir por.

- **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No

- **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

Ja al final de la guerra es va venir a amagar aquí a casa l'avi de Cal Mateu, el teu rebesavi, el Jaume Torras Pujol. Com que hi havia disbauxa i es trobaven els dos bàndols, uns de dretes i altres d'esquerres, com que ell era molt de missa va tenir por i va venir aquí a casa.

- **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

I tant, quan senties la pava que era un avió que es veia molt de guerra i feia molt soroll, ens deien "*correu que ara vindran els altres avions a bombardejar Manresa*", nosaltres ens amagàvem tots. Des de casa sentíem les sirenes de Manresa, allà hi va morir gent per culpa de les bombes.

- **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

La gent volia que s'acabés aquell disbarat i tenir pau.

És de les coses que me'n recordo més, de la retirada de les tropes republicanes. Es van posar aquí davant d'aquestes alzines amb les metralleres a punt de disparar i els nacionals entraven per Collbaix, això va durar poc perquè els nacionals avançaven molt ràpid i ells es van haver d'escapar comes ajudeu-me. Quan ja s'acabava la guerra, durant aquesta retirada hi havia un grup que diuen que era d'uns quinze soldats que marxaven i els van atrapar els nacionals a prop de la casa de Les Torres, els van matar a tots ! A Cal Viudet hi havia una noia que hi va anar i els va buscar la documentació per poder avisar a les seves

famílies, imagina't si va ser valenta. Després els van enterrar tots per allà mateix. El lloc exacte on els van enterrar no se sap ben bé.

Al cementiri de Joncadella també hi ha enterrat un soldat republicà que el van matar i el van enterrar allà i no se sap qui era.

En el moment que s'acabava la guerra, els soldats republicans que es retiraven passaven molta gana i a vegades agafaven el menjar de les cases de pagès. A casa meva ens vam amagar unes quantes saques de farina i altres coses enterrades en un clot perquè teníem por de quedar-nos sense res. Me'n recordo que molts soldats de la retirada passaven just per sobre de l'amagatall del menjar i per sort no el veien.

Durant la retirada veies aquells pobres soldats que estaven molt cansats i morts de gana. Ens feien coure els conills i pollastres i com que no hi havia gaire oli ho coïen amb aigua.

Un dia aquí a davant de casa meva es van trobar un soldat republicà i un dels nacionals, es volien matar a trets, la meva padrina es va posar entremig, els va descompartir i els va convèncer perquè no es matessin, si no haguessin fet un disbarat !

▪ **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

Me'n recordo de la manera que feien recular els republicans, els nacionals anaven ben organitzats i equipats, els altres estaven morts de gana, de fred , a vegades agafaven coses de les cases per poder sobreviure, marxaven desesperats!

▪ **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Jo no me'n recordo pas que vinguessin.

▪ **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?** Per sort ni de casa ni ningú de la família va morir !

D'altres famílies del poble sí que se'ls va morir familiars: A Cal Cintet dos germans, un es va morir al front i l'altre va tornar tan malalt que es va morir poc temps després, a Cal Jepet un fill que es deia Hilari tampoc no va tornar i em penso que a cal Francisquet també van perdre algú. A Cal Napolità es va morir al front un noi que es deia Valentí. Massa morts !

▪ **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

Llavors ens entreteníem amb el que podíem, la canalla amb qualsevol cosa passa l'estona.

▪ **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

No es feia pas res d'això.

▪ **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

A casa meva sí que en teníem, escoltàvem ràdio Pirenaica a la nit perquè de dia la tallaven !

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

No

- **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Jo trobo que sí, m'ho mirava amb la innocència d'un nen.

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

Gana no en vam tenir, però de cartilla de racionament nosaltres sí que en vam tenir de cartilles de racionament, et donaven uns tiquets i els anaves a canviar per oli, pa, sucre, tabac...

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

De llum ja en teníem abans de la guerra, vam estar de sort que no la tallaven gairebé mai perquè la línia que passa per aquí era la que subministrava a les mines de Sallent i per això no la tallaven.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Com ja he dit abans, nosaltres anàvem amb el metge Papaceit, era un bon home i molt bon metge, a casa tothom n'estava molt content i al poble també !

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Jo vaig anar als "Hermanos" de la Salle de Santpedor.

- **Anaven junts nens i nenes ?**

Ui no, anàvem separats, les nenes anaven a les monges.

- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Vaig començar a anar-hi als set anys.

- **Podien parlar català?**

No, de cap manera. Entre nosaltres parlàvem català però tots els llibres i les explicacions eren en castellà.

- **Com era la disciplina ?**

L'ensenyament era estricte però no ens van tractar mai malament, eren pacífics.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Sempre ens hem entès molt bé i ens hem ajudat quan ha convingut.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

No

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Sí

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

Just acabada la guerra no !

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ? De què treballaven ?**

Vam continuar treballant de pagesos, però van poder llogar un "mosso", era un noi de Sallent que havia passat molta misèria, estava prim i escanyolit que espantava. Al poder treballar a casa podia menjar i guanya algun diner.

- **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

No se'n parlava gaire, la gent va quedar atemorida.

- **Van tenir gent amagada a casa?**

Després de la guerra no.

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Acabada la guerra jo tenia un cavall de cartró i el pare m'havia fet un carro de fusta petit, la meva germana tenia una nina. No hi havia gaire res per escollir ni diners per comprar.

El tíó i els reis els celebràvem però sempre amb coses molt senzilles.

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

Va costar molt de tornar a fer activitats i festes, la gent estava atemorida i hi havia molt control i les autoritats volien saber tot el que es feia, estava tot censurat. Es celebrava la festa major, el dilluns de Pasqua a Joncadella, de tant en tant ball a l'Hostalet i nosaltres formar un equip de futbol que jugàvem amb els de Sant Iscle.

- **Tenien ràdio, quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

Nosaltres ja he dit que ja a la guerra en teníem, escoltàvem la radio Pirinàica quan es podia i sabies notícies de l'estranger. També escoltàvem Radio Nacional i les emissores que deixaven funcionar.

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

A casa no teníem costum de llegir el diari.

- **Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?**

No recordo res d'especial.

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Jo sí que vaig estar bé i feliç, no coneixia cap altra cosa, ens conformàvem amb el que teníem i estàvem bé.

El Sr. Ramon Camprubí amb la seva germana Antònia quan eren petits.

El Sr. Ramon Camprubí en l'actualitat

RAFAEL PEÑA CRUZ

- **Nom:** RAFAEL PEÑA CRUZ
- **Data de naixement:** 13-4-1934
- **Lloc de naixement:** Baza, província de Granada
- **En cas que no vagi néixer a Sant Martí de Torroella:**
 - **A quina edat va venir a viure al poble?** Als 8 anys
 - **Per quin motiu ? (Immigració, casament amb una persona del poble ...)** Nosaltres vam ser immigrants, vam venir a Catalunya per la gana, els pares necessitaven feina per poder viure !
- **Quants germans eren ?** Dos, la meva germana i jo

DURANT LA GUERRA

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**

El pare, la mare, la meva germana i jo. Després el meu pare el van cridar a la guerra i va haver de marxar, vam quedar la meva germana i jo amb la mare. El meu pare devia tenir uns 30 anys.

- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?**

A Baza vivíem en una casa de lloguer. Quan vam venir a viure a Sant Martí vam anar a viure també de llogaters a Cal Silvestre, vam compartir la casa amb una altra família que érem cosins germans. Els meus pares hi van viure fins que es van morir ara fa uns anys.

Vam venir perquè un tiet ja vivia a Manresa i ens va dir que aquí era un bon lloc per viure.

- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?**

Jo vaig passar molta gana. A Baza vam viure a diferents cases de llogaters i al final vam anar a viure en una cova, eren coves dins de la muntanya. Ara estan molt ben arreglades i fan goig de veure, però abans... ja us ho podeu imaginar, era terrible ! Quan entraves hi havia una habitació on hi dormíem tots, a l'altra banda hi havia una xemeneia i l'espai el fèiem servir de cuina i menjador.

En aquella època de la cova vam patir realment gana, tinc ben bé el record llevar-te al matí i no tenir absolutament res per menjar. Nosaltres patíem però la que més malament s'ho passava era la meva mare, no poder donar res al fills ha de ser terrible. A vegades anàvem a casa de l'àvia que era de pagès i allà picossàvem alguna cosa, per això no ens vam morir !

Després de la guerra el pare feia de jornalier i cobrava per dies, si quan el vàiem pujar portava un "bulto" sota el braç volia dir que portava pa i estàvem contents, si no hi havia "bulto" malament!

Llescàvem el pa i ens el repartíem, si no ens l'acabàvem ens el guardàvem per l'endemà, era igual que fos sec.

Això va ser així fins que vam venir aquí.

- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?** Al metge de Baza

- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**

No hi vaig anar mai a l'escola, durant la guerra no se'n feia a Baza i després tampoc no hi vaig anar fins que vaig venir aquí.

- **La seva família eren religiosos ? En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**

Des que jo tinc memòria sí que recordo que els de casa eren religiosos, durant la guerra no es podia pas anar a missa !

- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?** Ens fèiem amb tothom, no vam tenir problemes

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**

No ho recordo especialment.

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**

Jo no era aquí però a Sant Martí també hi havia gent del comitè revolucionari i famílies revolucionàries, la gent mig d'amagat m'ho explicaven, els de Cal Caterino, el Xorda, el del Nas de Muixó, els d'abans de Cal Botifoll. Jo sent aquí recordo els de Cal Caterino a fora i el de Cal Xorda va estar a la presó i tot ! Alguns d'aquests van cremar els sants fora de l'església. El mossèn que va viure això va ser el mossèn Joan Espadaler i mirava com cremaven els sants des del Serrat Mantell.

Després perquè els veïns poguessin tornar el capellà ho intentava arreglar.

La seva família en va rebre les conseqüències ?

Per sort nosaltres no vam tenir aquest problema.

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

L'església de Joncadella la van cremar !

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Jo no era aquí, però vaig veure monedes dels rojos.

- **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

Abans en dèiem tot Torroella.

- **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

El meu pare

- **Qui va quedar a casa seva ?**

La mare i la meva germana i jo

- **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

Com podíem, ja he dit que vaig passar molta gana

- **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

A Andalusia es feia molt de jornalers, durant la guerra els homes van anar al front

- **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

Les mares i les àvies.

- **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

No en parlaven massa

- **De què creu que tenien por els grans ?**

Que no ens passés res.

- **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

En aquell moment no era massa conscient d'ela por.

- **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No vam tenir conflictes amb ningú ni per res.

- **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

No

- **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

No, encara no vivíem aquí

- **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

La gent volia que s'acabés allò.

- **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

No jo no ho recordo

- **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Jo no ho vaig viure, però la gent parlava dels moros durant molt temps, es veu que eren terribles.

- **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Per sort no va morir ningú !

- **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

No ho recordo massa.

- **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

- **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

Durant la guerra no .

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

Nosaltres no

- **Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?**

- La sensació de gana

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

Quan vam venir a Catalunya, no estàvem tan malament però de gana també en teníem, no anàvem sobrats de res, sort que el pare va trobar feina a Cal Triola i la mare també va poder anar a treballar a Cal Magdalena fent de minyona.

A vegades per dinar només menjàvem una mica de pa amb oli i quan vam tenir gallines podíem menjar un ou !

De mica en mica la nostra situació va anar millorant.

Quan ja érem aquí hi havia les llistes de racionament, nosaltres havíem d'anar a comprar el racionament A Sant Joan, que en aquell moment hi havia quatre cases i els carrers no estaven ni asfaltats. Tots els de Sant Martí havíem d'anar obligatòriament a Sant Joan que era el nostre municipi, a les botigues de cal Roges i Cal Llobet. A nosaltres ens tocava Cal Llobet.

Aquestes cartilles les tenien els treballadors i jornalers, teníem uns tiquets i ens donàvem pa negre, sucre, sabó i tabac, havíem de pagar una mica.

El botiguer agafava els tiquets, els enganxava en una cartilla i els havia d'enviar a un lloc que en deien "abastos" (Abastecimientos).

Una altra associació que depenia de la parròquia donaven llet en pols i mantegues.

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

A Torroella aigua no en teníem, de llum n'hi havia però no t'hi veies, venia molt fluixeta !

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Si ens posàvem malalts teníem el metge aconducat, això vol dir que no teníem seguretat social, pagàvem un tant cada mes i si ens posàvem malalts hi podíem anar.

Més tard els treballadors van començar a tenir la seguretat social, però tot i així pagàvem els aconducats.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Les mestres les designava el govern, a algunes quan veien el poble tan petit no els agradava i llavors enviaven una substituta, sovint era més bona que la titular !

- **Anaven junts nens i nenes ?** Jo vaig anar a escola a Can Pla, que era aquí mateix a Sant Martí, anàvem junts nens i nenes
- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Jo hi vaig anar quan vaig arribar a quí a Sant Martí.

- **Podien parlar català?** No, de cap manera, havies de dir “Buenos días, buenas tardes,…”
- **Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?** Quan arribaves et feien cantar “Cara el sol” i quan plegaves cantàvem “Arriba España”. Tot això era seriós, eh ! no es podia fer broma. Quan diuen que no prohibien el català no és pas veritat, si et sentien et “fotien” cada allisada que no tenies mandra no !

Si havies d’anar a la policia a fer algun document ja et podies espavilar a parlar català, una vegada vaig veure una dona que no en sabia i la van fer plorar i tot !

- **Com era la disciplina ?**

Tot era molt estricte i seriós, havies de tenir molta educació i respecte !

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

Abans dels 14 anys ja vaig anar a treballar a Sant Joan, en una tocineria i m’hi quedava a dormir i tot. Després vaig anar a treballar a una pastisseria fins que vaig anar a la Pirelli.

- **A casa seva eren religiosos ?**

Jo de petit quan vam arribar aquí em vaig refugiar molt a la rectoria, amb el mossèn Espadaler, ell em va ajudar molt. Passava el dia allà, l’ajudava, escombrava, donava menjar els conills i anava a l’escola, ell em donava menjar, jo em podia atipar bé ! A mi em va anar molt bé i vaig aprendre molt.

Quan vaig tenir 13 anys em van proposar anar al seminari i poder estudiar, una iaia de la Casa Gran m’ho hagués pagat.

A casa meva esperaven que creixés perquè portés el jornal a casa i no m’hi van deixar anar de cap manera.

Crec que em vaig equivocar però no vaig voler desobeir els pares.

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

- A casa sempre havien estat religiosos i no vam tenir problemes, els qui no ho eren però, es veien gairebé obligats a seguir les tradicions religioses.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Nosaltres vam tenir bona relació amb tothom. Sé que algunes famílies van quedar marcades pels conflictes que hi havia hagut durant la guerra.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

No vam patir cap repressió, només que vam haver de treballar molt per poder viure, però això li passava a tothom !

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Sí, hi tant !

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No, per sort.

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No.

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

De casa meva no .

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

Treballar i treballar.

- **De què treballaven ?**

El pare de manobre i de pagès, la mare va fer de minyona.

- **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

Les dones, jo passava moltes estones ajudant el mossèn.

- **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

No se'n parlava gaire de política.

- **Creu que els grans tenien por ?** **De què ?**

La gent volia pau i tranquil·litat

- **I vostè, tenia por, de què ?**

Jo tenia por d'anar treballar a les quatre del matí tot sol i d'algunes parades de gitanos que es posaven pels camins. Jo tenia por de la foscor però ni de la guerra ni res d'això !

Aquests gitanos anaven amb carros grossos, feien fins i tot espectacles amb algun animal, malabars,... eren nòmades i nosaltres els teníem por, ves quina cosa, però ells no ens havien dit mai res !

- **Van tenir gent amagada a casa?**

No

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Jugàvem a futbol, jo sempre triava la Maria perquè tot i ser una nena en sabia, jugàvem al Narro, els Reis mai m'havien passat joguines, emportaven roba, unes espartenyas, alguna cosa de menjar...

El sant el celebràvem però no ens feien pas regals !

Una vegada al poble van fer un sorteig, sortejaven una ceba i ningú la volia, al final dins de la ceba hi havia una pesseta, una rossa que en deien !

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

Després de la guerra, al cap d'uns anys es feia la Festa Major, les caramelles. Per la Festa Major es feia ball a l'Hostalet Vell, hi havia com un cafè, un bar i els homes hi anaven a jugar a cartes. Quan van plegar aquests van obrir l'Hostalet Nou.

- **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

Hi havia ràdio i la gent si que l'escoltava, nosaltres no en vam tenir fins molt tard.

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

Nosaltres no el llegíem, el llegien els grans menestrals.

- **Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?**

No poder estudiar més !

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

Jo crec que si, amb poca cosa en tenia prou !

Vol explicar algun fet, anècdota o qualsevol altra cosa que no haguem dit?

Quan jo anava a Manresa, a cada quilòmetre hi havia una parella de la guàrdia civil durant molt temps, estàvem molt vigilats.

També en aquella època es feia estraperlo, per exemple els forners tenien controlat el pa que havien de fer, ells buscaven farina i feien pa d'amagat i venia gent de Manresa a comprar-ne i el venien a un altre preu.

Això estava totalment prohibit, però molta gent es va enriquir gràcies a l'estraperlo, molts anaven d'acord amb la guàrdia civil i feien la vista grossa a canvi d'algun dineret.

A les entrades dels municipis hi havia un control de la Guàrdia Civil, per poder passar amb els carros s'havia de pagar un impost que en deien els burots.

Sempre dic que la meva gran sort va ser venir a parar a Sant Martí, si hagués anat a un altre lloc no se com m'hauria anat !

Jo tenia ganes d'integrar-me i sentir-me d'aquí, de seguida vaig aprendre a parlar català, vam millorar econòmicament, em vaig enamorar, vam formar una família amb la Maria i ,... aquí ens tens

El Rafael Peña de jove

El Rafael Peña i la Maria quan festejaven

El Rafael Peña en l'actualitat

JOSEP BARNAUS TORRAS

- **Nom:** JOSEP BARNAUS TORRAS
- **Data de naixement:** 25 de desembre del 1935, el dia de Nadal.
- **Lloc de naixement:** Joncadella, Sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** A Cal Mateu
- **Quants germans eren ?** El temps de la guerra tres, una noia i dos nois, jo era el petit, després va néixer una altra nena

DURANT LA GUERRA

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?** érem molta colla, érem 11: el meu besavi, els meus dos avis, un oncle germà de l'avi, dues tietes germanes de la meva mare, el meu pare i la meva mare i els tres fills !
- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?** Érem propietaris, per aquell temps representava que estàvem força bé, teníem la casa i unes terres de terra.
- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?** gana, gana no, el que passa és que anàvem molt més "tibats" que ara, havíem de passar amb menys menjar del que ara estem acostumats.
- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?**

No hi anàvem pas gaire al metge, teníem una planta de Maria Lluïsa i en en fèiem una aigua que deien que ho curava tot !

Alguns de Sant Martí anaven a Callús amb el metge Vers

En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?

Jo era massa petit, però els meus germans més grans no hi anaven pas a l'escola durant la guerra.

- **La seva família eren religiosos ? Sí En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?** Al temps de la guerra no s'hi podia pas anar a missa !
- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?**

Sempre hem tingut molt bona relació amb els veïns, ens ajudàvem molt, si ens faltava pa o alguna altra cosa l'anàvem a buscar i ells feien el mateix quan ens necessitaven. Encara ara ens fem molt, som com de la família !

▪ **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**
Jo era molt petit, del començament de la guerra no en tinc cap record especial

▪ **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**
La seva família en va rebre les conseqüències ?

A casa sempre expliquen que va anar just com no li “foten” un tiro a la meva mare. A casa tenien 30 saques de farina amagades dins d’una tina, algú ho va dir als del comitè i van venir i se’l van endur tot, la mare deia que no se l’emportessin tot que érem molts i tenia criatures petites, la van ben amenaçar i li van dir que s’apartés si no volia prendre mal.

Es van emportar la farina i no van tornar mai més, nosaltres ens vam quedar sense res.

Els grans deien que a Sant Joan hi havia uns quants del comitè que eren terribles, sobretot un que li deien el “Pipero”, es veu que aquell home era terrible, que per res fotia un tiro i matava algú, al pobre home del Soler el van ben matar, alguns diuen que per equivocació.

També van matar al masover de Les Cots.

▪ **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

Joncadella la van ben cremar ! A Sant Martí van cremar alguns sants i altres van ser a temps d’amagar-los.

▪ **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

Això no ho recordo pas.

▪ **Recorda com es deia el Municipi durant l’època de la guerra ?**

Acabada la guerra van posar a tot el municipi el nom de Sant Joan de Torroella. Amb la democràcia es va tornar a posar els noms d’abans, Sant Martí de Torroella i Sant Joan de Vilatorrada.

▪ **Algú de la seva família va haver d’anar al front ?**

El meu pare, però ja era molt gran, tenia uns 27 o 28 anys, ell ja no va anar al front, estaven a la rereguarda i feien com de suplents.

▪ **Qui va quedar a casa seva ?**

Hi vam quedar tots, només el meu pare va haver d’anar al front. Els altres eren ja avis, o dones o bé nens.

▪ **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

Fèiem el que podíem per poder viure i menjar !

▪ **Què es feia en les fàbriques del poble, s’hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?** Al Molinet no treballaven pas !

▪ **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

La mare i els avis.

▪ **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

A casa no es parlava davant nostre de res que ens pogués comprometre, la canalla ho xerren tot i a vegades els del comitè demanaven a la canalla el que els interessava.

▪ **De què creu que tenien por els grans ?**

Anaven molt alerta de no posar-se en problemes i tenien por que no matessin ningú de la família. Allà a casa vam passar por amb els avions que passaven tsan a prop i tiraven bombes !

▪ **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

No me'n recordo pas !

▪ **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

No, ningú

▪ **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

A nosaltres no ens ho van explicar mai perquè tenien por que ho xerréssim i ens poséssim amb problemes. De més grans ens van explicar els veïns que hi va haver un home que era fuster amagat uns quants dies, quan va veure tanta colla de gent que menjava estreta a la taula de la casa els va dir que si sortia viu els faria una taula ben gran, encara ara la tenen.

També expliquen els veïns que a Cal Mateu hi va anar un home ferit que el perseguïen els del comitè, tenien por que si es quedava els matessin a tots, es veu que el van curar, li van donar menjar i una manta i el van ajudar a escapar-se cap al bosc, de totes maneres l'endemà el van trobar i el van matar! Tots van quedar ben tristos.

▪ **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?** Jo sí que me'n recordo i molt, tant petit com era ! Com que a casa nostra és a pagès però una mica a prop de Manresa passava primer un avió molt gros de color negre, gairebé tocava la teulada del cobert ! en deien la pava, després d'aquest avió venien els altres i tiraven bombes a Manresa. Nosaltres com que teníem por que en tiressin una sobre la casa, els grans havien fet una rasa un tros lluny i corríem tota la família a amagar-nos dintre , allà estàvem ben quiets i no es movia ningú fins que ja havien passat. Ens feien posar un tronc a la boca perquè si tiraven una bomba amb el retruc no ens rebentés la panxa !

En un camp una mica lluny de casa hi va caure un obús, era un tros de ferro negre i gros i no va explotar. Jo seguia els nens més grans i ens vam posar a jugar amb aquell tub de ferro rodó i estrany , quan va arribar el pagès va quedar esgarriat, ens va fer apartar i amb molta cura el va fer explotar, va fer un forat tan gran que hi hagués cabut una carro amb cavalls i tot ! Imagina't si ens explota, de nosaltres no hagués quedat ni la pols !

▪ **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

Al ser a pagès no recordo res d'especial.

▪ **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

Allà a Cal Mateu no en vam veure cap !

- **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

A casa la meva mare i les meves titetes eren joves i guapes i s'amagaven perquè tenien por que les violessin ! Es veu que en alguna casa ho havien fet.

- **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Per sort no !

Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes? Ens fèiem pilotes amb trossos de roba i vinga donar puntades de peu, això m'agradava molt. Durant la guerra no vam fer pas celebracions de res !

- **A nivell general, durant la guerra es feia alguna activitat d'oci, futbol, ball...**

Em penso que la gent tenia prou feines a viure !

- **Hi havia ràdio? L'escoltaven ?**

A casa no.

- **Hi havia diaris ? En llegien ?**

A casa no .

- **Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?**

Em van marcar molt aquells avions que passaven tan baix i a prop de casa !

- **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Jo trobo que sí, estava prou content amb el que tenia !

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

Gana no en teníem, el que passa és que et feien un bon plat de cols i patates i una arengada partida per dos, no fèiem ni postres ni res, això va durar anys.

El que passa que a casa teníem terra i una mica de bestiar i és clar, gana no en passàvem.

Teníem força gallines i set o vuit porcs. Nosaltres en matàvem dos que ens havien de durar tot l'any, els altres els veníem.

Penjàvem les llonganisses al sostre del menjador, jo a vegades a la nit em llevava i en tibava un tors, me'l posava sota el coixí i me l'anava menjant !

Hi havia les cartilles de racionament, a nosaltres ens tocava a cal Llobet de sant Joan, et donaven pa de blat de moro, tabac, oli,... Això va durar molt temps !

Nosaltres però, el pa ens el pastàvem i en el fèiem !

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

Acabada la guerra no teníem pas llum, la van posar l'any 1945, aigua corrent no en van tenir fins molt tard.

Ens escalfàvem amb un foc a terra i per anar a dormir feia un fred ! semblava que els llençols estessin molls.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Uns quants de Sant Martí anaven a Callús amb el metge Vers, els que som més a prop de Sant Joan hi anàvem i ens tocava el metge Papaceit, era molt bon home i bon metge. De totes maneres no hi anàvem pas tant com ara, havies d'estar molt fotut per anar al metge.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?** El meu germà i jo anàvem als "hermanos" de la Salle de Santpedor. La meva germana a les monges. Com que érem de pagès ens portàvem el menjar amb una carmanyola i al migdia ens l'anàvem a menjar a les monges.

- **Anaven junts nens i nenes ?**

Ui no, de cap manera !

- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Els altres nens i van anaven més aviat, jo com que ho tenia tan lluny no vaig començar fins als 8 anys !

- **Podien parlar català?**

Entre nosaltres sí, però tot el que fèiem a la classe era en castellà.

- **Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?**

Cada dia cantàvem el " Cara el sol " i " Viva España "

- **Com era la disciplina ?**

Tot era molt estricte, nosaltres ja ens portàvem molt bé, però hi havia un "hermano" que tenia un regle molt llarg, alguna vegada si no sabies alguna cosa et feia ajuntar els dits i et donava un bon cop.

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

Jo hi vaig anar molt poc, als dotze anys ja vaig haver d'anar a treballar per ajudar els de casa, la primera feina va ser fer de mosso a Les Cots.

Als catorze anys ja vaig anar a treballar per fer el pont de Joncadella, el teu avi també hi va anar.

- **A casa seva eren religiosos ?**

Sí que ho eren, no d'allò tan fanàtics però sí que eren religiosos

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

A casa ja hi anaven perquè volien

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Em tingut molts sort, sempre ens hem entès i ajudat molt amb els veïns.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

Com que no van tenir cap significació política, no van tenir cap problema.

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Els grans de casa treballaven tan com podien i jo també m'hi vaig haver de posar ben jove !

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

Al cap d'uns quants anys el meu pare, el Lluís Barnaus Torras, va ser regidor de l'Ajuntament de Sant Joan, però gairebé s'hi veien obligats si els ho demanaven i ells gairebé no decidien res!

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

Com he dits abans, treballar i treballar, petits i grans per tirar la casa endavant !

- **De què treballaven ?**

L'avi i el pare de pagesos, les dones també es feien un tip de treballar. Els petits havíem d'ajudar amb el que calia.

- **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

A casa, els avis i la mare, però ella tenia feina per portar la casa amb tanta colla com érem !

- **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

No en parlaven pas !

- **Creu que els grans tenien por ? De què ?**

No sé si tenien por, però volien viure tranquils.

- **I vostè, tenia por, de què ?**

Jo devia tenir por com tots la canalla, però ara no recordo res d'especial.

- **Van tenir gent amagada a casa?**

Després de la guerra no.

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Passada la guerra fèiem cagar el tió, això si que ens agradava, el que passa és que cagava coses de menjar i a nosaltres ens feia molta il·lusió !

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

No gaire cosa, no et pensis pas que és com ara .

Es feien les processons. El dilluns de Pasqua es feia l'aplec de Joncadella i venia a peu gent de tota la comarca, tothom cantava, era preciós !

Vam fer un equip de futbol i vam fer algun partit els nois joves, ens va agradar molt !

Més tard es van fer les caramelles i algun diumenge es feia ball a l'Hostalet.

- **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

Després de la guerra sí que en vam tenir de ràdio, rea un radio rodó que ens va portar l'oncle Pep.

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

A casa no l'havíem llegit mai !

- **Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?**

No, recordo que vaig estar content quan vaig poder anar a treballar i més tard vaig aprendre l'ofici de paleta.

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

I tant ! Molt. Sempre estava content i amb ganes de riure. Però no jo sol, sempre senties la gent que cantava quan treballava, ens conformàvem amb molt poca cosa i de tot en fèiem una festa.

Ara no se sent gent com canta i mires les cares i moltes vegades veus que la gent fa cara d'estar enfadada.

El Sr. Josep Barnaus quan va fer la comunió

El Sr. Josep Barnaus en l'actualitat amb la seva sra. l'Anna Herms.

MARIA ARNAU ROS

- **Nom:** MARIA ARNAU ROS
- **Data de naixement:** 15-3-1936
- **Lloc de naixement:** Sant Martí de Torroella
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** A Can Pla.
- **Quants germans eren ?** Jo sóc filla única

Durant la guerra

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**

Vivíem a Can Pla, però la mare i jo vam anar a viure a casa de l'àvia que era a la casa Gran on feien de masovers.

El pare es va amagar per no haver d'anar a la guerra, sembla que va anar a Castelltallat d'on era fill, no se si va anar a casa seva o estava amagat al bosc, no m'ho explicaven gaire.

- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?**

Nosaltres érem llogaters a Can Pla.

Els meus avis eren de Coaner i l'avi feia de carboner, feien carbó per vendre'l.

- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?**

Jo de gana no en vaig passar, a casa de l'àvia que tot i ser masovers, feien de pagesos i gana no en vaig tenir mai.

- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?**

Nosaltres anàvem al metge Vers de Callús. Crec que no vam tenir problemes.

- **En l'època de la guerra, anaven a escola, on era i què feien ?**

Jo era molt petita i no hi vaig anar

- **La seva família eren religiosos ? En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**

La meva família sempre havia anat a missa, durant la guerra no es podia pas, si perseguien els capellans i les monges !

- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?**

Nosaltres teníem bona relació amb tothom, Sant Martí era tranquil però si que hi havia alguns que van tenir problemes.

- **Recorden quan va començar la guerra o no en té un record especial?**

Jo acabava de néixer !

- **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**

A casa ho explicaven una mica, no gaire !

- **La seva família en va rebre les conseqüències ?**

No, per sort no vam tenir problemes

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

- Jo no ho recordo però a Sant Martí van treure els sants fora i els van cremar. A Joncadella es veu que van cremar l'església

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

No ho recordo

- **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

No recordo que canviés el nom.

- **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

El meu pare hi havia d'anar i ja he dit que es va amagar, els meus tiets també es van amagar. S'amagaven al bosc.

Els amos i propietaris travessaven la frontera i anaven a l'Espanya Nacional.

- **Qui va quedar a casa seva ?**

Vam quedar només les dones.

A Cal Cintet van morir dos germans, un a la guerra i l'altre va tornar malalt i es va morir.

- **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

A casa de l'àvia fèiem les feines de pagès

- **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

Hi havia Can Canals i El Molinet. Abans de la guerra ja només treballava el Molinet i durant la guerra va estar tancada.

- **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

Les dones, mares, iaies, tietes ...

- **A casa seva parlaven de la guerra, dels conflictes entre els veïns, de les coses que passaven o preferien no parlar-ne per no tenir problemes ?**

No en parlaven massa

- **De què creu que tenien por els grans ?**

Que no els matessin, suposo

- **I vostè, tenia por, quines coses li feien por ?**

Era molt petita !

- **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

El pare es va amagar, però no per raons polítiques, era perquè no volia anar al front.

- **Van tenir refugiats o gent amagada a casa seva ?**

Els avis eren masovers i vivien a La Casa Gran, que era una gran propietat. Van fer marxar la mestressa i nosaltres que teníem por també vam marxar, els rojos volien posar uns canons per atacar l'exèrcit del Franco.

A la Casa Gran també hi van haver soldats republicans que ja es retiraven.

- **Recorda els bombardejos a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

No, era molt petita

- **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

No recordo gaires coses, era molt petita

- **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ?**

- **I la Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

Després d'entrar l'exèrcit franquista també va entrar la guàrdia mora, es veu que si ens haguessin trobat totes les dones a la barraca on ens amagàvem ens haguessin matat a totes. Vam tapar la porta de la barraca amb un matalàs i sentíem xiular les bales.

- **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Per sort no !

- **Tots els nens necessiten jugar i buscar moments de lleure, a que jugava vostè, com s'entretenia, recorda si celebraven els sant, els reis o altres festes?**

Jo era petita, no tinc uns records clars d'això

- **Com que vostè era petit, creu que malgrat tot va ser feliç ?**

Era molt petita !

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

- **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

Com he dit abans, gana, gana al ser de pagès no en vaig passar mai !

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

Hi havia molts talls de llum

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Com abans teníem aconducat el metge Vers de Callús.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Jo vaig anar a Can Pla, més tard vaig anar a Callús amb una senyoreta

- **Anaven junts nens i nenes ?**

Aquí a Can Pla si que anàvem junts.

- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Devia tenir uns 6 anys

- **Podien parlar català?**

No, de cap manera !

- **Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?**

Cantàvem el "Cara al Sol"

- **Com era la disciplina ?**

Havies de fer molta bondat, a casa i a l'escola.

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

Fins als 14 anys.

- **A casa seva eren religiosos ?**

A casa sempre hem estat creients i hem anat a missa.

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

Em penso que la gent havia de seguir una mica els costums religiosos principals per no tenir problemes.

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Nosaltres no vam tenir problemes, a alguns si que els van costar les relacions.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

No

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Sí, hi s'havia de treballar molt per viure !

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

No

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

No

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

El pare treballava tan com podia

- **De què treballaven ?**

De pagès

- **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

La mare i en el meu cas l'àvia va tenir molta cura de mi.

- **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

No en parlaven gairebé mai

- **Creu que els grans tenien por ? De què ?**

No volien problemes

- **I vostè, tenia por, de què ?**

No de la guerra, jo tenia por d'anar sola, que no em passés res, pors que tenen tota la canalla.

- **Van tenir gent amagada a casa?**

No

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

Jugàvem a futbol, a rescatar, a corda, a palet. Els reis empassaven colors, roba i una vegada una carbassa on hi posava FIN, volia dir que ja era gran i s'havien acabat els reis.

Els sants es celebraven però sense regals.

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

Al cap d'un temps es van fer les caramelles, la Festa Major amb ball

- **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

El pare no va voler ràdio fins al cap de molts anys, quan ja molta gent en tenia.

- **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

A casa no el compràvem

- **Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?**

Que recordi no.

- **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

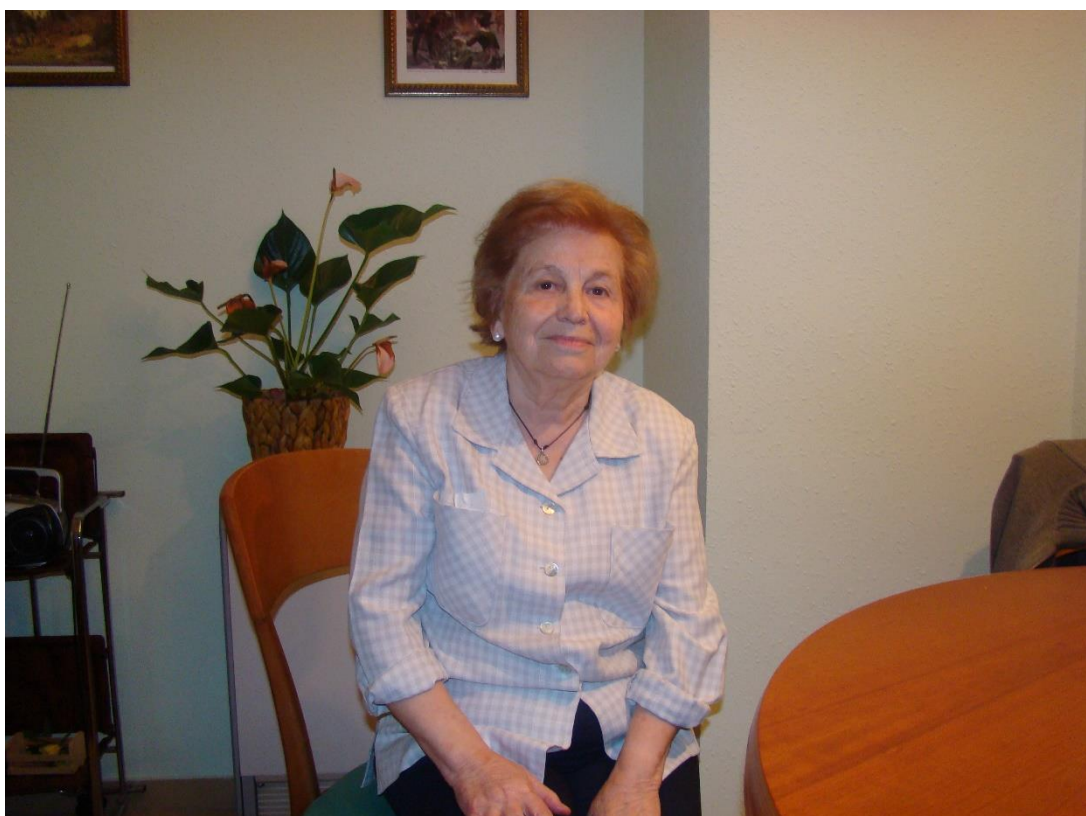
Jo estava contenta amb qualsevol cosa, amb els de cada , a casa de l'àvia, vaig estar bé

Vol explicar algun fet, anècdota o qualsevol altra cosa que no haguem dit?

Ja he parlat molt !

La Maria Arnau de jove

La Maria Arnau en l'actualitat.

La Maria i el Rafel es coneixien de petits, es van casar i fins ara !

JOAN ROVIRA BARALDÈS

- **Nom:** JOAN ROVIRA BARALDÈS
- **Data de naixement:** 16-2-1945, va néixer 6 anys després d'acabar la guerra. De totes maneres a casa l'impacte de la guerra va ser tan gran que em sé molt la història.
- **Lloc de naixement:** A Sant Martí de Torroella.
- **En cas que vagi néixer a Sant Martí de Torroella, a quina casa va néixer?** A la casa de Les Cots
- **Quants germans eren ?** Dos, jo la meva germana Felicitat

DURANT LA GUERRA

- **Quan va començar la guerra, qui vivia a casa seva ?**
La meva iaia, el meu avi i els seus quatre fills, un dels quals era el meu pare que era molt jove, tenia 21 anys.
- **Vivien en una casa pròpia, eren masovers, la van haver de compartir amb altres famílies ...?** Els meus avis eren els masovers, la propietària era una senyora de Barcelona, anaven amb els beneficis a mitges, abans de la guerra venia a passar l'estiu amb dues o tres minyones i es quedava fins acabada la verema que era quan passaven comptes.
A meitat dels anys quaranta aquesta senyora es va morir, els seus familiars no volien la casa i la va comprar un tiet meu.
- **Durant la guerra van passar gana, no tenien aquest problema perquè tenien hort, bestiar,... ?** Gana, gana, no en vam passar, nosaltres érem de pagès i la gent de pagès no en va tenir, no menjàvem exquisideses però teníem cigrons, gallines, ous,...
Tots els de casa treballaven a casa mateix amb les feines de pagès, plantar, llaurar, fangar,... i de molt petits també es llogaven per fer feines de pagès pels veïns, el meu pare a dotze anys ja va anar a treballar
- **Si es posaven malalts, hi havia metge, on havien d'anar, quines cures feien ?**
Crec que anaven al metge Vers de Callús.
- **La seva família eren religiosos ?** Jo crec que sí **En cas que ho fossin, podien fer les seves pràctiques religioses obertament ?**
Durant la guerra no.
- **Tenien bona relació amb el veïns, van tenir problemes per raons polítiques ?** A casa els semblava que estaven bé amb tothom, però algú devia denunciar el meu avi al comitè !

▪ **Recorda quan va començar la guerra o no en té un record especial?**

Jo vaig néixer més tard però sí que tinc molts records del que em van explicar.

▪ **Recorden els comitès revolucionaris que anaven per les cases ?**

La seva família en va rebre les conseqüències ?

Hi havia unes quantes cases que eren considerades grans propietats: El Soler, Can Pla, Les Feixes, La Tossa, Can Cornet, La Casa Gran, Les Cots (On la meua família vivia de masovers)

A dins de casa, amb discreció es parlava d'aquest tema. La història es complicada. Els meus avis eren masovers i per tant no tenien propietats.

Tot i que es deia que el vot era secret, en realitat no ho era. La meua iaia no sabia llegir, el meu avi sí però a l'hora d'anar a votar, la mestressa ja els portava les paperetes i els deia qui havien de votar, es veien obligats a votar les dretes per força.

Anaven a votar a Sant Joan i ho feien de la següent manera: els d'esquerres anaven a votar amb autocar tots junts i els propietaris de dretes hi anaven amb cotxes, els masovers havien d'anar amb els seus amos, es veu que ja s'insultaven tot baixant.

El meu avi, Jaume Rovira Fàbregues el van matar els del Comitè. En ser masover es veia obligat a votar dretes, del contrari l'amo els feia fora, a més a més anava a missa.

El Comité de Sant Joan va col·lectivitzar la finca en la qual vivia la família, van posar un cartell que deia "Incautado por la CNT-FAI".

El 20 d'agost del 1936, l'agutzil va avisar l'avi que anés al Comitè a declarar la collita i a pagar la part que tocava a l'Estat", en tornar a casa el van matar més o menys pels voltants de les cases de Les Torres i el Mollet amb un tret al clatell.

El meu tiet Mariano, que era molt jove, en veure que no tornava el va anar a buscar amb la bicicleta i el va trobar mort amb un tret al cap, imagineu-vos que representa això per a un fill...

Sembla que hi va haver alguna denúncia per part d'algun veí perquè des de Sant Joan no ho sabien pas qui eren els d'aquí. Els germans de la meua iaia eren tots d'esquerres, als germans de l'avi no els va passar res, el meu avi era un masover...

El jutge i tots van fer veure que investigaven, però els del comitè deien que "es rentava la cara amb un drap brut" expressió que vol dir que vas amb "mala gent", els de dretes.

Aquest assassinat va ser un cas estrany, ningú acabava d'entendre que matessin un home sense propietats ni poder.

També van matar el Ton del Soler perquè era propietari, tot i que només tenia unes 300 quarteres, això ja es considerava molta terra.

A Sant Martí no hi havia comitè, era el de Sant Joan. Se sap qui eren els membres del Comitè i el seu president, però no em ve de gust citar-ne els noms, van ser temps dolorosos i tristos, tots hi van perdre i a casa meua van perdre el pare de família, el meu avi.

▪ **Algú de la seva família va haver d'anar al front ?**

El meu pare quan va esclatar la guerra tenia 21 anys, era quinto, això vol dir que hagués hagut d'anar a la guerra.

El pare tenia un mal a la cama i va anar a veure el metge Vers de Callús, que era un home molt ferm d'Esquerra Republicana i li va dir: "A tu t'han mort el pare, no hi has d'anar a fer res a la guerra". Llavors li va fer un document que certificava que era invàlid.

L'any 1937 el van cridar a l'hospital Militar de Barcelona per fer-li una revisió.

Per aquesta casualitat va presenciar en directe els Fets de Maig a Barcelona, que van ser les baralles violentes entre els anarquistes de la CNT i el POUM contra el govern de La República, format per esquerra republicana i el PSUC.

L'hospital era a les Rambles i ell des de la finestra veia com treien sofàs, mobles i tota mena d'estris per fer barricades, hi havia trets i violència, el pare s'amagava, però cada dos per tres veia com arribaven ferits i morts cap a l'hospital.

És en aquesta època quan van matar l'Andreu Nin del POUM.

També llavors els comunistes i el govern de la República van instaurar les txeques i van detenir molts militants de la CNT.

Amb això veiem que els defensors de la República estaven dividits entre ells i es barallaven.

Per sort el meu pare va poder tornar a casa, però a les acaballes de la guerra van cridar a tots els joves al Casino de Manresa i els van fer marxar cap a França.

Ell no va estar mai a la guerra, i tot i ser considerat un "invàlid" i no voler marxar, el van obligar a fugir amb tot l'exèrcit a la "desbandada" cap a França.

Va arribar al camp d'Argelers a peu des de Sant Martí de Torroella.

Quan van arribar a la frontera van haver de llançar totes les armes i com ja s'ha dit moltes vegades, els senegalesos els donaven cops de culata i els deien "*allez, allez*"

Allà no els donaven ni menjar i es va escapar, va dir que volia tornar i amb un tren el van portar a Irún, quan va dir que era català li van dir "rojo separatista" i el van tornar a portar a un camp de concentració a Vitòria, després a Burgos i estava amb comandaments italians del Moussolini. Va estar molt temps en camps de concentració.

▪ **A casa seva, els qui no van anar a la guerra, algú va haver de fugir o bé es va haver d'amagar ?**

Com he dit, el meu pare va haver d'anar obligat cap a França.

El meu tiet Mariano, després de trobar el pare mort estava molt espantat i per no haver d'anar a la guerra es va passar tot el temps que va durar amagat a les golfes. Quan va acabar estava dins d'una bota d'aquelles de vi tan grosses.

Al mateix temps però, com que la casa on vivíem l'havien col·lectivitzat, la meua família vivia en un pis i altres dependències eren d'ús públic.

L'any 1937 van començar a bombardejar Barcelona, alguns militars i càrrecs en van fugir. A casa va venir a viure al pis de l'amo el doctor Dari Huguet Fontova que era capità metge de la Guàrdia d'Assalt de Manresa i militant d'Estat Català, el seu germà era escorta de Lluís Companys.

Imagineu l'estat d'ànim de la meua família, el meu avi mort, el meu tiet amagat a casa a les golfes i el Dr. Dari i la família instal·lats al pis de l'amo !

El Sr. Dari va dir que com que havien de viure junts, i la seva dona no sabia cuinar, l'àvia podia fer el menjar per a tots.

De mica en mica es va crear un clima de confiança. Un dia van trobar el tiet Mariano amagat a les golfes i ell els va dir que no es preocupessin, que ell no diria res i va fer jurar a tota la família que no el delatarien.

Van tenir una bona convivència i quan estava a punt d'acabar-se la guerra van fugir també cap a França però amb cotxe i xofer, ells es va quedar exiliat un temps i quan va voler tornar a Catalunya el van desterrar a Benavarri.

La relació d'amistat es va mantenir tota la vida, era un bon home, pacífic que sempre deia que ell no hagués fet mai la guerra.

Qui va quedar a casa seva ?

La mare de la casa (la meva àvia) i els quatre fills. (I el Dr. Dari i família és clar!)

- **Recorda si hi va haver destrosses a les esglésies de Sant Martí o de Joncadella ?**

A l'església de Sant Martí van cremar els sants i la van fer servir de magatzem. La de Joncadella la van cremar.

A Callús hi va anar el comitè de Sùria i van matar el mossèn Puigbó.

- **Recorda que es va anul·lar la moneda ?**

A Sant Joan i Sant Martí no, però es veu que a Callús es va fer una cooperativa de consum i es pagava amb uns "vales".

Acabada la guerra es veu que només valia els diners de sèrie però no ho conec massa.

- **Recorda com es deia el Municipi durant l'època de la guerra ?**

- **Com es va organitzar la seva família, de què vivien, de què treballaven?**

- **Què es feia en les fàbriques del poble, s'hi treballava, van tancar, feien altres activitats ?**

L'única fàbrica que hi havia era el Molinet, la del teu besavi !

No va funcionar, estava tancada i no es va col·lectivitzar.

Tota la teva família era fora, el besavi amagat, la besàvia empresonada, el teu avi a la guerra i només va quedar el fill petit sol , un nen de 13 anys.

El que es va col·lectivitzar van ser les propietats agràries més grans, com que els amos marxaven perquè no els matessin, el comitè ho aprofitava.

- **Qui tenia cura dels nens i nenes a les cases ?**

Les dones i avis que no havien d'anar a la guerra

- **Recorda els bombardeigs a Manresa, els avions, què havien de fer per protegir-se ?**

Això no en vaig sentir parlar gaire, només que al meu tiet Silveri el van fer anar a Manresa a fortificar, és a dir, a fer refugis.

▪ **Recorda quan va acabar la guerra ? Què deia la gent ?**

El pare deia que els republicans havien fet volar els ponts del poble perquè les tropes franquistes ho tinguessin més difícil per arribar.

▪ **Recorda l'entrada de les tropes franquistes ? La Guàrdia mora que ajudava l'exèrcit franquista ? És cert que anaven per les cases i que van fer alguns disbarats ?**

A casa ho explicaven, primer arribava la guàrdia mora i feien el que "volien" (agafaven el que els agradava, fins i tot violaven...), la gent els tenia terror, darrera seu entrava l'exèrcit franquista victoriós.

▪ **A la seva família, algú va morir durant la guerra ? Què va significar això per a la família ?**

Com ja he dit abans el meu avi i això va ser un fet molt traumàtic per a tota la família.

Per la branca de la meua mare, també va morir al front de Balaguer un seu germà de Santpedor que era de la quinta del biberó, només amb 17 anys va haver d'anar a la guerra, els deien : "si maten al de davant agafa tu el fusell i dispara ", en aquest cas va morir ell.

▪ **Vol explicar algun record o fet que el vagi impactar molt en aquesta època ?**

A casa deien que d'aquí a Sant Martí, en el camp de batalla van morir un noi de Cal Cintet al camp de concentració d'Astorga i el seu germà quan tornava cap a casa perquè va emmalaltir.

El Marcel·li de Vilaclara va estar detingut pels republicans perquè va desertar i després pel règim franquista.

El Minguet de Cal Pere el van detenir després de la guerra perquè durant la república era jutge de pau de Sant Joan.

L'home de cal Piquet va estar empresonat després de la guerra i quan el van deixar anar, al cap de poc temps es va morir dels mals tractes que havia rebut.

Jo no sé que devia haver fet però a casa deien que era un bon home que sempre els havia ajudat.

Tot plegat era molt complicat i els que van viure aquella època a vegades no tenien cap altra opció si no volien que els matessin a ells, estaven entre l'espasa i la paret !

DURANT ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

Explicaven a casa que la repressió va ser dura. Els "grans" propietaris van tornar i van recuperar les seves possessions. Hi van haver denúncies i molta gent va ser detinguda i els van jutjar, alguns van anar a la presó.

El de Cal Piquet va estar a la Model i quan va poder sortir va morir poc temps després a causa dels maltractes que havia rebut.

▪ **Van passar gana, no van tenir problemes d'alimentació, recorda les cartilles de racionament ?**

A casa, com he dit érem de pagès i per tant vam tenir la sort que mai ens va faltar el menjar, tot i que no teníem cap mena de luxe.

- **A casa, creu que tenien el mínim de comoditat per viure amb dignitat, per escalfar-se, aigua, , llum ?**

Com a moltes cases, no teníem luxes ni comoditats, vam haver de treballar molt però en conformàvem amb el que teníem.

- **Hi havia metges, era fàcil anar-hi, què feien quan es posaven malalts ?**

Anàvem a Callús, teníem el conducte i a més a més com una mútua a Manresa.

- **Com recorda l'escola d'aquella època ?**

Jo vaig anar a parvulari a Callús, després amb un mestre que es deia Sr. Massip i als 8 anys anava als "Hermanos" de Santpedor, cada dia a peu amb la senalla del dinar.

- **Anaven junts nens i nenes ?**

No, anàvem separats.

- **Quina edat es començava a anar a escola ?**

Jo vaig començar de petit.

- **Podien parlar català?**

A les classes la llengua era el castellà.

- **Els feien fer activitats per inculcar la fidelitat al règim ?**

A Callús el mestre ens feia cantar "Cara al Sol" davant la bandera. El "Hermanos" no ens ho feien fer mai, resàvem el rosari i fèiem el mes de Maria.

- **Com era la disciplina ?**

La disciplina era molt estricta però jo no tinc cap mal record dels "Hermanos", en canvi a Callús,, el mestre era molt més dur i sovint rebíem alguna garrotada.

- **Fins a quina edat va anar a escola ?**

Jo hi vaig anar fins els 14 anys, molts companys ja ho deixaven als 12.

Després dels 14 vaig anar a repàs als vespres.

- **A casa seva eren religiosos ?**

Sí.

- **La gent es veia obligada a seguir les pràctiques religioses o bé es deixava llibertat ?**

No ho recordo

- **Tenien bona relació amb els veïns ? Recorda si algunes relacions de veïnatge es van trencar per culpa dels conflictes de la guerra?**

Nosaltres ens vam anar fent amb tothom.

- **La seva família va rebre les conseqüències de la repressió franquista o com que no van participar activament en cap qüestió política, no van tenir cap problema ?**

Després de la guerra no vam tenir problemes

- **Van poder treballar un cop acabada la guerra ?**

Treballàvem a pagès i allà on podíem per guanyar-nos la vida.

- **Algun membre de la família es va haver d'exiliar ?**

No

- **Algun membre de la seva família va estar empresonat ?**

NO

- **Algun membre de la seva família va participar en els nous òrgans de govern ?**

No ho sé

- **Com es va organitzar la seva família després de la guerra ?**

El meu pare i els seus germans es van haver de posar a treballar de valent per tirar endavant.

- **De què treballaven ?**

Eren pagesos

- **Qui tenia cura dels nenes i les nenes ?**

Les mares, les àvies....

- **A casa es parlava de política o la gent tenia por de buscar-se problemes?**

Mentre era petit davant meu no en parlaven, quan vaig tenir uns 14 anys el meu pare em va explicar moltes coses, tot el que ara sé. A més a més quan jo tenia aquesta edat el pare va començar a escoltar Radio España Independiente Estación Pirinaica, on parlava entre altre López Raimundo. Sempre acabaven “*Muera Franco, Viva la República*”. Crec que això em va marcar !

El pare malgrat el que els va passar amb el seu pare , no era franquista, no els agradava i escoltaven també Radio Londres, la BBC...

- **Creu que els grans tenien por ?** **De què ?**

Ningú volia problemes

- **I vostè, tenia por, de què ?**

Jo no, estava tranquil

- **Van tenir gent amagada a casa?**

No

- **Com s'entretenien a casa , a què jugaven, quines joguines tenien, celebraven els sants, els reis,...?**

A mi m'agradava llegir, vaig llegir molts llibres en català que va deixar el Dr. Dari Huguet quan va fugir.

- **A nivell de poble o a la comarca, quines festes feien, es feia esport (futbol...), teatre, caramelles ?**

Es feien les festes religioses, Corpus, Pasqua, les processons.

Al cap d'uns anys es va fer ball a l'Hostalet però per poder-ne fer s'havia de demanar cada any permís al Governador Civil.

- **Quines emissores de radio hi havia, l'escoltaven, quins programes feien?**

A casa teníem una radio, s'escoltava Radio nacional de España. Cada dia donaven el parte i deien : “*Gloriosos caídos por Dios y por España, presentes,*

Arriba España, Viva Franco”. Com ja he dit abans, quan vaig ser més gran el pare escoltava altres emissores “diferents”

▪ **Hi havia diaris, els llegien, com eren ?**

Hi havia La Vanguardia Española, El Correo Catalán.

La mare comprava La Vanguardia un cop a la setmana, quan anava a Manresa.

▪ **Va haver-hi algun fet que els vagi marcar de manera important en aquest època ?**

A casa els va marcar molt la mort de l'avi, que era el cap de la família i ho van patir moltíssim. Jo com que no el vaig conèixer no em va marcar tan llavors, en sóc més conscient ara al cap dels anys que en aquell moment.

▪ **Pensa que malgrat totes les penúries de l'època, vostè va ser feliç?**

En aquell moment no me n'adonava, però estava bé, tenia menjar, el pare, la mare i la meva germana, ara quan hi penso si que em dic “ llavors si que era feliç”

Vol explicar algun fet, anècdota o qualsevol altra cosa que no haguem dit?

Crec que he parlat molt !

El Sr. Joan Rovira de petit a l'escola i en l'actualitat

ANNEX 3. DETALL DE LA CREU EN RECORD DEL SR. ANTONI ALOY

**ANNEX 4. NOTÍCIA APAREGUDA AL REGIÓ
SOBRE UNA FOSSA COMÚ LOCALITZADA A
JONCADELLA**

Un testimoni i un document permeten situar de forma exacta una fossa de la guerra a Sant Joan

El 28 de gener del 1939, portalliteres de Creu Roja van enterrar els cossos de 15 soldats al peu del camí de les Torres, en terme de Sant Joan. La història es coneixia, però el punt concret, no. Un veí de la zona n'ha donat ara la referència exacta

DAVID BRICOLLE
Sant Joan de Vilatorrada

A uns 400 metres de l'eix del Cardener (C-55) i de la futura presó dels Liedoners i als peus del camí de les Torres—a la banda esquerra, en direcció a la finca del futur centre penitenciari—, en terme de Sant Joan de Vilatorrada. És el punt exacte on Marcel·lí Altimira, veí de la zona, ha situat la que seria la fossa on hi ha enterrats 15 soldats anònims (molt probablement republicans) abatuts a final del mes de gener de 1939, en plena desbandada per l'entrada de les tropes franquistes a Manresa. El fet no només era conegut, sinó que fins i tot n'hi ha constància escrita als llibres d'informes de Creu Roja, però fins ara es desconeixia la localització concreta de la fossa.

L'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica a Catalunya ha estat la que l'ha localitzada, gràcies al testimoni de Marcel·lí Altimira. Altimira—nascut el 12 de juliol de 1936, sis dies abans de l'inici de la guerra civil—en coneixia la ubicació des que era petit, però fins ara no n'havia donat constància, «perquè no creia que tingués cap importància». Va ser arran de la publicació a Regió 7 (el passat mes de març) de la localització d'una altra fossa a Castellar de la Ribera (Solsonès) que Marcel·lí Altimira va decidir posar-se en contacte amb Pere Guixà, membre de l'associació, per informar-lo que tenia coneixement d'una fossa de la guerra civil a Sant Joan i el va acompanyar fins al lloc exacte. «El meu pare, que el 1938 també va haver de marxar de casa

per lluitar a la guerra, m'havia dit en més d'una ocasió, quan passàvem per aquest punt, que aquí hi havia soldats enterrats i durant molt temps hi va haver unes pedres arreglades formant un cercle, com si algú ho volgués preservar», explicava ahir a Regió 7 Marcel·lí Altimira, just en el lloc on afirma que hi ha la fossa. Mentre no se'n faci una exhumació, no es pot assegurar que realment aquest indret sigui la localització concreta. Però l'aportació d'un testimoni, sumada a les referències històriques que se'n tenen i petits indicis del terreny (una lleugera depressió del sòl, senyals que la terra va ser remoguda fa anys) «donen moltes garanties que és així», segons Manel Perona, president de l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica a Catalunya.

Morts i enterrats allà mateix

La principal referència històrica que situa els soldats morts en aquesta zona és el llibre d'informes de Creu Roja. En el volum corresponent al període que va del 31 de desembre de 1938 i al 31 de desembre de 1942—que va ser recollit en la «Història Gràfica de Manresa» en el període corresponent a la guerra civil—hi consta que el 28 de gener de 1939 un oficial i set portalliteres van intentar traslladar els cadàvers de 15 soldats, però que «degut al mal estat del camí» va ser impossible portar-los fins a l'ambulància i es va optar per enterrar-los «al torrent de les Torres, darrera de Joncadella, lloc on van ser trobats».

Joaquim Aloy, coautor de la

DAVID BRICOLLE-JORDI CIBERA

EL LLOC I EL DOCUMENT

L'oficial José Casé i els portalliteres M. Sala, R. Roca, L. Rodríguez, F. Bondia, M. Colom, L. Puig i J. Matamala han traslladat els cadàvers de 15 soldats, però a causa del mal estat del camí ha estat impossible transportar-los al cotxe ambulància, motiu pel qual han estat enterrats al torrent de les Torres (darrera de Joncadella), lloc on van ser trobats

Del llibre de registres d'assistència de Creu Roja corresponent al període del 31 de desembre del 1938 al 31 de desembre del 1942

«Història Gràfica de Manresa» i un dels historiadors que més ha aprofundit en la recuperació de la memòria, creu que la identificació dels soldats serà «molt difícil», perquè es tracta d'una «fossa de guerra» de la qual no hi ha registres. Tot i que totes les hipòtesis queden obertes, Aloy creu que «molt probablement són soldats republicans» abatuts en la retirada de les seves tropes.

L'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica ja ha comunicat la localització de la fossa al departament de Justícia de la Generalitat, segons ha concretat Manel Perona, per la possible afectació que pogués tenir per la construcció de la presó del Bages. Tècnics d'aquest departament van ser ara fa un mes sobre el terreny i, segons Perona, «han constatat que queda fora del perí-

metre de la presó i que l'ampliació del camí de les Torres—que s'utilitzarà per les obres—tampoc no l'afectarà perquè es farà per l'altre costat». El president de l'entitat ha intentat posar-se també en contacte, «fins ara sense sort», amb l'alcalde de Sant Joan, Ezequiel Martínez, «per parlar de què cal fer amb aquesta fossa, si cal fer una exhumació o, senzillament, dignificar l'espai».

Notícia publicada al diari Regió 7, el 8 de juny de 2006.

